

Expres

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

cultural

Anul IX, nr. 2 (98), februarie 2025 • Apare lunar

24 pagini

Grigore Vieru - 90 pag.6

Vasile Fluturel

Daniel Corbu

pag.9

Liviu Ioan Stoiciu - 75

Cale lungă

De la eros la agape
Drum lung, amețitor
Pustia mârâie pe-aproape
Urâtu-i cel însoțitor.

Un fel de spaimă crește-n mădulare
De bună voie răstignit de viu
Până se stinge dor de-mpreunare
Și rămâi pustielor pustiu.

Vederea cea dintâi orbește
Cazi de pe cal în pulbere-ngrozit,
De dincolo de soare năvălește
Icoana focului neprihănit.

Cele cinci simțuri ce târau la moarte
Și veștejesc în tine tot ce-i sfânt
De patime pe rând să se deșarte
Ca să presimtă celălalt pământ.

Ioan Alexandru

Constantin COROIU O filozofie a secolului XX	3	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000 Jurnal epistolar (XXIX)	14
Gellu DORIAN Degradarea lumii și bâlciul scamatorilor	4	Constantin CUBLEȘAN „Trăiesc într-o omenire eșuată”	15
Al. CISTELECAN Dramă în cinci acte	5	Dionisie VITCU Ce e val ca valul trece	16
Emanuela ILIE O ego-grafie în BLANK	5	Nicolae TZONE În țara lui Cocó. Atelierul biletelor de papagal	17
Nicolae MECU Performanțe ale (con)științei recuperatoare	7	Victor DURNEA N. Carandino, memorialist (II)	19
Adrian Alui GHEORGHE Breviar editorial	8	Adrian Dinu RACHIERU Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (II)	23
Grigore ILISEI Reveriile unei făpturi oximoronice în căutarea sinelui și a eurilor celor tainice ale semenilor	12	Constantin PRICOP Tînărul Fundoianu (III)	24

„Destinul este scuza celor slabi și opera celor tari” Nicolae Titulescu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

- Nicolae PANAITTE** Câteva lămuriri 3
Constantin COROIU O filozofie a secolului XX 3
Gellu DORIAN Degradarea lumii și bâlciul scamatorilor 4
Leo BUTNARU Dintru început 4
Al. CISTELECAN Dramă în cinci acte 5
Emanuela ILIE O ego-grafie în BLANK 5
Vasile FLUTUREL Grigore Vieru-90 Strigătul existențial din poezia lui Grigore Vieru 6
Nicolae MECU Performanțe ale (con)științei recuperatoare - in memoriam Marin Diaconu - 7
Adrian Alui GHEORGHE Breviar editorial 8
Daniel CORBU Liviu Ioan Stoiciu Între dimensiunea mitologică și cea morală a poeziei 9
Liviu Ioan STOICIU *Poesis* 10
Liviu Ioan STOICIU Tot acest zbcium al meu 11
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 11
Grigore ILISEI Reveriile unei făpturi oximoronice în căutarea sinelui și a eurilor celor tainice ale semenilor 12
Ionel BOSTAN Grănicer, mândria țării - beat mângă, pierdut câine, pierdut armă... 13
Daniel Ștefan POCOVNICU Încercuirea ființei singuratice 13
Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXIX) 14
Magda URSACHE Cartea strigătelor 15
Constantin CUBLEȘAN „Trăiesc într-o omenire eșuată” 15
Dionisie VITCU Ce e val ca valul trece 16
Nicolae BUSUIOC Misterul sentimentelor 16
Nicolae TZONE În țara lui Cocó. Atelierul biletelor de papagal 17
Gabriel MARDARE Regele blestemat (partea a II-a) 18
Victor DURNEA N. Carandino, memorialist 19
Lucian SCURTU „Să vorbești în versuri/ singura limbă pe care o cunosc” 20
Ioan RĂDUCEA Manifest al picturalității 20
Paul GORBAN „Tainele muntelui” și descoperirea de sine la Doina Toma 21
Flavius PARASCHIV Despre părinți 21
Traian D. LAZĂR Eminescu, pro sau contra 22
Emanuel VASILIU Strălucirea eternă a minții neprihănite 22
Adrian Dinu RACHIERU Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (II) 23
Ioan ȚICALO Un hulub și hulubița lui 23
Constantin PRICOP Tînărul Fundoianu (III) 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
[facebook.com / exprescultural](https://facebook.com/exprescultural)
ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistei Claudia Schițelea expuse în cadrul expoziției Jurnal sentimental

* **Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

* **Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

Câteva lămuriri

În timpul de acum al trăirii și mărturisirii noastre, există posibilitatea de a locui cum vrem și în orice parte a lumii dorim. Avem și libertatea de a rosti și scrie ce simțim și gândim, în vederea unei comunicări transparente și constructive. Nu puțini din congenerii mei cunosc ce a însemnat înainte de '89 cenzura comunistă și efectele ei, mai ales asupra creatorilor. Personal, m-au afectat exagerările și absurditățile unora dintre cenzorii de odinioară ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste (recunosc că, printre ei, erau unii mai concesivi și flexibili: se putea discuta o variantă de a „ieși în lume” cu mai puține compromisuri sau deloc). În cazul meu, din volumul de debut „Norul de marmură”, Cartea Românească, 1981, mi s-au cenzurat 17 poezii, pe care premeditat le-am intitulat „fragment”. Tot ce a însemnat cuvinte cruce, înger, rugăciune, biserică, Dumnezeu, dar și alte vocabule și expresii mistice au fost tăiate. Din cartea „Semnele și înfățișarea”, Cartea Românească, 1989, mi-au fost scoase versuri și pasaje întregi din vreo 10 poezii. Titlul cărții a apărut în planul editurii în loc de „Semnele și înfățișarea”, luați aminte: „Însemnele grâului”! Știu nu puțini scriitori care au fost supuși acelorași reguli abuzive ale cenzurii comuniste. Colegul de redacție Liviu Ioan Stoiciu a trecut pe sub furcile caudine ale regimului de odinioară, luând atitudini verticale față de decidenții locali și centrali. Efectele acestor poziționări au determinat instituțiile de coerciție ale statului să ia unele măsuri de constrângere asupra lui. În această lună, iată, împlinește 15 luștri, dintre care vreo 11 dedicați scrisului. Pe această cale, îi urăm ani mulți cu bune roade în spațiul literaturii. Deci, cunoscând „din casă”, cum se spune, aceste procedee excesive, care au indignat și deconcertat mulți lampadofori ai generației mele, mi-am zis, imediat după '89, că, de voi fi în situația conducerii vreunei publicații, colaboratorii vor avea depline libertăți de exprimare fără vreo ingerință politică sau ideologică din partea mea, dacă bunul simț și buna credință în relația editor-autor primează. Singura cenzură pe care mi-am permis-o a fost cea calitativă, având, așadar, în vedere prioritatea criteriului estetic.

Primul număr al revistei *Expres cultural* a fost publicat în ianuarie 2017. De atunci și până acum, publicația a apărut fără hiatus lună de lună. Nimănui dintre semnatari, într-un fel sau altul, nu i-am indus modul prezentării vreunei cărți sau sugerarea de rețete după care să scrie. Revista *Expres cultural*, încă din start, nu a fost și nu va fi aservită în niciun fel ideologiilor politice. În cele 97 de numere apărute până acum, nu știu dacă au fost bucle cu anumite parti-pris-uri. Dacă, fără a fi continuu excesiv de vigilant, s-a strecurat vreo una, ele reprezintă un infim procent de sub 1% din cele aproximativ 3700 de texte care au avut „bilet de urcare” în *Expres*. Asigur cititorii revistei că direcția, strategia și viziunea ei prezentate în Argumentul publicat în primul număr nu vor fi nicidecum sărite sau uitate. Îmi rezerv dreptul de a nu da BT-ul acelor texte care nu țin cont de obiectivele amintite. Nu vom susține agresivitățile și nici limbajul suburban, fie ele îmbrăcate și în piele de căprioară, reieșite din unele colaborări trimise redacției. Și pentru că o vorbă de duh a lui Charles de Gaulle cred că este măcar tangentă cu rândurile mele de acum o redau cu plăcere: „Ți-am auzit păreri. Nu sunt în concordanță cu ale mele. Decizia e luată în unanimitate!”

Da, am făcut și vom face în continuare politică în paginile publicației, dar ea va fi una culturală. Textele despre evenimente literare, prezentarea cărților, autorilor etc. vor vedea lumina tiparului dacă vor fi străbătute de prestanță estetică. Autorii căzuși nu vor avea acces în nicio „haltă” a *Expresului cultural*, atunci când decodificările, semnele și înfățișările din textele ce le semnează duc spre periferic, imund și-s lipsite de obiectivitate.

Izbândă este adesea foarte aproape de înfrângere. Succesul de cealaltă parte a nereușitei. Astfel că, atunci când lupta este mai aprigă trebuie să continuăm s-o ducem. Să nu ne lăsăm înșelați de atleții mistificării și destabilizării. Conchid, raliindu-mă în spiritul și litera Comunicatului din *România* literară numărul 51-52/2024: susținem „valori ale democrației și ale statului de drept, valorile fundamentale pentru cultura și civilizația europeană”.

relecturi subiective

Constantin COROIU

O filozofie a secolului XX

În urmă cu peste opt decenii, când cea mai devastatoare conflagrație pe care a cunoscut-o omenirea încă nu se sfârșise, marxistul *Henri Lefebvre* califica pentru prima oară filozofia lui *Jean Paul Sartre* (care publicase *Ființa și neantul*) ca fiind existențialistă, definind-o totodată „filozofie a diversivității”. O filozofie convertită într-o mare mișcare a Eliberării. Deopotrivă ateu (*Sartre, Camus*) și creștin (*Maritain, Marcel* și alții), existențialismul avea să cunoască repede o extraordinară audiență în rândul intelectualității europene, contracarată totuși în anii '60 de structuralism. Figura centrală sau, cum era considerat în epocă, papă al existențialismului este *Jean Paul Sartre*. Ieșit, s-a spus, din „încrucișarea” lui *Kierkegaard* cu fenomenologia germană – cel puțin aceasta era sorgintea pe care și-o revendica –, existențialismul s-a vrut a fi „un mod de a exista”, un stil de viață prin care să fie desăvârșite „eliberările” visate de o lume ieșită din marea tragedie a celui de Al Doilea Război Mondial. *Michel Contat*, recunoscut specialist în Sartre, coautor, între altele, al unei bibliografii comentate – *Les écrits de Sartre*, apărută în 1970, susține că existențialismul s-a născut dintr-o iluzie: „Sartre a avut iluzia că ar putea să substituie marxismului propria sa filozofie”. Ceea ce este însă incontestabil, afirmă același exeget, e că „existențialismul este o filozofie dură, care nu dă niciun drept omului, punându-i în față numai îndatoriri”. Poate (și) de aceea *Albert Camus* avea să declare categoric, la un moment dat: „Eu nu sunt existențialist”. Ceea ce, în treacănt fie spus, ne duce cu gândul la o altă celebră declarație, cea a lui Marx: „Tot ce știu este că eu nu sunt marxist!”

Prestigioasa revistă *Magazine littéraire*, a cărei colecție am consultat-o în pregătirea acestor însemnări, insera în numărul 320 pe 1994 un amplu și voluminos *dosar* consacrat existențialismului în care figurau numeroase nume sonore. Una dintre concluziile se se puteau trage după prcurgerea lui era că „existențialismul este o filozofie a timpurilor noastre”, ba, mai mult, că ar fi chiar filozofia de nedepășit a sfârșitului de secol și de mileniu. Dar, dincolo de comentariile și analizele întreprinse din diferite unghiuri de vedere de către semnatarii eseurilor din *dosarul* amintit, mai definitorii, cred, pentru ceea ce este/a fost existențialismul mi s-au părut a fi ideile grupate sub titlul „Mots clés” din care am selectat câteva, ordonându-le alfabetic într-un fel de dicționar de *idei primite*:

ACT: „Existențialismul este o filozofie a faptei. Omul are pasiunea de a fi. El nu poate exista, nu-și poate găsi o identitate decât prin actele sale exemplare în care trebuie să-și riște de fiecare dată existența... Actul se deosebește de *gest*, acesta neangajând subiectivitatea”.

ALIENARE: „Libertatea mea întâlnește, prin însuși faptul de a fi încarnat într-un corp aflat într-un anume punct al timpului și spațiului, atât de multe limite. Principala limită constă în prezența celuiilalt în ochii căruia dobândesc, fără să vreau, o existență determinată pe care nu se știe dacă eu aș fi ales-o sau nu”.

ALEGERE: „Alegerea, ca și libertatea,

este originară. Ceea ce eu sunt, cu tot ce mă deosebește de alții, modul meu de a fi în lume, de a reacționa, de a prefera acet lucru și nu pe *celălalt*, de a vrea una sau alta, rezultă dintr-o alegere fundamentală care nu e altceva decât ceea ce sunt eu însumi. La origine stă așadar întotdeauna o opțiune, o hotărâre”.

ANGAJARE: „Suntem toți condamnați la libertate, adică angajați în a alege la nesfârșit între atâtea posibilități. Statutul însuși al libertății noastre face ca noi să avem mai puțin a ne realiza, decât a ne inventa. Alegerea morală este analoagă creării operei de artă”.

ANGOASA: „Este afectul prin care omul trăiește prima experiență a libertății în chip total și definitiv. În angoasă, în disperare, omul își descoperă propria sa singurătate morală, propria sa singurătate primitivă și finalmente ireductibilă. În angoasă, omul își simte înfinita putere asupra lui însuși”.

AUTENTICITATE: „Este calitatea existențialismului consecvent. A fi autentic înseamnă a-ți asuma condiția umană în ambiguitatea sa constitutivă. Aceasta înseamnă a regăsi opțiunea originară a existenței; a accepta să-i suportți solicitările și responsabilitățile”.

CONȘTIINȚA: „Conștiința nu este o însușire a naturii umane, un element al datării sale intelectuale, ci e însăși forma existenței, care îl distanțează și totodată îl apropie pe om de lume și de el însuși”.

CONTINGENȚA: „Prea mulți și nevinovați – așa ne apărem nouă înșine. De ce eu și nu altul? De ce sunt aici și nu acolo? De vreme ce Dumnezeu nu există, sunt condamnat să-mi fiu propria-mi origine, fără explicație și fără justificare”.

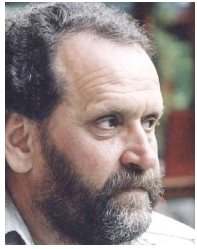
EXISTENȚA: „Este ceea ce precede esența – primul principiu al existențialismului. Omul, prin natura sa, nu are identitate. El nu este nimic altceva decât ceea ce face din sine însuși. Omul trebuie să-și creeze propria esență”.

LIBERTATE: „Libertatea nu se confundă cu a putea face ce vrei. Libertatea nu înseamnă gratuitate. Existențialismul este o formă exacerbată a libertății”.

REAUA CREDINȚĂ: „Înseamnă toate formele de conduită prin care omul încearcă să scape de el însuși. Reaua credință este un mod obișnuit, cotidian de a fugi de propria-ți libertate, de pildă prin căutarea de scuze sau de circumstanțe atenuante”.

SITUARE: „Libertatea este totdeauna determinată de situare. Nu vedem lumea decât dintr-o anumită perspectivă; *situarea* definește modul de a fi liberi în lume, puterea și limitele libertății”.

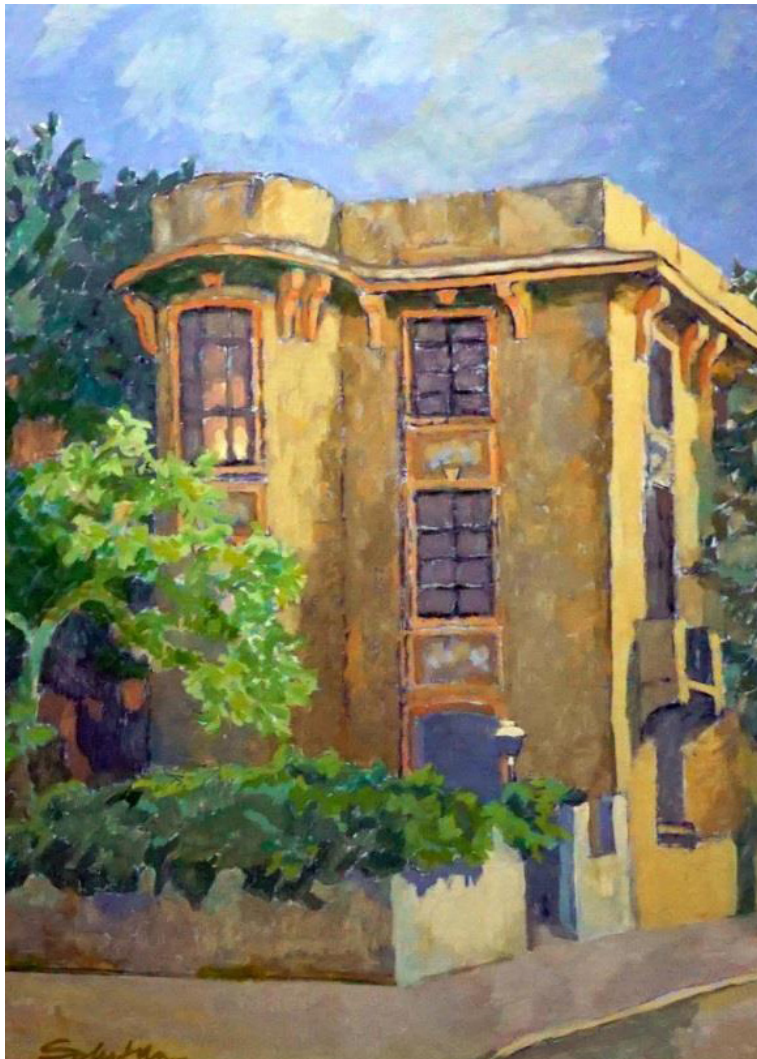
Peste toate, existențialismul, despre care s-a spus că este mai mult literatură decât filozofie și care, pe lângă o incontestabilă emulație, a provocat atâtea derută – să nu uităm, de pildă, că Sartre afirma că *Albert Camus* își găsește adevărații maeștri printre moralistii secolului al XVIII-lea, iar *Camus*, la rândul lui, avertiza că singura sa „scriere de idei”, celebrul eseu *Mitul lui Sisif*, se situează pe poziții contrare existențialismului – a înnoit totuși gândirea secolului XX, atât de frământat și de neprielnic creării unor sisteme filozofice în înțelesul clasic al noțiunii. La urma urmei, nu puțini aveau atunci, în miezul unui secol aprins, sentimentul că sunt existențialisti și, cine știe, poate că și noi, cei de astăzi, avem același sentiment. Inclusiv sau poate în primul rând în latura „anti-umanistă” a existențialismului de care au făcut mult caz unii comentatori marxști. Oricum, în secolul trecut, unul nebun, în care nu puțini ne-am trăit o parte a vieții, era foarte greu, dar nu imposibil, iar asta și datorită lui *Camus*, să ni-l imaginăm pe *Sisif* fericit.

Gellu DORIAN

Degradarea lumii și bâlciul scamatorilor

Nu există exemple mai clare de prostie, în sensul cel mai elocvent al cuvântului, decât în lumea noastră politică de azi. O spun cu tristețe și îngrijorare, pentru că această categorie socială, ajunsă la putere, nu poate dovedi că, în afară de zăcămintul de încredere din urnele electorale, și acesta format tot din același număr de neuroni precum cei aleși, ar avea alte argumente care să-i justifice locul din care, ajunsă legitim pasămite, face tot răul acestei țări, pe care nu l-au putut face nici măcar comuniștii, acuzați că ar fi fost răul cel mai mare. Nu de tâmpenia aceea este vorba acum, ci chiar de prostia crasă, pe care o poți vedea numai în casele în care totul merge pe dos, femeia este curvă, bărbatul bețiv, copii dependenți de droguri și amenințați de boli și sărăcie, dar, chiar și așa, nimic nu contează în afara mândriei; cumătra înșală, finul este lipsit

de caracter, gradele de rudenie de acest fel devin, în situații diferite, conflicte de interese, încât, pentru a duce un proiect la bun sfârșit, trebuie să fii în siajul acestei politici născătoare de caracudă ajunsă în fruntea țării, în fruntea oricărei instituții care nu poate exista dacă nu este arondată politic, adică la marele cazan al prostiei umane. Și ca să fii sigur că ești acolo fără limită, încalci legi, îți faci neamuri la CCR și la Înalta Curte, eludezi doctrine și ideologii, arunci la gunoi tot ceea ce însemna fondul tău tradițional, identitar, și te bagi în conglomeratul lumii, pe care nu o înțelegi, dar e bine să fii acolo, să fii globalist, fără să acționezi local, să gândești în casa ta cu grăuntele de minte care te-a propulsat la cârma țării, fie dintr-o covrigărie, fie dintr-o boemă sau șomaj deghizat, fie din poziția de fată în casă sau chelnăriță, ori șofer sau chiar vâcar pe un imăș sterp, de oriunde, numai dintr-o tradiție de familie care are cu adevărat legătura cu fondul cultural-identitar al poporului român nu.

Disperat de ceea ce a propus ministrul educației, de fapt școlit la Universitatea la

care și el a fost rector, președintele Academiei Române, pe bună dreptate, într-o ținută elegantă a poziției și discursului său, s-a plâns public, pe imensa gărlă a rețelilor de socializare, că acesta, fostul lui coleg, a fost de acord ca structura și existența pe viitor a materiilor de predare să se schimbe, nu în bine, că nu ar fi fost corect, nu-i așa, ci în rău, prin eliminarea unor ore, cu anularea totală a unor obiecte de studiu, prin eliminarea cuvântului român și derivatele lui din titulatura manualului care definește limba maternă, devenită obiect de comunicare – Limbă și comunicare –, în așa fel ca pe viitor cuvântul în sine să dispară, prin reducerea sau scoaterea Istoriei și Geografiei din ghiozdanele elevilor și punerea în locul acestora a altor simulacre de studiu, care să formeze marile competențe de care are nevoie omul viitorului. Accentele grave și intens interrogative, să se audă acolo unde astfel de decizii pot fi luate și deveni fatale, puse de președintele Academiei Române, Ion-Aurel Pop, sunt nenumărate și mai mult decât convingătoare. Însă un astfel de semnal de alarmă, venit de la instituția care are menirea să apere identitatea de neam a românilor, pare a rămâne surd. Și întrebarea vine să ceară unele explicații: cine oare acest interes ca românii să nu-și cunoască limba maternă, istoria și geografia țării în care trăiesc, de ce să fie toate aceste atentate asemănătoare cu un genocid acceptat de cei care sunt aleși să ne apere și să ne mențină ca neam printre toate neamurile lumii?

Cei care au ajuns acolo, de oriunde ar veni ei – iată că noul ministru al Educației vine din fruntea unei Universități, nu de la taraba unei covrigării sau din garajul unui parc auto –, par a fi otova, încât stai și te întrebi dacă nu cumva aceștia de cum ajung acolo nu cumva devin marionetele unor sfarari experimentați, ascunși după cortinele unui teatru supus regulilor de exterminare a celor pentru care organizează astfel de spectacole? Toți, dar absolut toți, când ajung acolo, își pierd mințile, devin un soi de oameni de paie sau cârpe cu care cei nevăzuți vor șterge mozaicul palatelor în care vor veni să fure și ultima cloșcă de pe ouăle de aur.

Nici unul nu este mai breaz. Par, totuși, spre epuizare. Și asta o dovedește scoaterea de la naftalină a unui candidat, căruia oferindu-i-se odată loc pe funcția de președinte la Cotroceni, s-a făcut de răs: o fi învățat în somnul lui de un deceniu să devină dârș apărător al adevărului istoric, el fiind de profesie istoric. Nu, este clar, rezerva lor de cadre pare a se fi terminat. Dar nu este decât o iluzie, pentru că, așa cum bine se știe, mama proștilor este mereu gravidă, încât pătura aceasta socială, plină de parveniți, se va lărgi, camarila fiind mereu gata să devină oaste de apărare a avutului național devenit personal. Și așa din această lume degradată, scamatorii vor continua bâlciul la care vom privi, nici măcar sperați ca Ion-Aurel Pop, ci impasibili, lipsiți de orice fel de voință, numai să fim lăsați în pace să ne bem ultima înghițitură de apă, fie chiar și înghițind în sec.

cosmogramme

Leo BUTNARU

Dintru început

Pe când nu exista un loc unde să se poată naște ceva, mai întâi s-a născut locul unde să se nască Dumnezeu, care avea să creeze toate celelalte. Apoi, la acel Început al începuturilor, Dumnezeu, pe sine însuși din sine născându-se, stătu prunc-pruncuț în poala propriei umbre alburii.

În continuate, după ce se autonăscuse într-o clipită, maturizându-se în a doua clipită, Domnul-Dumnezeu mai stătu cât stătu și se gândi să facă cerul, pământul, lumea și săptămâna – obligatoriu și săptămâna, pentru a se putea El Însuși odihni în a șasea și a șaptea zi; obligatoriu și în a șasea zi, respectând astfel cerințele autoritare ale sindicatelor: 37 de ore-muncă pe săptămână.

(Și nu ar fi neîntemeiată presupunerea că, dacă omul ar fi fost creat în primele două, hai să zicem trei zile ale Genezei și nu în ziua a șasea, când Dumnezeu era deja cam obosit de muncă, sigur că Adam ieșea altfel. Ceva mai... calitativ.)

Sau dacă Dumnezeu ar fi avut la îndemână nu doar argila, ci atâtea alte materiale de construcție, cunoscute azi, plus robototehnica, vă imaginați cum arătam noi, oamenii?!...

Pe de altă parte cumpănind, dacă omul ar fi fost ceva mai „îmbunătățit” decât l-a făcut Dumnezeu, nu e sigur că ar fi supraviețuit.)

După cele 37 de ore-muncă, în timpul liber, Atoatecreatorul bineînțeles că mai citea una, alta, iar odată îi căzu sub ochi această impertinență a lui Nietzsche: „Este cu neputință să existe Dumnezeu căci, dacă ar exista vreunul, n-aș accepta să nu fiu eu acela”. Mai pe urmă dând una și mai gogonată: „Gott ist tot”*. (Bre domn Nietzsche, ascultă-ncoa! – Dumnezeu poate să nu existe numai și numai prin propria Sa decizie... Adevărat fiind că Dumnezeu știe de ce un ins sau altul sunt atei... Dar nu își pune mintea cu ei...)

Însă Dumnezeu nu a băgat neamțul în seamă, ci l-a băgat în mormânt, chiar dacă ar fi putut să spună: „Este cu neputință să nu existe și Nietzsche, iar dacă există vreunul, eu, ca naș, n-aș accepta să-l cunosc”. Dar nu a spus, totuși. Pentru că orice discuție dintre oameni se încheie cu replica unuia dintre ei. Însă posibilă „discuție” dintre om și Dumnezeu se încheie totdeauna cu tăcerea divinității. E de presupus că Atoatecreatorul păstrează tăcerea. Pentru timpuri mai grele, mai complicate.

În ce privește obrăznicia lui Nietzsche (pentru că Dumnezeu i-a dat omului minte ca acesta să nu facă prostii, dar i-a lăsat și ceva prostie, ca s-o facă pe deșteptul, adică – pe obraznicul, pe tâmpitul; dacă ți se întâmplă vreodată să nu dea peste tine vreun tâmpit, înseamnă că există totuși Marele Dumnezeu!); așadar, în ce privește daraverea neamțului, probabil, omule, nu este necesar să-ți recunoști negliobia față de Dumnezeu, pentru că chiar El ți-a dat-o (n-ai putea spune că: ți-a dăruit-o) din motiva numai Lui cunoscute. Iar Dumnezeu știe a păstra marele secrete... Iar tu, bre Nietzsche, ascultă-ncoa: Nu te băga unde nu-ți fierbe oala, pentru că Dumnezeu – repet – poate să nu existe doar prin proprie decizie...

Iar din alt unghi de apreciere, stai și îți zici: dacă la Facerea Lumii, până a crea omul, Dumnezeu i-ar fi creat mai întâi acestuia mintea, nu putea să nu se aleagă cu niște sfaturi. Posibil unele din ele benefice omului, dar și Lui, Domnului...

Însă doar Unul Dumnezeu știe dacă o fi așa sau altfel, dacă El, Dumnezeu, le știe pe toate sau nu chiar...

Astfel că, după cele 37 ore de muncă, pentru a nu intra în conflict cu sindicatele, cu ce credeți că se ocupă Dumnezeu în timpul zis liber? Cu regândirea și înțelegerea celor pe care le-a făcut, inclusiv cu a lumii, a omului. Și, în acel timp liber de după 37 de ore-muncă, recitind pasaje din Biblie sau psalmi aparte, table cu prescripții sau cu însiriri de păcate, Dumnezeu ar întâlni mai multe momente în care și-ar fi putut vedea deciziile, spre-a ieși lucrurile mai bine în de-a pururi ziua cea de mâine...

P.S. Aștia de la Sotheby's sunt dați dracului: ai impresia că mâine-poimâine vor scoate la licitație până și salopeta în care Dumnezeu a muncit la facerea lumii!

* Gott ist to – Dumnezeu este mort (germ.).

Dramă în cinci acte

Așa cum a făcut Ionuț Butoi selecția episoadelor din jurnalul Mărgăritei Ioana Vulcănescu – în *Pagini de jurnal. 1946-1948*, Ediție îngrijită, introducere, comentarii, note și epilog de Ionuț Butoi, Editura Eikon, 2022 – pare o premeditată așezare în cinci acte – cu prolog și epilog – a unei drame ce se întinde pe trei ani. *Introducerea* precizează și criteriul selecției – „ghidată de propriile mele interese de cercetare”, zice îngrijitorul ediției – și criteriul omisiunilor: „am lăsat la o parte pasajele care țineau de viața intimă a familiei, considerațiile autoarei sau anumite aspecte de viață cotidiană repetitive”. O sită a fost folosită și în cazul „personajelor”, alese pe criteriul relevanței și frecvenței cu care apar în notele Mărgăritei. Acestea sunt multe chiar și așa, căci e prezent tot lotul subsecretarilor de stat acuzați în procesul în care era parte și Mircea Vulcănescu, prieteni, familiari, plus câteva persoane incidentale. Aproape toate beneficiază de câte o notiță de prezentare (afară de cele „neidentificate”), într-un aparat scrupulos (cu o simpatcă scăpare de corectură, totuși: Maricel Holban e tot „Maricel Holban” și atât, în nota 137; bine că beneficiase de o notă anterioară). Dar chiar și așa, cu filtrele aceste asumate, jurnalul Mărgăritei reprezintă „o frescă socială a vieții cotidiene din primii ani ai comunismului”. Perioada e numită de Butoi „a comunismului de tranziție”, deși poate mai adecvat ar fi fost „a tranziției spre comunism”, căci lucrurile sînt încă amestecate. Unele lucruri din vechiul sistem mai supraviețuiesc: bunăoară, Arșavir Acțerian îi aduce Mărgăritei 440.000 lei „de la Enciclopedie” (p. 15), al cărui proiect (în care era implicat și Mircea Vulcănescu) nu era încă suprimat. Nici optimismul oamenilor nu dispăsuse de tot: „lucrurile se vor schimba în bine”, îi spune Doamna Rainer Mărgăritei (la p. 16). Lumea încă mai comenta cu ironie schimbările: la inaugurarea cursului lui Belu Zilber – „Nae Ionescu al prezentului”, cum îl califică Zizi Constante (p. 18) – un student îi șoptește colegului de alături: „o antenă comunistă în universitate” (p. 19), semn că astfel de antene erau încă rare. Chiar și arestații sînt încă în bună dispoziție glumeată: la apelul făcut de judecător, Ion Fintescu răspunde „prezinte”, iar Vulcănescu – „de față”, în loc de „prezent” (p. 21), iar la despărțire „își scoate bereta și ne face un salut larg și învîrtit de muschetar” (p. 24). Pînă și rechizitoriul procurorului i se pare Mărgăritei prevestitor de bine: „Rechizitoriul lui Stavrescu pentru toți – foarte bun. Pare o pledoarie în favoarea lor” (p. 87). Paznicii înșiși par să simpatizeze cu acuzații și le îngăduie vizitatorilor gesturi interzise; ba unul dintre ei (ce-i drept, e o excepție), după ce strigă „toată lumea să iasă afară”, adaugă „asta e numai cu gura” (p. 137). Gesturile umane încă rezistă, deși sunt tot mai puține iar optimismul și speranțele se subțiază treptat pînă la dispariția lor totală.

O partitură centrală – alături de scenele din proces – o reprezintă însemnările despre viața de zi cu zi a familiei, tot mai apăsată de privațiuni. Mărgărita o duce tot mai greu, dar are în jurul ei prieteni care o ajută cum pot: ba cu „o sticlă mare plină cu prune uscate” (p. 35), ba cu „un coș cu mere și o pungă cu orez” (p. 100), ba cu lemne de foc, făină sau chiar cu bani (împrumut). Mărgărita începe să vîndă din ceea ce are, dar tot nu poate face față: abia are bani de „o luminare și două ramuri de mahonia” (p. 97) pentru a omagia morții familiei, iar pachetul primit din străinătate nu-l poate scoate, căci „n-am parale cu ce

să-l scot” (p. 124). Impozitele sînt și ele secătuitoare. Cu greu mai poate face rost de cele necesare pentru pachetele duse lui Mircea.

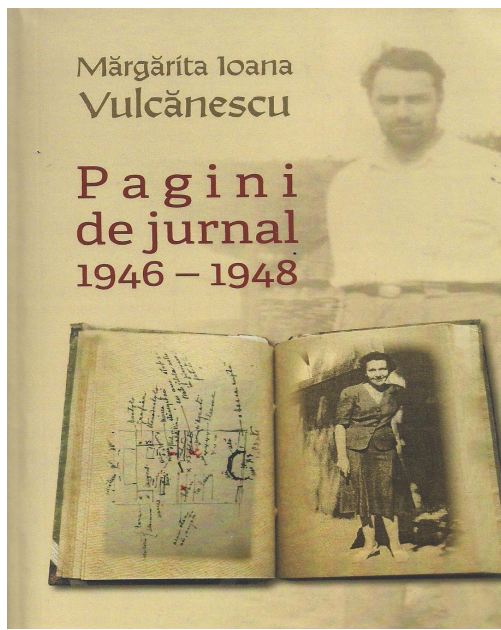
Sărăcia e dublată de o nesiguranță tot mai accentuată și de panica de zi cu zi. Într-o noapte, la 4,30, cînd sună soneria și se aude motorul unei mașini, se întreabă „Vin să mă aresteze sau e Mircea?” (p. 43), incertitudinea fiind atât de profundă încît ambele posibilități păreau a se putea îndeplini. Perchezițiile din toiu noapții sporesc angoasele pînă la insuportabil, așa încît Mărgărita ajunge să creadă că „ziua în care voi muri va fi o ușurare” și că „a(m) pus început mîntuirii” încă „din această viață” (p. 45). Zvonurile care bîntuie intensifică și mai mult teroarea cotidiană în creștere exponențială. Recensămîntul prevăzut e un astfel de prilej de teroare prin zvonuri: „auzisem că au să vie noaptea, că au să caute prin lucruri, că au să aibă în vedere cubajul în raport cu numărul persoanelor etc.” (p. 127). Cu atât mai mult zvonurile privind sentința din proces, adăugate celor ce deja știa despre viața din închisori (din relatările lui Mircea, află de atrocitățile de la Aiud, unde „nureau cîte 4-5 oameni pe zi, de foame.

Se umflau și mureau. Alții înnebuneau. Unii erau mîncăți de vii de șobolani”) (p. 88). Drama familială e atât de acută încît evenimentele politice și sociale aproape că se estompează: abdicarea regelui trece abia semnalată.

Scrise majoritar în franceză, însemnările Mărgăritei au concizie și precizie. De regulă în fraze scurte și folosind un soi de prezent continuu care dă impresia de simultaneitate a notației cu faptul notat, scrisul Mărgăritei e alert și direct: „Sora doamnei Netta, Mircea, așteaptă cu mine. Așteptare îndelungă.

Sandra nu apare. Timpul trece. Cobor de mai multe ori, căutînd-o la porțile Palatului de Justiție” etc. (p. 64). Nu lipsește din nici o însemnare buletinul meteorologic: „La 7, este o lumină roz afară. Ridic storurile să o văd. Da, ziua e roz, dar, de îndată, norii acoperă cerul și ziua devine gri, moale și umedă” (p. 36). Sau, la 30 decembrie 1947: „Zi de primăvară. Aerul e cald. Soare și senin.” (p. 98). Aproape fiecare însemnare începe, ritualic, prin consemnarea „stării vremii”, în peisaje concrete, deși Mărgăritei nu-i lipsesc virtuțile literare: „Cornul lunii, subțire, se deschide ca marginea unei cupe de argint sub sclipirea luceafărului” (p. 143). Nu-i lipsesc nici calitățile portretistice, la fel de concise și pregnante ca și cele meteo. Nu face multă portretistică (din păcate!), dar și cînd o face din două vorbe scoate un personaj cît se poate de concret: iată, bunăoară, cum se prezintă avocatul Preotescu: „Cînd tace, parcă-i vine să verse după un chef, cînd vorbește, parcă e turbat sau face gargară” (p. 142). Tot atât de pregnant e gravat și Eugen Cristescu: „gros ca un porc îngrășat și cu o expresie de om înecat în materie” (p. 69). Cu așa privire ageră, nu-i de mirare că vedem cum e îmbrăcată orice doamnă cu care se întîlnește și cum arată străzile bucureștene. Mărgărita e o realista acută, cu ochi iute și necrutător, deși îi displace birfa. Notatiile ei sînt în stil atic, fără înflorituri și fără lamentații întinse. E un stil de o decență absolută. Și de o demnitate a suferinței reprodusă cu maximă austeritate.

Ionuț Butoi comentează fiecare „capitol” și contextualizează evenimentele cu acribie suficientă, așezîndu-le în contextul politic, juridic și social. Practic orice comentariu al cărții ar trebui să fie plin de citate din analizele lui strict adecvate, dar e mai bine să fie văzute în extensia lor decît epitomate.

O ego-grafie în BLANK

Nu am parcurs volumele anterioare de versuri ale lui Carmen Secere (din cîte înțeleg, a publicat pînă acum încă șase), dar cel mai nou, în posesia căruia am intrat recent, m-a convins că poeta merită urmărită. Pe de o parte, pentru că *Blank* (Editura Neuma, Apahida, 2023) pare a se concentra în special pe reflectarea poetică a unei experiențe dramatice, pe care, aparent fără aparent prea mult efort, reușește să o transpună într-o scriitură ce evită notele discordant patetice. Rămînînd, în schimb, de o serenitate altminteri greu de atins atunci cînd scrii despre un spațiu precum azilul, asociat îndeobște cu ideea de captivitate în trup, în limbaj, dar și în spirit: „Culoarul e alb. Nu se vede ieșirea./ Pe paturi metalice zac tristeți. De sus curge viața./ Picătură cu picătură. Mă opresc să potrivesc ritmul./ Uneori semăn cu Dumnezeu./ Mama muncește mult. Tata suferă de singurătate./ -Vreau aer!, strigă./ Mă rotesc printre umbre. Balerinele dorm în oglinzi. Jocul e altfel. Lumina se-mparte greșit./ Miroase a cloramină./ Mi-a căzut un nasture.”

Blank nu este, desigur, ceea ce pe urmele lui Vintilă Mihăilescu aș numi o *ego-grafie a azilului*, deși din carte nu lipsesc referințele propriu-zis medicale, nici figurile ce asigură acestui topos configurația și funcțiile sociale emblematică (asistente, infirmiere, rezidenți, vizitatori). Ci se folosește de experiența de interval heterotopic pentru a oferi un plus de densitate simbolică unui micro-roman familial cu câteva personaje cheie (mama, tatăl-Dodi și copila), văzute însă nu în contrast, ci într-o deplină consonanță sau continuitate psiho-afectivă cu lumea descoperită, la maturitate, înăuntrul. De la, să spunem, emoțiile fetei de odinioară (care se bucură cînd primește cadou o bicicletă pe care poate pedala desculță, cînd dansează în cămășile de noapte ale mamei sau cînd se dă în leagănul reparat de tată) se trece cu naturalețe către afectele și reflexiile (sparte) în oglindă ale adulței de acum. Și invers, conform unui principiu de a cărui funcționalitate poeta nu se îndoiește, din moment ce deturneză mai mereu pseudo-reportajul spitalicesc în solilocviu sau monolog adresat, cu o dominantă confesivă pronunțată sau discretă.

În mod cert, Carmen Secere investește cu o miză identitară profundă recuperarea micului paradis infantil, văzut ca o contondere necesară dramatismului actual, al cărui punct de intensitate maximă mi se pare cel din *O vrăbie bea din cana cu apă* – un poem de suferință teribilă și doliu, încheiat cu promisiunea unei altfel de (pe)treceți către un dincolo al radicalei înstrăinări: „Mi-e somn. Am trupul moale./ Alunec într-o lumină galbenă./ Anestezic! Strigă vocea groasă./ Adorm. Vizez o balerină./ Ploaia lovește geamul care mă desparte de lume.” Același rost taumaturgic îl au corespondențele între obiecte (de la eprubete și seringi la păpuși), personaje de contrast (de la fosta balerină și infirmiera din Peru la Khala, Elim și Eric) sau peisaje (de la cele interioare ori exterioare din prezentul italian la cele încapsulate în amintirile pur românești): „Francesca s-a internat după Crăciun./ Tânără, minionă, fostă balerină./ Tinerețea nu se internează la azil./ Marissa îi scrie numele, eu o duc în salon./ Salonul 3, patul de lângă fereastră. Ies în tăcere./ Ce face Francesca aici?/ Marissa îmi spune că a venit să moară./ Pămîntul se clatină. Respir./ Toți avem nevoie de vindecare./ Mă întorc. Eprubetele sunt mereu pline cu sânge./ Îi înțep mîna. Mîna ei mică, de balerină./ Balerinele nu mor niciodată./ Așa știam.” Sau: „E noapte la Torino și prima liniște./ Pot să aud muzica./ Pe noptieră am un bilet./ Doar dus./ Poate că lacul e mereu de cealaltă parte./ Zbor./ Mama aprinde focul. A rămas mică./ Dodi face o piruetă. Îmi sare în brațe. E răgușit./ Păpușile au genele smulse./ Am venit.”

Deși titlul sugerează necesitatea unei lecturi metatextuale, *blankul* nu trimite nici către neliniștile, nici către blocajele creatoare. El conotează mai degrabă necesitatea unui moment de respiro textual, a unei pauze de respirație poetică și poate și existențială. Din acest motiv, *blankul* revine cu o anumită constanță în text, ori de cîte ori poeta simte nevoia unei decompresii confesive. În secțiunea care dă și titlul cărții, *blankul* punctează însă de-a dreptul expresionist, inclusiv prin intermediul tipetelor unui pescăruș botezat astfel: „La terasa din colț se-aud un pian./ îi povestesc lui Eric despre un vis alb./ Albul e nesfârșit./ Elim./ Întru în mare dezbrăcată ca-ntr-o liniște./ Deasupra pescărușii țipă./ Blank.” Sau: „E noapte. Mă întind pe nisip, să privesc cerul./ Eric îmi aduce o pătură./ Cîntă singurătate ascund hainele groase/ și pînă unde poți ajunge pe verticală?/ Un țipăt serpuiește în mine./ Blank.”

Cele mai importante fragmente din volum mi se par totuși cele care îmbină recuperările anamnetice, decupajele onirice, micile fișe caracterologice și fragmentele de pastel citadin sau marin cu reflecțiile de natură metatextuală. În interstițiile delimitate, eventual chiar prin recurența termenului *blank*, tresaltă, câteodată, mici epifanii erotice, urmate sau condiționate de cele artistice: „E cea mai lungă noapte./ Pe sub piele îmi umblă vulpi argintii./ Ne iubim. Ne amestecăm. Suntem unul./ Elim cîntă «Claire de lune la pian.» Ori: „îmi cuprinde talia. Îi ating umerii./ Mă înalț. Mă învîrte./ Ne împletim, rotindu-ne spre lumină./ Elim e alpinist și dansează cu mine.”

Atașant, solicitînd o lectură empatică, volumul *Blank* marchează, inclusiv prin intermediul unor goluri sau tăceri voite, o intersecție identitară esențială pentru Carmen Secere. Nu mi se pare deloc întîmplător că Elim, una dintre prezențele masculine foarte importante pentru vocea poetică, are un nume încărcat simbolic, a cărui etimologie ne întoarce (*sic!*) către sensul primordial de cale.

Vasile FLUTUREL

Grigore Vieru - 90

Strigătul existențial din poezia lui Grigore Vieru

„... fenomenul Grigore Vieru supraviețuiește cutezătoru doar prin demersul său naționalist-identitar (în spiritul mesianic al lui Goga-Mateevici), ci și prin culoarea lui existențială, ontologică.” (Mihai Cimpoi)

Unul din principalii inițiatori ai Festivalului Internațional de Poezie „Grigore Vieru”, (conceput încă de la prima manifestare, în 2009, ca un duplex cultural Iași - Chișinău / Chișinău - Iași, ajuns anul trecut la a XVI-a ediție), autor al antologiei memoriale *Grigore Vieru în amintirile contemporanilor* (ediția I - 2009, ediția a doua - 2016) și al cărții *Grigore Vieru și mitul său plutitor* (2018), ca și al mai multor materiale publicate de-a lungul anilor în revista „Feed Back” (Iași) și în hebdomadular „Literatura și arta” (Chișinău), poetul ieșean Daniel Corbu, împreună cu care Grigore Vieru și-a realizat antologia *Taina care mă apără* - 2008 („cartea vieții mele”, cum o numea el), a publicat relativ recent, la aceeași editură, Princeps Multimedia (director, Filomena Corbu), un nou volum dedicat Poetului: *Grigore Vieru. Poezia ca strigăt existențial*¹

Cu o structură eterogenă, dar cu elementele componente bine încorporate și judicios dozate, volumul se adresează atât cititorului dispus la o lectură atentă, pătrunzătoare, pe așezate, cum se spune, cât și celui grăbit, prins în vârtoarea vieții cotidiene atât de agitate și atât de solicitante.

Celor nouă capitole sugestiv intitulate: *Grigore Vieru și misiunea christică pentru poporul român*, *Grigore Vieru poetul care a găsit un defect Morții*, *Grigore Vieru - Învățătorul*, *Grigore Vieru, tribunul*, *Grigore Vieru. Tristele destăinuirii despre lepădături, hahalere denigratoare și trădători de țară*, *Așa grăit-a Grigore Vieru*, *Grigore Vieru și mitul său plutitor* autorul le adaugă un consistent și util *Itinerar biografic*, apoi 15 *poeme alese* din creația viereană, precum și o secțiune cu *Texte și imagini document*, încheiată cu o fotocopy a celebrului *Epitaf*, scris de Grigore Vieru cu un an înainte de plecarea din această lume: „Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi.”

„Grigore Vieru s-a născut într-o zodie bună. A traversat sărăcii, a parcurs iluzii, a avut împliniri, multe întâmplări chiar înainte de termen. Grigore Vieru, iată un poet cu destin!” Așa și începe prezenta carte despre Grigore Vieru poetul Daniel Corbu, numindu-l, în rândurile următoare ale primului capitol (aflat pe post de *cuvânt lămuritor*), „cel mai eminescian dintre poeții răsăriți peste veac”, „poet al suferinței”, „spirit înalt”, „poet al resurecției”, „poet național și popular, oracular-mesianic”, atât de apreciat fiindcă „și-a luat în serios rolul de tribun și iluminător”, căruia „Dumnezeu i-a dăruit, ca și lui Eminescu acum mai bine de un veac, o misiune christică pentru poporul român”.

Am ținut să evidențiem aceste inspirate etichetări pentru că ele constituie, până la urmă, elemente fundamentale, mărci definitorii ale întregii structuri a cărții menite a pune în valoare „poezia ca strigăt existențial”, cum subintitulează autorul această nouă apariție editorială consacrată lui Grigore Vieru.

Dacă ar fi să inventariem etichetările de care vorbeam mai sus, apoi n-am putea să nu le menționăm și pe următoarele, la fel de inspirate și de relevante, bazate pe cunoașterea aprofundată nu numai a operei viereane, ci și a zbuciumatei, bogatei și fructuoasei activități civice, patriotice a Poetului. Iată câteva dintre ele: „portdrapel pentru poezia din Basarabia”, „excelent poet al copilăriei”, „neoromantic din falanga metafizică a poeziei române”, „poetul simbol al Basarabiei”, „model moral de netăgăduit”, „un mit imposibil de dărmămat”, „simbol al românismului”, „un Don Quijote al metaforei” (cu referire la prima perioadă de creație), „apostol al cuvântului”.

Portretul Poetului, încheiat în mintea oricărui cititor al acestei cărți, în urma parcurgerii atente a capitolelor ei, este unul ce emană trăsături cu adevărat deosebite, căci deosebite au fost și condițiile istorice în care acesta a trăit și a scris, deosebită s-a dovedit a fi și implicarea lui în evenimentele de răscruce din Basarabia anilor '90, deosebite au fost legăturile lui cu Țara și cu oamenii ei, pe care a ajuns să-i cunoască.

Daniel Corbu reușește să scoată în evidență, cu argumente solide, cele trei calități aparte ale lui Grigore Vieru, numindu-l, pro merito, *Poetul*, *Învățătorul*, *Tribunul*, încercând (și reușind) să ne convingă de valoarea poeziei sale, de truda pentru realizarea unui abecedar sui-generis atât de necesar în școlile din stânga Prutului după revenirea la alfabetul latin (a se vedea atât de îndrăgita carte *Albinuța*), ca și de importanța aflării Poetului pe baricade, în primele rânduri ale luptei pentru Limbă și Alfabet, ca un prim pas al revenirii la matcă a părții de Țară înstrăinată de vicisitudinile Istoriei.

Câteva dintre admiratorii de marcă ai creației lui Grigore Vieru sunt citați de autorul cărții în ideea definitivării tușelor portretului, aceștia fiind: Mihai Cimpoi, Alex Ștefănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Theodor Codreanu. Opiniile proprii vin apoi să întărească cele relatate: „În ce mă privește, voi spune că întreaga lirică a lui Grigore Vieru este construită cu fiorul adevărului și cu o captivantă sensibilitate etnică,

învăluită într-o muzică originală, inconfundabilă, una din cele zece pârgii ale canonului.”

Vorbind despre faptul că, în poezia lui Grigore Vieru, întâlnim „și o dimensiune morală care ordonează”, spune Daniel Corbu: „Această dimensiune morală e pregnantă mai ales în poezia oracular-mesianică, în poezia de strigăt existențial. Prin această poezie, poetul a devenit un tribun în apărarea limbii române și a ființei românești”.

Cunoscutul poem *Scrisoare din Basarabia*, pe care autorul cărții a avut ocazia să-l audă recitat de Poetul însuși la întâlnirile cu publicul cititor din dreapta apei-hotar, este citat în întregime. Nu ne putem abține nici noi (care, de asemenea, am avut fericirea de a-l asculta în interpretarea autorului, de mai multe ori, la manifestări ieșene ale perioadei amintite) să nu reproducem măcar strofa-refren a poemului: „Din Basarabia vă scriu, / Dulci frați de dincolo de Prut. / Vă scriu cum pot și prea târziu, / Mi-e dor de voi și vă sărut.”

„Pornind de la rădăcina de foc a cântului, de la trăirea netrucată, Grigore Vieru a devenit un poet focalizant, poet al strigătului existențial”, spune la un moment dat Daniel Corbu, întărind ideea cu frumoase versuri prin care Poetul pătimirii basarabene se autodefinie: „Noros ori clar ca o amiază, / Eu sunt poetu-acestui neam / Și-atunci când lira îmi vibrează, / Și-atunci când cântece nu am...”

Câteva din amintirile autorului cărții legate de contactele postdecembriste cu Grigore Vieru sunt cuprinse în capitolul intitulat *Ecoul boem al unor întâlniri admirabile*, secțiune care debutează cu o schiță de portret al Poetului: „Grigore Vieru, un om fragil, de o rară și aleasă delicatețe în relația cu ceilalți, dar cu principii clare și împerturbabile în social.” Și continuă cu relatarea primelor întâlniri din stânga și din dreapta Prutului: „L-am cunoscut prima oară în 1990, într-un Chișinău cu străzi bâzâind rusește. În 1991 a onorat invitația prietenească de a veni la Neamț. Acolo, în sala arhiplină a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, iubitori ai poeziei, dar și interesați de soarta Basarabiei (cuvântul Unire, adică unirea Moldovei de peste Prut cu țara mamă, era pe buzele tuturor) am ascultat cuvintele pline de miez și înfășurate în durere ale celor doi poeți și tribuni: Grigore Vieru și Nicolae Dabija...”

Asemenea altor scriitori și critici din arealul Limbii Române, Daniel Corbu apreciază cunoscutul poem *Legământ* ca fiind o adevărată „capodoperă de gen”, iar priza la public a Poetului e considerată una de excepție: „Poetul era iubit ca nimeni altul. Orice locuitor de bună credință din Moldova dintre Prut și Nistru știe pe de rost măcar un poem de Grigore Vieru.”

În același capitol al cărții e devoalată geneza antologiei *Taina care mă apără*, acțiune proiectată de Grigore Vieru și Daniel Corbu în una din întâlnirile de la Chișinău, cea prilejuită de sărbătorirea Poetului la împlinirea vârstei de 72 de ani: „Am pus atunci la cale alcătuirea unei antologii Grigore Vieru din poemele cele mai reprezentative, care să apară în România, la Iași, într-un tiraj onorabil pentru a fi răspândită în țară, o antologie care să-i fixeze poetului cu claritate locul meritat în generația sa, alături de Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioanid Romanescu, Ion Gheorghe, Adrian Păunescu.”

Mărturisiri ale lui Grigore Vieru referitoare la bătaia lui cu cei puși să-l denigreze în presa chișinăueană sunt cuprinse în capitolul intitulat *Tristele destăinuirii...*,

unde aflăm una din cele mai frumoase aprecieri despre Limba Română (sintagma pe care Poetul o scria întotdeauna cu inițială majusculă în ambii ei termeni): „Am avut mare noroc, nu de unul, ci de trei îngeri păzitori: de ingerul lui Dumnezeu, de niște minunați medici și de prieteni și de lumea care, prețuindu-mi truda, au fost și sunt alături de mine în clipele cele mai potrivnice vieții mele. Iată că aș mai adăuga un inger, pe-al patrulea: Limba Română.”

„Opera lui Grigore Vieru este una traversată de o filozofie specială, ținând atât de înțelepciunea populară, arheică, cât și de un cod al durerilor, al sfâșierilor trăite aproape două secole de românii din Basarabia, străini în țara lor. Multe din versurile sale au alura aforismului și multe din aforismele sale sunt exprimate poetic”, spune Daniel Corbu în capitolul intitulat *Așa grăit-a Grigore Vieru*, unde rezervă câteva pagini cugetărilor Poetului.

O lungă listă cuprinzând nume de oameni de cultură români și străini care au apreciat de-a lungul timpului creația poetică viereană este inclusă de autorul cărții în capitolul *Grigore Vieru și mitul său plutitor*, listă din care nu lipsesc: Mihai Cimpoi, Eugen Simion, C. Ciopraga, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Nicolae Dabija, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Th. Codreanu, Stelian Gruia, Fănuș Băileșteanu, Eugen Coșeriu, Mihail Dolgan, Ion Hadîrcă, Tudor Nedelcea, Alex Ștefănescu, A. Suceveanu, Daniel Corbu, Ion Ungureanu, A.D. Rachieru, Viorel Dinescu și mulți, mulți alții.

Între cele 15 *poeme alese* de Daniel Corbu, incluse în capitolul cu acest titlu, vom descoperi și dramaticul poem *Formular* („Profesiunea? / - Osteneșcu în ocna cuvintelor”), și îndurerata *Scrisoare din Basarabia* („Din Basarabia vă scriu, / Dulci frați de dincolo de Prut...”), și cunoscutul *Legământ* dedicat lui Mihai Eminescu („Știu: cândva la miez de noapte, / Ori la răsărit de Soare, / Stinge-mi-s-or ochii mie / Tot deasupra cărții Sale...”), și la fel de mediatizat poem *În limba ta*, și minunata odă *Făptura mamei* („Ușoară, maică, ușoară, / C-ai putea să mergi călcând / Pe semințele ce zboară / Între ceruri și pământ!”), și textul minunatului cântec *Eminescu*, interpretat cu atâta trăire românească de regretații interpreți Doina și Ion Aldea Teodorovici, acesta din urmă fiind compozitorul („La zidirea soarelui, se știe, / Cerul a muncit o veșnicie, / Noi muncind întocmai, ne-am ales cu, / Ne-am ales cu domnul Eminescu...”).

Nu putem încheia însemnările despre prezența cartii fără a aminti și secvențele din interviul pe care Daniel Corbu i l-a luat lui Grigore Vieru în 1991, secvențe ce preced iconografia cărții. Cititorul va întâlni aici câteva din aserțiunile de adâncă reflecție ale Poetului, dintre care ținem să cităm măcar câteva, din care transpar și sensibilitatea la durerile românilor basarabeni, și patriotismul, și modestia Poetului, și lacrima din sufletul său la gândul lipsei de unitate a conaționalilor, și conștientizarea faptului că Unirea necesită trudă continuă pentru trezirea sufletească: „Ochiul basarabeanului e îndelung spălat de lacrimi”, „Or, eu știu că sunt un talent obișnuit”, „a fi naționalist prin cântec, apărându-ți limba maternă, datina, istoria este ceva sfânt”, „Cât privește Unirea, trebuie mai întâi să ștergem frontiera spirituală zi de zi”.

La ștergerea acestei frontiere spirituale a trudit din greu Grigore Vieru prin *strigătul său existențial*, ne spune, până la urmă, poetul Daniel Corbu în această densă carte, care se adaugă (cu folos) atâtor și atâtor scrieri despre Poet, neînfricat bărbat al Neamului, care a făcut din condeiul său, asemenea altor congeneri, precum Nicolae Dabija, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Ion Vatamanu, Ion Hadîrcă, Arcadie Suceveanu, un instrument menit a facilita cunoașterea și cinstirea valorilor naționale și apropierea zilei realizării visului de aur - Reîntregirea Țării în hotarele ei firești, moștenite din veac și apărate cu sângele strămoșilor.

Una peste alta, avem a face cu o carte care se lecturează pe nerăsuflăte și care te face, răsfoindu-i filele, să auzi vorbele dulci, cuminti, șoptite ale lui Grigore Vieru către autorul ei: „Frate Daniel, nu aș mai pleca de aici. Îmi e pur și simplu frică să mă întorc în Basarabia. Simt că acolo mi se pregătește ceva, ceva rău.” Și s-a pregătit cu 16 ani în urmă, într-un miez de noapte de ianuarie, astfel încât astăzi, la împlinirea a 90 de ani de la nașterea sa, îl sărbătorim pe Poet doar lecturându-i și apreciindu-i opera ori amintindu-ne cu aleasă lumină în suflet de atmosfera de sărbătoare pe care o crea orice participare a lui la manifestările culturale ieșene, când cei interesați de acestea întrebau, cu vădită nerăbdare în glas: „Dar vine și Grigore Vieru?” Un răspuns negativ (cum se mai întâmplă uneori, Poetul neputând da curs tuturor invitațiilor) arunca un vâl de umbră peste întreaga strădanie a organizatorilor, în timp ce unul afirmativ ridica emoția la cote maxime.

¹ Daniel Corbu, *Grigore Vieru. Poezia ca strigăt existențial*, Ed. Princeps Multimedia, Iași, 2024.

Performanțe ale (con)științei recuperatoare

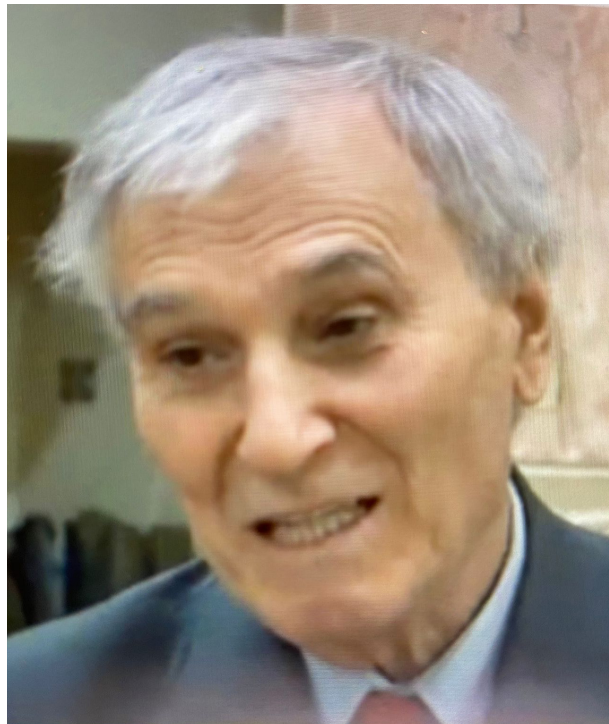
- In memoriam Marin Diaconu -

Cine, în ultimele trei decenii, intra pentru prima oară în sala I a Bibliotecii Academiei Române cu intenția de a consulta un periodic și cerea garderobierei un loc „cât mai în față, preferabil primul de lângă fereastră” se izbea de un refuz moale în formă - tare în conținut: „Masa aceea este a dlui Diaconu” (am subliniat ceea ce în mod curent trebuia să sune alb și aton: *este acum ocupată*). Alte două încercări cu răspuns identic inoculau novicei fantasma posesorului pe viață, a proprietarului, și încă a unuia care, tocmai de aceea, trebuie să era un „Cineva”. Curiozitatea de a-l cunoaște pe înaltul protejat al garderobei devenea maximă și, odată intrat în sală, tânărul își arunca prima ochire către sacrosancta masă. Ursitoarele hotărâseră însă ca, la cea oră, scaunul să fie liber, așa încât privirea sa nu întâlnească decât două teancuri de periodice... P. IV, care, pentru cunoscători, făceau parte din recuzita zilnică a celui ce deținea scaunul acum vacant. Un maldăr de gazete zăcea pe jumătatea din stânga a mesei, celălalt pe latul pervaz al ferestrei. Peste câteva minute, apărură și privilegiatele ocinaș al teritoriului. În psihismul junelui se petrecu atunci ceva comparabil cu efectul întâlnirii întâmplătoare dintre un oximoron și un anticlimax - nu pe o masă de disecții, ci pe una de B.A.R. Statuii fantasmatică i se substituie, năpristan, o făptură uman-preaumană, care nu etala nimic din ținuta sumbră și absentă a posesorilor lecturii și nici măcar din poza aceea afectată a snobilor ei. Era echipat în nelipsitul lui pulovăr, mai având și mânecile suflecate. Nepurtând niciuna din mărcile snobității intelectuale, Marin Diaconu părea un modest impiegat de B.A.R., condamnat - în urma căderii în cine știe ce păcat capital - la munca silnică pe viață, care consta în a bucheri toate ziarele din imensa pivniță academică. Când în ziua aceea apărură în carne și oase, înfrigurarea generală, paloarea feței și spinarea ușor gârbovă dădeau impresia unui osândit învoit pentru ieșirea la aer și având pe față ceva din Dantele lui Delacroix, dus prin Infern de mâna lui Vergiliu... Peste un timp, cel condamnat *sine die* la locurile 1-2 ale sălii I fu încoronat drept „Cel mai fidel cititor”, secondat pe podiumul scârilor dinspre demisol de alți doi palmași ai periodiceilor, D. Vatamaniuc și Mircea Angheliescu. Asistând la festivitate, m-am întrebat uimit: ce altă instituție își premiase vreodată un viețăș?

Ca martor ocular ani în șir, afirm („tare, să se audă!”, vorba lui Al. Paleologu la o celebrare Șerban Cioculescu) că ultimele trei decenii și jumătate din viața lui Marin Diaconu au fost realmente confiscate de truda zilnică la Biblioteca Academiei, pe acele locuri din față, unde a despuiat, conspectat, excerptat colecții peste colecții de periodice, la fel procedând, în paralel, cu bibliotecile și arhivele personale ale autorilor aflați în raza sa de acțiune recuperatorie. Câți dintre noi au cunoscut ca el presa românească interbelică? Cu timpul, scotocitorul neobosit de periodice devenise o veritabilă bancă publică de date, din care mulți ne-am înfruptat, primind chiar din mâna lui fișe gata făcute sau „măcar” trimiterea exactă, pe care ne-o înmâna cu aerul unui ortac din același abataj.

În ceea ce-i privește activitatea de editor și comentator de opere, trebuie spus că edițiile sale pun probleme diferite de cele strict filologice, și pe drept cuvânt. Ca să editezi un filosof sau sociolog nu-ți trebuie cunoștințe speciale de gramatică istorică, lexicologie (tot istorică) și dialectologie. Se cuvine însă a adăuga că, de formație filosofică fiind, Marin Diaconu stăpâna totuși și bazele filologice ale editării unui text modern. Era, de asemenea, îndeajuns de „introdus” în istoria literaturii române pentru a putea face față poliedriei unor opere prevăzute cu ingrediente și alonje de literaritate. Fără a face concurență enciclopediei - lucru care dă rău în aparatul unei ediții serioase, ținută să ofere tocmai informații intruabile în dicționarele curente -, notele și comentariile lui sunt axate pe lămurirea situației de la fața locului și a contextului ei sau pe chestiuni vernaculare și de nișă. Atunci când nu cunoaște cu exactitate un aspect, adnotatorul își

declară neted neștiința, necedând ispitei conjecturilor, ocolurilor, aproximărilor. „Nu am cunoștința de o astfel de conferință”, citim într-o notă de la p. 1210 a primului volum din Mircea Vulcănescu, *Opere* (2005). Peste trei pagini, găsim „N-am identificat textul lui Ury Benador”, iar după încă două „Nu știu exact la ce filosof român se referă [Mircea Vulcănescu]”. În urma unui atare comportament profesional, cititorul capătă încrederea că pășește pe un teren al certitudinilor și, atunci când acesta este unul specializat în același domeniu, că, astfel defrișat, luminat și limpezit, textul editat oferă garanția autenticității, așa că el poate fi folosit fără dubii și supus pe mai departe analizei. Căci, la urma din urmă, care alta este datoria de bază a editorului dacă nu aceea de a pune în mâna cititorului, oricare ar fi el, *un text sigur* (nu degeaba anunțat pe pagina de gardă ca „stabilit de...”), cu variantele lui, și de a-i reface contextul și procesul nașterii și drumul către tipar; prin urmare, de a pregăti „logistic” examenul criticii genetice, pe care, dacă-l țin puterile, o poate face mai întâi editorul însuși. Iar dacă mai descrie și traiectoria acelui text în posteritate, cu atât mai bine, adică mai de folos exegeților, cum și profanilor

curioși de asemenea aventuri livrești. Toate acestea sunt operațiuni inerente unei ediții reușite, pe care Marin Diaconu le săvârșește în cunoștință de cauză, cu o temeinicie a documentării și o onestitate a afirmațiilor care ating exemplaritatea.

Centrul de greutate al șantierului editorului M.D. este făcut, precum anticipam, de Interbelicul românesc. În primul rând de anii '30-'40, un deceniu-culme al creativității românești, dar totodată un interval istoric de o complicație aproape inextricabilă. Tocmai din acest motiv pune el și cele mai „spinoase” probleme situații deontologice, aprehendării și evaluării. A fost, este și rămâne cel mai enigmatic deceniu al culturii noastre moderne, așadar și cel mai predispus derapajelor interpretării, infra- și supraideologizării, confuziei de domenii, de principii, de criterii; un deceniu iscând cele mai multe nedumeriri, mirări, controverse, contrarietăți, tensiuni și chiar vrajbe între specialiști, ca și între cititorii de rând. Este și intervalul temporal cu cea mai mare forță de impact în posteritate, provocând, la extreme, fie o atracție totală, nediferențiată, fie o repudiare asijderea. Optând pentru recuperarea operei unor actori culturali de vârf ai acestui deceniu, după 45 de ani de interdicție, afurisire și condamnare în bloc a operei lor, editorul a asumat să se și expună, pentru că majoritatea restituirilor înlăptuite de el sunt axate pe tipărirea (pe cât posibil) exhaustivă a operelor lui Noica, Cioran, Vulcănescu și Nae Ionescu, la care a adăugat fabuloasa culegere intitulată „Existențialismul românesc”, în două volume totalizând aproape 3 500 de pagini. Exceptându-le pe ale lui Noica, scrierile

celorlalți au apărut în colecția „Opere fundamentale” a Fundației Naționale pentru Știință și Artă. Pasiunea, tenacitatea și temeritatea editorului le întâlneau astfel pe cele ale „managerului”, criticul Eugen Simion, vechi exeget, recidivist, al lui Mircea Eliade și promotor al ideii de *restitutio in integrum* a creației generaționiste. Acțiunea de tipărire și trimitere în public a acestor ediții a fost presărată de episoade tensionante pentru cei doi, ca să nu le numesc dramatice. Au existat perioade deliberative, cel mai apăsător fiind acela legat de Nae Ionescu (a porni sau nu la editarea lui), dar și trenante episoade de așteptare așa-zicând postprint, ca în cazul integralei operei românești a lui Cioran. Cele două masive volume odată tipărite, întregul tiraj zăcea în depozitul Fundației, așteptând momentul deschiderii culoarului spre cititorii din librării sau, barem, către împătimitii de Cioran, care știriciseră adresa editurii și veneau la sediu spre a-l agonisi mai pe de-a dreptul...

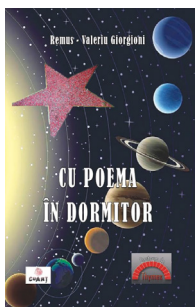
Intervalele apăsătoare ale interogației și expectației și-au avut motivația și logica lor. Pe de o parte, ele erau pricinuite de excesele lecturii după normativul „corectitudinii politice” și ale neomarxismului (uneori mai intransigent și mai agresiv-punitiv decât bătrânul lui tătuc lipsit de prefix). Pe de alta, postulatul reproducerii integrale odrăslea întrebări cu privire la *cititorul de azi* al respectivei opere; al *unora* dintre ele. Aprehensiunile se refereau la capacitatea și cultura acestui cititor de a disocia valorile, la gradul lui de cunoaștere a contextului biografic și istoric al operei, la, finalmente, puterea lui de dreaptă înțelegere a acestor derutante texte. Că este așa, că editorului și coordonatorului colecției (care semna și studiile introductive) le păsa și de acest aspect, ne-o arată secțiunea de note și comentarii a ediției Emil Cioran. Convocat de Marin Diaconu să comenteze *Schimbarea la față a României* și referindu-se la ediția din 1991 de la Humanitas, lipsită de prefață și de note explicative, Ion Dur asertează că această carte, cum și *Istorie și utopie*, „nu pot fi lăsate, totuși, să plece, din nou, în lume fără călăuze critice. Atâta vreme cât nu au apărut - la noi - studii fundamentale care să situeze ideatic opera lui Cioran, trimiterea pur și simplu a cărților pe piața culturală este o tentativă riscantă și, oarecum, sinucigașă. // Motivele sunt multiple. Mai întâi, pentru că nu știm, nici acum (2012 anul ediției M.D. - n. N.M.), care este *fondul aperceptiv* al multor lectori ce se apropie, mai mult sau mai puțin «dezinteresați», de cuvântul lui Cioran. Apoi, pentru că - în perioada comunistă, de libertate prost înțeleasă - nenumărați factori de bruiaj *au dereglat nordul nostru axiologic*... Și, nu în ultimul rând, pentru că *Schimbarea la față a României* a fost și este violent contestată, din ea luându-se, de fiecare dată, «*probe*» *demolatoare și acuzatoare* în cel mai înalt grad” (s. N.M.). Faptul însuși că asemenea meditații, care sunt nu doar „simplă teorie”, ci și intervenții proactive, sunt plasate în miezul secțiunii de comentarii a ediției ne edifică îndeajuns asupra faptului că Marin Diaconu-editorul a asumat și o responsabilitate pedagogică și etică, de pregătire a cititorului pentru lectura unor texte vizate de Cioran el însuși atunci când, în replică la prefața lui Dan C. Mihăilescu la *Reverii durerii* (Echinox, 1990), scria: „Trecutul meu era demn, cred, de puțină uitare”. În ce o privește, ediția lui Diaconu de la Fundația Națională pentru Știință și Artă deține și o consistentă componentă formativă, ilustrată prin prezența variantelor, a datelor generale și a precizărilor exprese cu privire la context, prin diversitatea și dimensiunea referințelor critice etc. Pe lângă rolul lor în ediție ca instrument de lucru pentru specialiști, toate acestea îndeplinesc și o funcție *propedeutică*, a cărei însemnătate o vedem azi mult potențată de revelatoarele evenimente petrecute în societatea românească din ultimul timp, care au arătat unde poate duce confuzia cauzată de necunoaștere (sau de cunoașterea parțială și aproximativă), fraudulos folosită de către manipulatorii conștiințelor.

Breviar editorial

Poezia ca psihoză

Un ludic de nevindecat este Remus-Valeriu Giorgioni, de la carte la carte *jocurile* sale sunt tot mai subtile, dar și tot mai angajate tematic. În cel mai recent volum, *Cu poema în dormitor* (Editura Giroc, 2024, 128 p.), obiectul-subiectul jocului este chiar poezia (*Poema*), o întruchipare a muzei, în fond, care îi ocupă toată viața, îi traversează zilele și nopțile. Poetul și *Poema* lui trec în lăntuși pe sub nasul cititorului, care nu este decât un cârcotaș, "un papirovor", "un verbivor", "un adormit", un "îmburghezit": "Fericit ca un mire, efebul/ Febril – Cititorul-/ Devorează papirusul copt la cuptor/ Sau tras în file veline/ Lăfăindu-se în rezervele federale/ De spleen și melancolie (tot ce găsea/ așternut pe hârtie)// Iar Poema – ea, despuiata/ Până la suflet desfoliata/ Își expunea pe tarabe lingoarea/ În fața Cititorului țanțoș și înțepat...". Apariția Poemei în peisajul liric este una princiară, memorabilă: "Iat-o, apare pe clarul de lună/ Înaltă zveltă cochetă, cu pasul de midinetă/ Precum haloul lunii peste ponoare.../ Piesă cu piesă desfășurase/ Valorile sale: ore ale splendorii/ Cum ținte de aur fierbinte/ Acoperă fruntea plină de gânduri/ A florii (numită țintaura)...". Nu puteau lipsi din peisaj criticii literari, firește, care apar ca niște fauni-clauni, gata să lupte chiar cu poetul însuși ca să ajungă la inima prințesei *Poema*: "La curtea Prințesei se înghesuie/ Pețitorii: criticii cronicarii circarii/ (aceștia sunt antologatorii, plus/ Cititorii) își suflă în ceafă – se cațără/ Unul altuia-n spate călcându-se/ Pe picioare ... ei se află// Zilnic de față la ceremonialul trezirii/ Parfumiării investmântării/ Împodobierea Prințesei, de dimineață/ În gineceu/ (Poema: angoasa ei luminoasă/ Când se trezește se face/ Lumină în casă!)". Jocul, care ia de-a lungul cărții forma unui basm care adună toate energiile imaginației, îi permite lui Remus-Valeriu Giorgioni să definească poezia, să o încarce cu toate atributele vieții, ale trăirii, totul pare subsumat unei psihoze pe care o exercită poezia și căreia nu-i scapă nimeni și nimic: "Risipă de mir Poezia: printre săni și săni/ Murmur de porumbiță/ În atmosfera crepusculară -/ Poemul cu uimirile sale, vagi umiliri/ Gemete de plăcere/ Și ofuri de dor (aroma aroma aroma (...)). Gratuitatea vieții se împletește cu gratuitatea artei, a poeziei, într-un final, chiar se confundă una cu alta, visul este o vanitate, viața este o fugă vremelnică dintr-o veșnicie care reverberează încă în inima (și mintea) poetului: "A uitat totul: lecții și cărți/ Tratate și manuale - dat/ la o parte tentații/ Glorii și gloriole rigole/ În care aduna premii distincții și adulții// Iar astăzi (doar) dormitează/ Întins pe-acel nor-dormitor/ Cu capul pe carte// Flanează prin spații&constelații/ Cu gândul la moarte". Caligrafic, care este poetul, transcrie, cu detalieri de seismograf, un discurs îndrăgostit despre și pentru poezie, cu melancolie și rafinament.

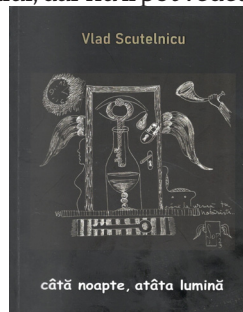
Vocea poetului în inima războiului

Poezia este cronică cea mai fidelă a realității imediate, îi sesizează umbrele și îi presimte vibrațiile cele mai intime. Aceasta este concluzia după lectura cărții de poezie "Nu stârniți câinii" (Editura Bifrost, 2024, 124 p.) de Victoria Milescu. Tema războiului "care ne bate la ușă", care ne amenință de peste tot, este prezentă, firește: "Aud la ușă:/ Cioc, cioc, cioc/ Cine e?/ Războiul/ Și ce vrea?/ Carne și sânge/ Pleacă, nu te vrem/ Nu pot să mă-ntorc, așa/ cu mâna goală/ mă vor căsăpi, mă vor zdrobi/ mă vor împrăștia/ în toate zările lumii/ și nu veți mai putea respira/ de duhoarea/ sângelui și câinii mele/ Deschideți!/ dați-mi ceva/ să-mi potolesc foamea și setea/ lăsați-mă înăuntru/ cel puțin o secundă, până când/ istoria dă pagina următoare". Dar războiul nu este numai o parabolă, un subiect *aneantizat* prin cuvinte, îmblânzit printr-un text, el are o concretețea dureroasă care dă "liber la moarte": "Copiii se joacă de-a războiul printre blocuri/ ochesc, trag cu puști de lemn, cu pistoale de apă, gloanțele sunt zarzăre micuțe...(..)// apoi vin niște soldați/ și ei se joacă de-a războiul/ au arme zdravene, trag cu gloanțe adevărate/ copiii țipă, nimeni nu-i aude în vacarm". Efectele războiului sunt incalculabile, ele devastează, în primul rând, interioritatea, speranța, ființa: "Pentru a mai respira, a câștiga, a petrece/ războiul înaintează lent/ își face loc în creier, în inimă/ dar nu stârniți panică, nu stârniți câinii...(..)// rana din piept e o mică plantă/ cu stamine și petale de carne". Dar vacarmul nu este numai al războiului, trăim într-o lume plină de zgomote, larva din jur ne înșingurează, ne înstrăinează pe pământ: "Viața mea coboară în stradă/ hei, sunt încă aici, printre voi/ dar pe nimeni nu impresionează/ încă o voce în vacarm...". Avem de a face cu o omenire tehnologizată, înseriată laolaltă cu lucrurile, noi înșine facem corp comun cu o sublume a obiectelor, care ne absoarbe, într-un final: "Numai el, instalatorul/ știe cât de fisurate sunt conductele/ cât de ruginiți stâlpii de rezistență/ cât de înfundate cu gemete țevile/ încât sângele abia mai circulă/ cum trebuie, uneori curge pe-alături...". În fapt, în inima orașului, ascunși în blocuri (*blocotețe*, spunea Luca Pițul), *cețățenii* sunt captivii fără de scăpare, înfrânții iremediabil, expresie a fatalității: "Blocul de vizavi/ flutură un cearșaf alb/ se predau/ îi zărim pe ostatici/ în balconul care se clatină/ topăind, goi, cântând/ s-au dezbrăcat de toate speranțele/ și se bucură de viața de apoi". Doar poezia, la un oarecare final, este cea care mai dă o speranță, deși într-o lume violentă, care își dispută *materialitatea*, poetul este, cel mai adesea, văzut ca un *incurcă lume*: "După ce totul va fi ras/ vor apărea și poezii/ printre alte ființe cu inelele necinșate/ rare, extravagante, riscante/ poezii vor fi puțini/ ca de obicei, dați la o parte/ fiindcă nimeni nu are nevoie de ei -/ nu știu să facă pâine și vin/ să crească oi și albine...". Are dreptate Victoria Milescu, nu poezii câștigă războaiele, dar măcar sunt vocea acele mitice Cassandra care i-a avertizat pe oameni de consecințele și limitele acestora.

Spectacolul sfâșierii eurilor

Suntem ceea ce trăim, iar poezia este o sumă a lucrurilor și stărilor care ne marchează trecerea, pare să spună poezia lui Vlad Scutelnicu, încă de la primele volume și până astăzi. Cel mai recent volum, *Câtă noapte, atâta lumină* (Editura 24 de ore, Iași, 2024, 106 p.) este o adevărată despărțire a întinericului de lumină, ca să facem recurs la titlu, totul realizat cu o finețe de orfeevru: "În seara aceasta banală/ ca aproape toate serile lumii/ albinele, printre alte munci ca-duce./ cum ar fi adunatul unei lingurițe de miere./ îngână șoptit, neștiut, abia auzit/ un cântec de dragoste". Există (și) o gestică amplă în poezia lui Vlad Scutelnicu, cuvintele posedă realitatea, o supun, o modifică ca un adevărat act erotic: "Știi ce am îndrăznit să gândesc/ transformă-mi ființa atât de flămândă/ într-u prosop/ fă-mă propsopul ce-ți sărută trupul suav/ când de sub duș ieși naivă și pură/ ca lumina de Înviere"; sau: "te rog/ să înflorești în ziua ta de luni/ ca o livadă de cireși/ în ziua de marți livadă de meri/ miercuri livadă de gutui/ iar joi livadă de caiși// în zi de vineri/ să înflorești ca o livadă de nuci/ iar sâmbătă să nu faci altceva decât/ să înflorești de iubire/ să iubești cum livezile din tine/ iubesc orice petală și toate rădăcinile...". Sfâșierea eurilor acționează ca ruptură între aparență și realitate, poezia este o presimțire așa cum este percepția navigatorilor pe mare, care bănuiesc apropierea uscatului, dar nu îl pot vedea din cauza amestecului de cețuri și apă: "nu poți să fii pasăre/ nici pește nu știi să fii/ poate nici om/ pe de-a-ntregul nu ești/ poate doar încercarea celor cerești/ de a umple pământul/ cu umbre vii...". Aspirația mistică se constituie ca o ascensiune în peisajul imaginar al poetului. De altfel, eul empiric și eul textual, care se poziționează ca o inadecvare între real și rostire, sunt *prezențe* în poezia lui Vlad Scutelnicu: "din moarte pre moarte călcând/ fericit și încrezător/ deschizi fereastra de la răsarit/ un cer albastru și un verde câmp/ îți sărută ochii și inima/ și toate oglinzile lumii îți împrăștie chipul/ spre sufletele tuturor/ un stol de mierle și un batalion de fluturi// (...) toate ferestrele rămân deschise/ tunel magic prin care lumina curge în liniște/ într-o clipă cât într-o zi/ într-o zi cât într-un an și atunci/ toate casele mor/ toate casele învie/ și toate/ și toate...". Fasciculul de raze al poeziei, ca viziune, ca rememorare, care trece peste lucruri este tulburat (de obicei) de un mic incident, ca o interferență a realității imediate: "apoi a sunat telefonul/ undeva departe într-o altă casă a lumii/ sunetul lui s-a apropiat devenind tot mai strident/ tot mai provocator/ parcă izvorând din creierul tău". Teama poetului este una singură, ea se materializează într-o ipotetică izgonire din poezie, care ne pândește continuu și care este într-un fel, reiterarea căderii din raiul biblic.

Melancolia solitudinii

Poezia ca o melancolie a solitudinii este ceea ce ne propune Marieta Rădoi în volumul *Pacientul zero* (Editura Corgal Press, Bacău, 2024, 88 p.). Produs al grupului de poeți de la Onești, crescut de către Gheorghe Izbășescu, Marieta Rădoi este o voce bine individualizată, care a crescut încet în siajul poeziei optzeciste, dar care dovedește că are o pregnantă notă personală. Tehnica este cea a depoetizării în fapt, excentricul și atipicul sunt cele care atentează la un convenit regim al normalității: "Te încadrezi în câmpul/ muncii la negru/ și recoltezi ce-ai semănat/ de curând// O perioadă determinată/ conform legislației/ Indemnizații, penalizări./ preaviz și restructurări// Îți reprofilezi/ cele două mâini lucrătoare/ să-ți îmbrățișezi existența/ la sfârșit de program// Viața e o ocupație/ ca oricare alta./ Sunt ocupat să exist./ Nu deranjați!". Imaginea este produsul metaforei, viziunea poetică aglutinează serii de metafore, care nu ascund realitatea, ci o desfac precum straturile unui palimpsest: "Dependent de diode/ și leduri/ de regimul meu termic/ și interacțiuni sufletești./ Mai devreme sau mai târziu/ fiecare se racordează/ la o nouă rețea/ și la un circuit integrat// Merg înaintea mea/ ca un stâlp luminat./ ca un tranzistor/ semiconductor/ spre marele gol// Dacă vreau, pot să fulger./ dacă vreau pot să ning./ dacă vreau". Există o forță de progresie geometrică a descrierii universului domestic, amănuntul e ca un bold care fixează aripile fluturilor într-un insectar, ca efect timpului poeziei devine depresiv. Un recurs la Pascal, cel din „Pensées”, poate fi edificator: „Nimic nu e mai greu de îndurat decât un repaos absolut, fără pasiune, fără ocupație, fără distracție, fără concentrare. El, omul, își simte atunci neantul, abandonul, insuficiența, dependența, neputința, vidul. Din adâncul sufletului său se vor revărsa fără întârziere plictiseala, întunecarea, tristețea, ne-cazul, deziluzia, disperarea”. În oricare „panteon” cu zeități este introdus, din când în când, un fior omenesc, purtător al sentimentului morții, pentru a face posibilă, suportabilă și credibilă veșnicia. Dar cine are misiunea de a introduce acest fior omenesc în acest panteon? Poetul, desigur. Iată cum apare acest lucru în *poezia de sugestie* a Marietei Rădoi: "Stăm înlăuntrul nostru/ teritorial/ ca un plămân/ cu două aripi nezburlătoare./ ca niște îndatoriri/ corporative de protejare./ Și ne promitem/ să nu ne părăsim// Și ne uităm unul într-altul/ cu ochi de gluten/ mai orb ca iubirea/ de cârțiță./ În curând nevederea/ va naște lumea ei/ unică./ Și pornirile noastre/ lăuntrice/ nu vor pleca niciodată/ pentru că ne-am recunoscut/ din altă cunoaștere". Dincolo de textul vizibil, în poezia Marietei Rădoi se găsește ceva tainic care te îndeamnă, cu folos, la o nouă lectură.

Liviu Ioan Stoiciu

Între dimensiunea mitologică și cea morală a poeziei

Născut la 19 februarie 1950, în comuna Dumbrava Roșie, Canton CFR, județul Neamț, poetul **Liviu Ioan Stoiciu** debuta la 17 ani cu poeme în pagina literară a ziarului regiunii Bacău, *Steagul Roșu*. În 1974 a fost prezentat ca poet în revista *Familia* din Oradea de Ștefan Augustin Doinaș: „Liviu Ioan Stoiciu – Realul, ca plasmă poetică”. În toate biobibliografiile, poetul condideră drept debut editorial ciclurile de versuri *Balans*, în *Caietul debutanților* din 1977 (Editura Albatros, 1978) și *Cantonul 248 în Caietul debutanților din 1978* (Editura Albatros, 1979).

După publicarea volumului de poeme **La fanion** (Ed. Albatros, 1980), Liviu Ioan Stoiciu și-a găsit imediat un loc între liderii optzeciștilor. Poetul propunea în **La fanion** un univers aflat la interfața miticului cu realul și proba un lirism epic și un limbaj poetic care îl singularizau. Impresionau dimensiunile grandioase pe care le căpătau obiectele, gesturile și personajele (reale și mitice) ce alcătuiau lumea cantonului, a „cantonului mitologic” din această carte.

Apărut ca un meteorit sau ca un OZN strălucitor, într-o vreme în care literatura noastră era plină de conformiști literari și adevărul cu greu se putea spune în cărți, Liviu Ioan Stoiciu are o biografie de scriitor american: născut în comuna Dumbrava Roșie, județul Neamț, a copilărit la Cantonul 248 Adjudu Vechi, a absolvit liceul teoretic din Adjud, după care a început, de mai multe ori, studii superioare de filologie și filozofie la Baia Mare, București, Cluj, repede abandonate, și a practicat pe rând mai multe meserii: profesor suplinitor, miner, calculator-contabil, corector, ziarist, arhivar, magaziner, expeditor CFR, normator transporturi auto, prim-distribuitoare, președinte C.P.U.N. al României etc. De o demnitate morală cum la foarte puțini scriitori români se poate întâlni, disident cu vocație în ultimii ani ai dictaturii comuniste în România, propulsat, imediat după revoluția din 22 decembrie 1989, președinte al județului Vrancea și membru în primul parlament democrat al României care a urmat dictaturii, în viața de toate zilele, un om sincer, cu o ironie specială, ingenuu și contorsionat, serafic, crispat uneori, prăpăstios de cele mai multe ori, polemic, panicard, Liviu Ioan Stoiciu cel plin de controverse vede peste tot în jurul lui o apocalipsă dar, în același timp, invocă, așteaptă, provoacă renașterea morală.

Nefiind un adept al principiilor lui Saint-Beuve, se înțelege că nu voi lega poezia lui Liviu Ioan Stoiciu strict de biografie, deși în cazul său, ca la Baudelaire sau Bacovia, de pildă, multe elemente ne-ndeamnă s-o facem. Pornind mai ales de la prima din cele opt cărți publicate, **La fanion**, de la evocarea lumii mirifice și pline de alegorie mitică a Cantonului 248 Adjudu Vechi. Evocare, confesiune. Dar poate fi poezia doar confesiune? Poezia e întotdeauna mult mai mult. În **La fanion** el încearcă să construiască o ontologie mitică, în texte lirice unde întâlnim o coabitare a seraficului cu grotescul, a caricaturalului cu sublimul, a oralității ordinare cu livrescul rafinat, probând acel „lirism epic” de care vorbeam (folosit cândva și de Marin Sorescu în *La liliaci*), narațiunea realizându-se printr-un limbaj frust, apropiat de vorbirea liberă, șocând prin discontinuitate și prin excesul de oralitate: „*BUN, SĂ CONTINUI... Cum îți spuneam, mai vedem noi, Danaidele, cum scot, cu / sâni gori, cu pompa, apă, suite / pe un vas fără fund și pe Tantal / cu smochine și / rodii, țigări și băuturi fine deasupra capului, murind de / poftă, îl vedem pe Sisif, pe umeri / cu un bolovan de cenușă, pe Ixion, apoi, pe / roată, mâncând semințe... mă rog, nu, / câte nu poate vedea omul în împărăția morții...*” etc. Sau: „*AȘA... SĂ FACEM CUNOȘTINȚĂ, AICI, CŪ HADES, / stăpânul / locurilor, care, după ce verifică, personal, dacă / suntem bine*

unși (cu o alifie, fă- / cută din plante crescute, ă... e / complicat, din sângele lui Prometeu, martirul, care te făcea / invulnerabil la armă, pentru o / zi), să nu vie o voință / oarbă, un Thanatos, de exemplu, să / îți taie, cu sabia, o șuviță de păr și să mori, doamne / ferește, cum spui, ne pune, pe capete, câte / un coif, al lui, special, care / te face nevăzut și zice: măi copii, ce / o să observați voi aici, să / nu spuneți la școală... ă... în sfârșit...”

Amintirile copilăriei de la Cantonul CFR 248 se amestecă cu personaje mitologice, alternează firesc în acest Olimp personal *Arahne, Bellerofon, Danaidele, Hermes* etc. cu cantoniereasa („*tanti, matala cine-ți lustruiește țâțele?*”), motanii albaștri, băiatul șefului de echipă de la L4 Bacău, totul fuzionând la dimensiuni grandioase, legate de naratorul poet, maestru al discontinuităților, rupturilor, sincopelor, într-o originală frazare a discursului: „*În picioarele goale fugeam de aici, de peste linie, la / barieră, să sting / lâna (de aur?... de unde...) pe berbec (unul al / picherului, legat de gard, în drum, ca să pască în șanț: / pe el îl călăream eu), aprinsă din senin: nu / zbură, mă, băiete, pe el, ziua, pe caniculă în / vis, sărea în sus / cantoniereasa și eu și mai și / strigam: / salut, bă și vouă, zei de râu, cu trestia / pe cap... era o căldură... și, după ce, ai mei strângeau masa, mă moleșeam, așa și stăteam cu / ochii nicăieri, la orizont, dus și... vedeam iar / ciclopul, cu o / carte, de magie, în buzunar, cum se piaptână / (cu grebla), ndrăgostit / își taie barba, cu secera*” etc. Poezia este astfel o sinceritate în plus în lumea copilăriei, o stare de grație, un fast, un prilej de visare: „*și vine poezia în vis, scrisă / direct, pe hârtie și / se dezbracă de tot, până la urmă, să / între în realitate și îmi spune să nu mă uit și să / îmi pun palmele la ochi / și eu mă uit printre degete și ce văd, ce / văz, ehe... e / o plantă-agățătoare-animă / împietrită... e?... nu e...*” (**Nourii cuiburi**).

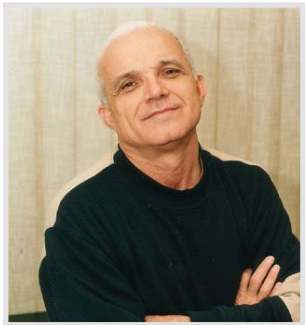
Cartea care continuă și argumentează căutările din **La fanion** este **Când memoria va reveni**, în care poetul (un homo labirinticus) ne apare ca „*un serafim cu pușca pe umăr*”. Însă niciodată acest serafim al Labirintului nu va putea răpune minotaurul. La apariția cărții, în 1985, Eugen Simion scria: „*Liviu Ioan Stoiciu rămâne și în poemele sale de acum același suprarealist inteligent care ia lucrurile în răspăr și face din discursul liric o arhitectură de paranteze. Un delir al evocării, zice el într-un loc. Un delir de impresii rapide, retezate la jumătate, împiedicate sistematic să se organizeze într-un simbol limpede*”. Nu credem în „delirul suprarealist” al poetului în discuție, prin urmare, nici în afirmația domnului Eugen Simion. Se disting, în poezia lui Liviu Ioan Stoiciu, două segmente ideatice: primul este *sanctificarea unui spațiu și al unui timp prin mitologizare*, dându-i dimensiuni nebănuite, aproape ireale, și al doilea e cel al *proiecției eului poetic în realul distructiv prin agresivitate*, într-un derizoriu conjunctural, urmărindu-se toate efectele textului moralizator, ipostază improprie mării poezii. Pornind de aici, ne hazardăm să categorisim astfel cărțile de până acum ale lui Liviu Ioan Stoiciu: **La fanion** (1980), **Când memoria va reveni** (1995) și **Ruinele poemului** (1997), la care se adaugă și ciclul **Amintiri adjudene**, din cea mai neunitară carte a sa, **Post-ospicii**, care acoperă primul segment, iar **Inima de raze** (1982), **O lume paralelă** (1989), **Poeme aristocrate** (1991), **Singurătatea colectivă** (1996), **Poemul animal** (2000), **La plecare** (2003), **Cantonul 248** (2005), **pam-param-pam (adjudu vechi)** (2006), **Craterul Platon** (2008), **Pe prag /**

Vale-Deal (2010), **Lanțul** (2012), **Substanțe interzise** (2012), al doilea segment de care vorbeam. Impresia generală din **Inima de raze** (care poate fi citită ca un poem continuu), ca și din cele apărute după 1990, mai ales din **Singurătatea colectivă** și **Post-ospicii**, **Nous** (2015) și **Efecte 2.0** (2017), este aceea de bălci, de spectacol confuz, în care se întâlnesc dragostea și moartea, faptele derizorii, livrescul, haosul. Să cităm din **Inima de raze**: „*ah, gură vremelnică: «îți ești viu și de aceea»... îmi / descriu haosul, o slăbiciune a / minții, cu crenguțe de brad și canafi, / iluzorie / întins pe coji de ou pe un preș de cârpe la / intrarea în grajd, unde vaca, mulsă, îmi linge pielea pe / față // cu venele umflate, milog, cu capul plecat pe o carte / silnică, ieșit de sub pădure*”. Și un alt citat din **Post-ospicii** (1998), poate cea mai deznădăjduită carte a sa, unde ne întâmpină o lume imposibilă, lumea nouă, liberă (zice-se) de după marea revoluție din decembrie de la noi: „*Câte gropi comune ale sufletelor, nebăgate în seamă, își / vor fi adus, de fapt, cu el noul / deceniu: amoruri / lascive, foame, ură, sânge / urcat la cap, păcate... Și voi, unelte ale diavolului, care duceți în spate / hoitul / trupului, de ce // trăiți în clandestinitate? Azi, când sunteți / atât de liberi, încât... încât...*” (**Liberi să ne dăm**

cu capul de pereți). Poetul se află într-o căutare continuă a unui sens etern în derizoriul clipei. „*Câtă vorbărie goală și / câtă neîncetată căutare de sine*”, exclamă el în **Ruinele poemului**. În volumul **Ruinele poemului** este cel mai evident jocul permanent între trecut și viitor, între mitologia pierdută a copilăriei / tinereții și o altă mitologie care se construiește pe fiecare vers scris (ca și în volumul **Când memoria va reveni**), „sub ochii noștri”, ca o forare ontologică în mitosul ancestral. Totul împetriștat, ce-i drept, cu elemente, gesturi și personaje dintr-o realitate de accepție obligatorie. Este mitologizarea schematică și forțată, așa cum au afirmat unii critici? În **La fanion**, cu siguranță, nu. Și nici în **Glasure în labirint** din **Când memoria va reveni**, unde avem de-a face cu structuri inițiatice, cu compoziții de model clasic (strofa, corul, antistrofa, epoda) și poate lectorul e mai atent la artificialitatea formulei. Aplecat peste „*dulcele haos*”, poetul știe „*că tot ce e frumos în natură ne urăște*”, că avem „*o soartă comună de călători prin cețuri*”, redeşeptarea e „*un mod de a fugi de soartă prin labirint*”, că „*oricine este slobod să își aleagă un drum numai al / său*”: „*Drum al drumurilor*”. Liviu Ioan Stoiciu și l-a ales definitiv.

Iar dacă adăugăm palmaresului acestui poet oric cele cinci romane publicate de Liviu Ioan Stoiciu (**Femeia ascunsă** (Asociația Scriitorilor din București și Editura Cartea Românească, 1997), **Grijania** (Ed. Paralela 45, 1999), **Undeva, la Sud-Est (Într-unu-s doi)** - Ed. Cronica, 2001), **Romanul-basm (Trup și Suflet)** - Ed. Dacia, 2002, **Vrăjmaș** (Editura Polirom, 2014), precum și cele trei cărți de publicistică (**Jurnalul unui martor - 13-15 iunie 1990, Piața Universității, București**, Ed. Humanitas, 1992, **Jurnal stoic din anul Revoluției, urmat de Contrajurnal**, Editura Paralela 45, 2002 și **Cartea zădărniceii (Convorbiri de sfârșit cu Al. Deșliu & „Inspirații” de început)** - Editura Pallas, 2008) avem imaginea unui scriitor român referențial, de mare profunzime și cu o impresionantă conștiință a scrisului.

Poet al neliniștii, manierist în sensul bun al cuvântului, cu un univers poetic original, cucerindu-ne prin insolitul cu care și organizează discursul poetic și prin vehemența cu care se ridică împotriva retoricii tradiționale, Liviu Ioan Stoiciu rămâne un reper în poezia românească din ultimii patruzeci de ani, poezia sa fiind, în plan mondial, cel puțin egală ca valoare cu aceea a mult disputatului postmodernist american Auden, apostol al vizionarismului liric savant.

Liviu Ioan STOICIU

Paesis

Nu se mai mărginește cu nimeni

Chip de biruință

E într-o continuă nepotrivire. S-a umplut până la refuz, nu se mai mărginește cu nimeni, deși i se pare că e mângâiat din toate părțile, nici nu pierde, nici nu-și poate schimba alcătuirea, pentru ce e pregătit? Nu mai e de acord cu nimeni, așteaptă să devină toate fum și să cadă în luptă. Nu-l mai interesează să pătrundă nici un tâlc, nu va mai trage nici o nădejde, ce i-a mai rămas nepierdut din vedere, de negăsit și inaccesibil? I-au rămas datoare atâtea lucruri. Da? Are vreo importanță dacă n-ar exista aceste lucruri? Nu

reușește cu nici un chip să elimine plecaciunea din repertoriul său, așa că se dă un pas înapoi, se înclină, face un pas înainte și dă mâna cu îngerul. Dănuiește. La despărțire se dă un pas înapoi și se înclină din nou, n-are altă putere să-și mai distragă atenția. Lucrurile au luat o întorsătură neplăcută și nu mai înțelege ce i se întâmplă. O ia de la capăt. Lucrurile tremură o dată cu el. Oprește-te, se îndeamnă singur, inconstient, încetează-ți rugăciunea, nu vezi ce vătămare se provoacă?

Și-a pierdut orice speranță? Curățat cum e de toate aruncăturile, făcăturile și urâciunile. N-a sosit vremea să se lase absorbit de lungimile lui de undă. Nici să-și ofere chip de biruință.

Câți ca el

Nevoindu-se cu purtarea de grijă. Urcă dealul pe scările cu acoperiș – pune apă neînceptută într-o ulcică de la izvorul de sus, apoi coboară, numărând treptele de-a-ndăratelea și zice: asta e de deochi, asta e de mirare, asta e de strigare, asta e de căscare, consideră că-s cărbuni aprinși din copilărie, pe care-i arunca în ulcică... Ajuns de unde a plecat, taie apa în ulcică în cruciș cu cuțitul, dacă e deocheat, cărbunii aruncați se duc la fund sfârâind – bun, cărbunii s-au dus la fund: face cruce, întoarce cu gura în jos ulcica și înfige cuțitul în pământ. Durerea de cap mai cedează, la fel ameteala și greața. Se oprește și ploaia. Altfel, de unde izvor, de unde ulcică sau cuțit? Îi pare bine că nu se poate ruga la biserica majestuoasă, cu contraforti, din vârful dealului, e de altă religie decât a lui. Adică raiul e închis azi. Întârzie sub un portic străvechi, care duce în pădure, câți ca el or fi trecut pe aici și nu s-au mai întors: întunecați de patimi, rostogolind o roată de raze – sau poate nu atât o roată, cât o rețea în formă de roată luminoasă, razele i-au fost adăugate mult mai târziu, în istoria timpurie. Totul pe aici e risipit și adunat într-o cunună care reprezintă imaginea Universului...

Și când termină de rostit și aceste cuvinte, se bate cu capul de pereti. Are o privire de ansamblu asupra culturii uscăciunii sau asupra transformării în pustiuri a suprafeței vieții lui interioare? Acum, când nu reușește să dobândească liniștea în neliniște! Și când e sigur că nici în liniște nu se va liniști. Ce să facă mai departe cu el?

Dă ziua înapoi

„Ce n-are, e nesfârșit”, recitește: adică, nu există, dacă n-are. Dar dacă e invizibil, inodor și simți durere în prezența lui? Sunt elemente care se amestecă, e un hazard: ai impresia că dispar, dar ele se perpetuează, de fapt, se agită, nu intră în repaus... Bună ziua! Luați loc, vă rog, ce vă putem oferi? O cafea?

Fă și tu o baie cu sare, să te cureți, fiindcă e un act de magie la tine, o vrajă autoindusă. Ar trebui să faci și un pelerinaj la mănăstiri, să te rogi la moaște. Dă ziua înapoi! Și nu mai mânca noaptea. Nu mai fi atât de trist când sunt departe de tine, arată și tu mai multă cumpătare. Și nu te mai cufunda în răutatea lumii. Fă, te rog, numai bine celor ce te urăsc, fără ei n-ai conta. Totul a decăzut. Bem un coniac? N-am bani. Plătesc eu. Nu, mulțumesc, mergem. Vom face exact ce e predestinat. Râd. Ieșiți prea slabi în primăvară. Astfel

se așază un chip străin zugrăvit cu sabie între cei doi, să-i protejeze. Fiindcă sunt atacați. Dar ei nu știu, ei cred în continuare că două sunt cauzele producerii lucrurilor: căldura și frigul, prin infiltrări – datorită dușmăniei dintre ele. Pun și un titlu zilei care a trecut, de pe urma căreia nu s-au ales cu nimic – o stare de manifestare ratată. Nimic n-a mers și gândurile s-au anihilat unele pe altele. Nu le-a mai rămas decât să uite de toate cele câte n-au făcut, deși se bucuraseră de ele până atunci. Funia minții le e scurtă. Ea îi strigă, la despărțire, călărețului cu glugă: Silește-te să vii și mâine!

Ceva de ținut minte

Noaptea se făcea numărătoarea și lipseam de la apel, altfel nu-mi explic insomnia, dacă ațipeam, visam că am o lanternă aprinsă pusă în ochi și mă trezeam speriat, neștiind unde măi sunt. Ce căutam eu printre cei aflați în repaus? Eram strict supravegheat, fiind printre puținii care nu-mi fixasem un sediu. Nu reușeam să mă concentrez într-un singur loc, aici, într-un punct. Negrăit, neajuns și neștiut. Intrasem într-o alternanță ciclică a lucrurilor, împins încoace și încolo la întâmplare, pus pe fapte mari. Dar nu mai aveam nici o noimă. În timp ce substanțele contrariilor se tot amestecau și se armonizau... Îți poți imagina? Eu nu văd nici o scăpare. Ce cauți aici? De ce tipi? Șterge-o! Te-ai închis cu lacătul în tine. Marș afară! Nu te poți ascunde la nesfârșit, înțelegi? Îi saltă bărbia, ce faci, dormi pe picioare? Lasă ceva nou de ținut minte!

Noaptea se făcea numărătoarea și el nu ieșea la apel, a lăsat vorbă că s-a dus să se arunce într-un crater de vulcan. De unde crater? E nebun? Crater de pe Lună, bine? Că el nu face parte dintre fruntașii satului, pierduți în studiul filozofiei naturii, nici nu pune întrebări, e un inconstient, face asociații false în gând și n-are un plan salvator, nu caută soluții, n-are puncte de reper, trăiește la întâmplare, are numai receptări senzoriale, distorsiuni... „Lasă să treacă o noapte înainte de a lua o hotărâre”, e sfătuit. Îl omoară insomnia, a rămas suspendat pe un tărâm interior, determinat de cunoașterea personală – și e arătat cu degetul, că e și el un grăunte de lumină, acolo...

Tot acest zbuclium al meu

După o viață de om, cred că pot să-mi permit să trag o concluzie – dacă a meritat. Nu te poți pune cu Mama Natură, e clar că trebuia să fiu și eu pe aici (născut la trece-rea dintre două zodii, Vărsător și Pești, pe 19 februarie 1950, cu noaptea în cap, motiv să stau între două luntrii și să cad mereu, când mă aștept mai puțin, în apă; am avut atâtea cumpene de-a lungul anilor, că am pus mereu sub semnul întrebării protecția astrală; născut la Dumbrava Roșie, la cinci kilometri de Piatra Neamț, într-un canton CFR, unde tata era detașat la șantierul căii ferate spre Bicz). Nu știu dacă Dumnezeu m-a avut în vedere mai tot timpul, dacă n-am fost până la urmă o mare dezamă-gire. De când aveam un an și patru luni „soarta” (să nu spun Dumnezeu) m-a lăsat fără mamă, din 21 iunie 1951, trăsniță în bucătăria de vară a Cantonului 248, Halta CFR Adjud Vechi, unde tata avea locuința de serviciu, retras aici, la vatra familiei lor (mama avea casa părintească în comuna Adjudu Vechi, tata avea casa părintească la Adjud), a contat. În condițiile în care și azi consider, în fiecare zi, că am trăit degeaba dacă... n-am scris și citit ceva (scris și citit transformat într-o dependentă, un drog „autoreprodus fiziologic, probabil de creier, dacă nu de inimă”). Numai prin scris simt că mi-am făcut datoria față de mine însumi. M-am deformat intuitiv, în acest sens, din 1964 (aveam 14 ani, licean la Adjud; am fost dat la șase ani la școală, la Adjudu Vechi), de când am început să scriu de mână, cu o regularitate de invidiat, poezie, proză, teatru, publicistică pentru „reviste” ale mele, inițiate din senin (pe file A 3 îndoite), nu-mi pot imagina ce a declanșat această frenezie creatoare, dacă pot să spun așa (nu aveam bibliotecă în casă; e adevărat, venit din clasa a VII-a la oraș de la Cantonul 248, care era la patru kilometri de Adjud și doi kilometri de Adjudu vechi, izolat în câmpie, am descoperit la biblioteca orașenească și la chioșcuri presa, ziarele și revistele literare, alături de cărțile originale ale scriitorilor români; Adjudul era atunci capitală de raion în cadrul regiunii Bacău). E interesant să rețin că din start am scris „împotriva curentului”, neținând cont de conformismul epocilor și a modelor literare sau publicistice, nu am avut un mentor, nici un reper, am scris spontan în toate genurile, simțind că numai așa îmi pot păstra ceva din libertatea interioară. Prin fire am fost un răzvrătit împotriva mea, în primul rând, văzând că nu mă pot adapta regulilor societății în care trăiam – am fost tot timpul „oaie neagră”, și în liceu, și în armată, și la mină la Bălan și Petroșani-Dâlja, și la ziarul *Informația Harghitei* din Miercurea Ciuc (din 1971-72, aveam 21 de ani), și la facultățile abandonate și la toate locurile de muncă avute în București și în țară până în anul 1975, de-a lungul unei boeme de șapte ani distrugătoare. Nici nu vreau să-mi mai amintesc, o abordare semnificativă a acelei boeme a fost că în 1973, la 23 de ani am avut șapte tentative de sinucidere, obsedat de ratare pe toate planurile. Ca un blestem, scrisul fără de care nu mai puteam să trăiesc m-a adus pe buza prăpastiei. Curios sau nu, am ieșit din starea de sfârșit de lume numai după ce am definitivat-dactilografiat primul meu volum de versuri, în 1974 (se intitula „Libertatea de a fi”), și azi uitat în sertar, și după ce m-am stabilizat, într-o sărăcie cruntă, prin căsătorie (cu prozatoarea Doina Popa, cunoscută la un cenaclu studentesc pe care l-am condus în acei ani la București), la Focșani, în 1975, și după ce s-a născut un fiu (azi la 50 de ani, vedetă în lumea lui la București), devenind dintr-odată responsabil de ceea ce se mai întâmplă cu mine, lăsat la voia întâmplării. Slavă cerului, familist fiind, concentrat asupra condiției mele, m-am mai trezit la realitate – mi-am găsit un loc de muncă

prin concurs (pedagog și bibliotecar) și tot prin concurs am debutat editorial (în „Caiete ale debutanților” – 1977 și 1978, la Editura Albatros și premiat la aceeași editură în 1979 cu primul meu volum de versuri, „La fanion”, apărut când aveam 30 de ani). Am avut norocul să nu fiu ignorat de critica literară, să fiu premiat de Uniunea Scriitorilor la debut (alături de Aurel Pantea și Matei Vișniec) și să fiu urcat în trenul „optzeciștilor”, care prindea vitează în anii 80 ai secolului trecut. Sigur, aveam să mă împiedic singur de dictatura lui Ceaușescu și să-mi tai creanga de sub picioare – al doilea volum de versuri, intitulat „Inima de raze” (dedicat „faraonului” nostru, care avea, pe copertă, manuscrisul unui poem încheiat cu „aici, în / nimica / unde zăcem în propriile noastre / excremente // păcătoși / în utopie”) avea să fie retras de pe piață și trecut la fondul secret al bibliotecilor publice, mie deschizându-mi-se dosar operativ „informativ” la Securitate, care avea să mă transforme în „oaie neagră” a epocii (dosarul fusese deschis de curiozitate în 1981, după ce Virgil Ierunca a citit la Radio Europa Liberă un poem al meu intitulat „Lanțul”, cu aluzii directe la „faraon”). Pus la index, oficial, am avut iar noroc de un lector de carte de caracter, mare scriitor, Mircea Ciobanu, care n-a ținut cont de dosarul meu la Securitate (cum a ținut cont Uniunea Scriitorilor, care nu m-a primit în rândurile ei, deși primirea asta ar fi putut fi o pavăză împotriva Securității, m-ar fi ajutat) și mi-a scos alte două cărți de versuri până la Revoluție, „Când memoria va reveni” și „O lume paralelă”, la fel de interpretabile, din titlu, pentru Securitate, de necrezut, la editura Uniunii Scriitorilor, Cartea Românească... Vârful comediei destinului meu a fost că din oaie neagră, pus pe lista celor ce trebuiau să dispară (după ce am semnat Apelul anticeaușist în octombrie 1989 alături de Doina Cornea și Dan Petrescu, am avut parte și de un proces public în 2 decembrie 1989 la Focșani, care mă lăsa fără loc de muncă), am fost luat pe sus dintre manifestații pe care îi adusesem de pe platforma industrială din sudul orașului în Piața Unirii din Focșani, în 22 decembrie 1989 și instalat cu forța „președinte de județ Vrancea”. Aveam 39 de ani. Natural, m-am retras din această „înalță funcție revoluționară” după 73 de zile, în 5 martie 1990, după preluarea FSN ca partid a puterii (nu am acceptat „certificatul de revoluționar” cu toate avantajele lui nesperate; las la o parte faptul că n-am fost niciodată membru al vreunui partid) și am venit în gura lupilor „optzeciști” la București, ales de ei în fruntea unui săptămânal finanțat de Uniunea Scriitorilor, *Contrapunct* – un an mai târziu aveam să plec la revista *Viața Românească*, unde m-am perpetuat până azi. Din anul 1990 mi-am schimbat domiciliul stabil de la Focșani la București... De la Revoluție încocoare trăiesc printre scriitori, particip (în felul meu, solitar) la viața literară a Uniunii Scriitorilor. Și am explodat în publicistică (intrat și în redacția ziarului lui Ion Rațiu, din 1991, *Cotidianul*), care mi-a scos peri albi, mi-am făcut dușmani de temut inclusiv între scriitori, critici otrăviți. Am publicat cărți de memorii și jurnal. Am publicat și romane, și teatru, nu numai alte volume originale de versuri. Cred că despre ultimii 35 de ani se știu mai multe despre mine, nu e cazul să mai plusez, am intrat și în vederile... internetului (el poate fi consultat, sporadic, să fiu dat de gol). Am primit tot felul de premii (care mi-au mai îmbunătățit sufletul, mereu asuprit de mine), stărnind invidii. Din 2014 stau retras la marginea de sud a Brașovului. Per total, dacă e să trag o concluzie – dacă a meritat tot acest zbuclium al meu, pe altarul literaturii, de la 14 ani? A meritat.

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)
 * Ești bogat atît timp cît îți coincizi, ești saturat de/în prezentul propriei vieți și nu ai nevoie să te întorci, să-ți amintești. Amintirea este utopia de a redeveni bogat. Cu ea începe alunecarea în distopie, adică infernul. Infernul unui vis, al unei provocări recurente. Caleidoscopul în continuă reșezare, la capătul ocheanului întors. Și, totuși, silit să porți povara sau măcar să suportți presiunea unui fals colectiv din care, se întâmplă să nu faci parte (nu degeaba am fost diagnosticat de Emil Iordache drept „poet fără piele”), o faci. Existența falsă e sărăcie lucie. Ești sărac lipit pămîntului, iar cerul îți rămîne la fel de departe, indiferent cîte etaje au casele tale, cît de doldora îți este CV-ul sau cît de stufoasă, cu proporții de tom, îți este „agenda de lucru” și cîte state de plată foșnesc în background.
 P.S. ...și, totuși, voi continua să trăiesc amintindu-mi – pînă ce îmi voi aminti doar cum îmi aminteam...de nu cumva asta și fac de ceva vreme! – , întrezărit putere stă în a-mi aminti, adică în ceva ce tot mai multă caută cu fervoare diabolică sau, dimpotrivă, impetuoasă inconștientă, să anuleze, prin distorsionare și mistificare. Atunci cînd prezentul tău nu mai are trecut, ești mort. Memoria și imaginația sînt merindele întemeietoare, ele rămîn să te însoțească, doar că, dacă n-ai fi strunite de o luciditate ordonatoare, din alianța/ aliajul lor, s-ar întrupa lesne delirul și relele sale ar împînzi totul. Așa, în triadă, e ficțiune, acea ficțiune ce ia forma vieții pe care o umple și din care se hrănește. Îmi voi scrie fiecare dintre filele prezentului, în sintaxa trecutului. Căutînd ceva în debara, am dat, alunecat în spatele rafturilor întesate, peste o geantă de voiaj... am privit-o ca pe o relicvă a unei vieți careia i s-a pus sigiliu definitiv, i-am întrezărit holograma în tot felul de încăperi, în Le Cannet, ultima dată acum cinci ani, în Paris, cu 14 ani în urmă...a fost ca o mică moarte, rememorînd torențial o mică parte a acelei vieți pe care timpul, se pare, n-o va mai repeta. O simulare pentru moartea cea mare. [PETICE META (ȘI NU DOAR) POETICE – noiembrie 2021]

ȘARJE (noiembrie 2021)

* Cunosc pe cineva de care am avut nevoie mereu și nu m-a iubit nici măcar pe termen redus. Sau, dacă a făcut-o, a fost într-atît de platonice, încît mi-a scăpat. Timpul.

* Corolar: în fiecare zi mă despărțesc de ceilalți, ca să mă întîlnesc cu mine. Sau, într-un format mai îngrijit, cu oarece lustru: fiecare zi e o despărțire de ceilalți, pentru a ajunge să mă întîlnesc. Să-mi revin. Însumat, mie însumi.

* Multă vreme am fost nemulțumit de cîte ori ne dădea cu rest. Deja trăim vremurile cînd, oricum am lua-o, ne dă mereu cu lipsă.

* Nu știu dacă o definiție, dar, cel puțin o premisă a autenticității poeziei este să o găsești acolo unde nici măcar nu e căutată de nimeni.

* Mai degrabă aporie (dirijată, ce-i drept!), decît paradox. Ceea ce distruge, unește. Ceea ce ar trebui să vindece, dezbină. Monde à l'envers.

CREVASE, ECLUZE, HUBLOURI...SPECTRE (noiembrie 2021)

* Unii spun că poezia e vaccin. Sau, mai cu perdea, că vaccinul e poezie. Ce-a fost mai întîi, oul sau găina? Redivivus. Doar că, în cazul de față, dilema nu are „acoperire” organică, nu are baze naturale, e un fake conjunctural. Estimp, cum odinioara după codex alimentarius, eu mă întreb dacă se mai poate scrie poezie după vaccin(are), dacă va mai avea cine s-o scrie... Cam asta e diferența.

* Îmi trebuie tot mai mult timp ca să dau de mine, să mă ajung, să mă întîlnesc. După ocoluri din ce în ce mai largi, prin locuri care îmi sînt și-mi vor rămîne definitiv străine. Perdelele au devenit draperii groase, mai apoi pereți, ziduri despărțitoare, coridoare întortocheate. Tot mai multe și mai anevoioase de dat la o parte. Ar trebui să sacrific mare parte a nopților, să mă dedau la lungi, extenuante ședințe de convocare-invocație, poate astfel aș prinde haloul fugos al sinelui, mi s-ar arăta nu doar prin portalurile pîcloase sau deschizăturile intermitente ale visului, poate așa distanța față de eul conștient ar deveni accesibilă, conștiința mea izbăvită.

* Imaculata absență a azimuturilor, a lestului. Îmi doresc o zi fără lest. Sînt vremuri cînd totul e lest, less silence. (noiembrie 2021)

* Estimp, apocalipsa nu doar me, își rășchiră semnele peste tot, se lasă scrisă de inombabile mîini care nici măcar nu mai țin neapărat să-și păstreze anonimatul. Porumbi striviți pe asfalt, cît am văzut anul ăsta, nu-mi amintesc să fi observat ani în șir. Poate sînt prea mulți. Amprente pandemice involuntare, semioză sui generis, prin transparență, a omului pandem(on)ic, a clivajelor și glisărilor sale psih(ot)ice. Arbori retezați la o palmă de sol, de-a lungul străzilor, coroane mutilate, ca niște candelabre destrămate însoțind tavane năruite. Ei, odată catedrale, așa cum își arcau ogivele și porticurile vegetale, îmbrățișați deasupra străzilor (chiar, oare așa, la întimplare, pe Avenue Bosquet, să zicem, că doar tot ce înseamnă Franța în ipostaza ei ma-cronică e fetiș garantat pentru reset-istii cu un conținut de (nou)normalitate ce asigură imunitatea definitivă la tot ce-a mai rămas omenesc...cum o mai fi, i-or fi toaletat și acolo în versiunea „europeană” de România?). Poate sînt prea mulți. Desigur, simfonia aliajelor metalice nu trebuie perturbată, mașinile (poate sînt prea puține și) trebuie protejate de furia oarbă a naturii, de stihilele ei intempestive. Și cine să o facă, dacă nu zombii dinăuntru lor? Atîtea și atîtea posturi vacante de lector în fabula... Estimp, poezi de extracție și expresie postumană, afluență, defluență, formatori, laolaltă cu formați, alte specii (j)egolatre de „aburiști”, pandemic-elit(ar)iste, militantist-militariste & so on, captivi într-o disonanță cognitivă în formă continuată, screm aceleași căcărețe ajunse endemice, uneori cu pretenții totemice, alteori doar fațis sau cripto-propagandistice. Imuni(zăți), psalmodiind mantră demonice, în criptosfera lor. Estimp, cu ortografia lor piezișă (sic!), frunzele în cădere scriu încă o toamnă ravășitoare. Epistola se apropie de final. (noiembrie 2021)

Grigore ILISEI

Reverii unei făpturi oximoronice în căutarea sinelui și a eurilor celor tainice ale semenilor

Dialogam prin anii '90, în cadrele sobre ale emisiunii mele de televiziune „Oleacă de taifas”, cu un interlocutor care avea harul să te poarte pe aripile parcă de fum ale reveriei. Ca într-o magie, acest român cu rosturi înalte în State, unde fugise să scape de coșmarul zăbrelii lumi roșii, profesor la Universitatea Indiana, pre numele său Matei Călinescu, urzea prin cuvântul său de înțelept al judecării tihnite, limpezi, fără de înflăcărări pasionale, universuri în egală măsură ale realității și visării. Și găsea la fiecare întrebare pe care i-o puneam un răspuns olimpic, cu formulări memorabile nu doar prin armura cuvântului, ci mai ales grație miezului ideatic. Mi-a plăcut atunci definirea launtricității noastre ca fiind a pluralității eurilor. El le vedea nu în gâlceavă unul cu altul, ci ieșind pe rând la rampă. Am meditat deseori de atunci la această observație revelatorie, dar care comportă, cred, nuanțări, adaosuri, impuse de diversitatea naturilor umane. Uneori chiar aiuritoare, însă atât de seducător atrăgătoare. Pentru mine, oamenii au tainele și taințele lor și nu poți spune niciodată că ai ajuns să le deslușești întrutotul. Mi-am dorit de-a lungul anilor de colegialitate și prietenie să citesc cifrul ființial al lui Florin Faifer. Dar nu pot spune că am pătruns în acea cameră secretă, în care păstra ca pe o împărțășanie noima alcătuirii sale umane, cum reiese și din tulburătoarea confesiune, datată 2018, pentru cartea scoasă de Primăria Iașilor, *Oameni ai cetății*, un fel de epitaf *avant la lettre*. În acel volum omagial în an de Centenar, cel al Marii Uniri, unde i s-a rezervat, pe bună dreptate, un capitol, ni se mărturisește mai întâi prin fotografia realizată de fostul lui student, Ozolin Dușa, nu un încremenit instantaneu fotografic, ci portret vorbind cuprinzător și proiectând felul ce este doar al lui, cel peste care s-au abătut toate viscolirile vieții. Din imagine, Florin, parcă aruncând ochii spre noi, ne întreabă dacă știm ce ni se întâmplă și mai cu seamă de ce urmează să avem parte în viitor. Confesiunea cea dătătoare de seamă a trecerii cu netrecere, de sub chipul lui hirsut, dar aureolat de lumina omului cel bun și mintos, talmăcește anxietățile acelor ore crepusculare. „În poze, nu-mi dezvăluu întotdeauna identitatea secretă, pe care, dintr-o pudoare al cărei temei îl cunosc, simt nevoia să o protejiez. Dar, fiindcă am acceptat provocarea...”

Chiar dacă n-am reușit a deschide seiful din cea din urmă cămăruță, ferecată de-a dreptul cu lacăte și lăcățele, m-am furișat, mă iluzionez, poate, foarte aproape și am citit în zăful cafelei. Pe Florin, F.F., cum se alintă el cu o cochetărie grațioasă, ce-i vine bine, că-i a lui, l-am perceput de la început, încă din facultate, și mult mai mult din anii de după, până la „căderea de cortină” din vara aceluia an „înfricoșător”, 2020, al pandemiei, cum îl caracteriza el, ca o plămădă a unui aluat aparte. Tot un boț de humă, vorba nepereche a lui Creangă, înaintaș într-ale viețuirii în Țicău, dar în care fuseseră puse din belșug tot felul de alte elemente, ce aveau să-l plămăiească „neasemeni”, ca să folosesc cuvântul parcă născocit de dânsul spre a caracteriza pe cineva dintr-un condei ce lasă semne de neșters (Cezara Mucenic, soția bunului camarad de cursă lungă, Mircea Filip).

Era hărăzit cu multe podoabe, cu mintea scăpă-rătoare și cuvântul negrăit până la dânsul, simțitoriu cât cuprinde, uimindu-se de uimirile lumii, bun să-l pui la rană, dar timid cu asupra de măsură, temător în fața necunoscutelor lumii precum un pui rătăcit de cloșca lui, prăpăstios, găsind anevoie drumul spre ceilalți, încurcat în ghebele singurătății, dornic să se oglindească fericit în ochii semenilor, dar bântuit mereu de simțământul că nu-i prețuit de aceștia. Retractivitatea remarcată într-o scrisoare a profesorului Paul Cornea, spiritul providențial ieșit la timp în calea sa pe o potecă deschisă de Andrei Hoișie, alt confrate drag lui Florin, este de fapt o față a orgoliului, de care nu ducea lipsă, cravașat însă să nu scoată capul prea mult, spre a-l face de rușine. „D-ta știi de fapt cine ești și cât poți”, îi scria acest mentor al mentorilor, „bănuiesc că retractilitatea d-tale ascunde un mic (mare?) orgoliu. Dar, oricum ar fi, ne face tuturor bine să aflăm confirmări, suntem cu toții devorați de nevoia de a ști că ceilalți ne știu, nu ne uită și ne iubesc. De aceea, îți trimit aceste rânduri de sinceră adeziune.” La astea s-ar putea adăuga propensiunea spre prietenie adeseori într-o alergare către o Fata Morgana. La fel, predispoziția de a se inhăma la treabă. Un conglomerat de euri, parcă adverse, ale pământeanului care căuta umbra, displăcându-i prim-planul și având plăcerea puțin stranie de a privi de la depărtare „comedia” lumii, cu acea înclinație spre ludic, ghiduşie și haz de necaz. Dihotomice, toate aceste trăsături de personalitate nu se luau la hartă în omul Florin Faifer, ci, printr-o

miraculoasă alchimie, dat-au naștere la o făptură oximoronice, în care contrariile se împreunau într-o organicitate și sinteză, sigiliu domnesc de originalitate fermecătoare. Și s-a călătorit cu aceste sortiri din părinți în părinți o viață, cârmuind ca un iscusit breslaş *Pluta de naufragiu* – titlul cu tâlc al unei cărți semnate de el –, ieșind cu aceasta din de tot felul de nahlapi gata să o înghită și ducând-o vrednic la liman.

M-am gândit nu o dată la plămăuirea aceasta de o factură specială a Lucrării lui Dumnezeu în fiul lui Florin Faifer. Și toate aceste reflecții asupra unicității sale în lumina adevărului au căpătat o întemeiere, la care, mărturisesc, nu mă așteptam, prin gestul neuitător al altor semeni care se dedau exercițiului admirației, oferindu-ne spre ospăț regal comoara lăsată, scrierile faiferiene. După *Nostalgia duratei – Florin Faifer în evocări* (2023), Adina Bardaș, „paznicul de far” al memoriei acestui rafinat spirit, izvoditor de „frumuseți și prețuri noi”, și Nicolae Panaite, cel care a simțit mireasma de floare-de-colt a scrisului său și l-a găzduit bucuros în revista ce o păstorește, „Expres cultural”, vin cu o nouă și seducătoare poftire la Cântecul amintirii. I-au îngrijit o carte nouă, *Apel la reverii*, ce înmănușează ceea

ce a publicat Florin Faifer în revista „Expres cultural”, din 2017 până în 2024. Adică acea vâslire a reveriilor sub semnul căreia a stat publicistica lui Florin Faifer în acest ultim segment de viațuire.

De fapt, cartea aceasta, la care a trudit cu empatie duetul invocat, a fost croită, poate fără a se fi gândit anume, de însuși Florin Faifer. El își cam încheiase munca grea de edecar. Scosese la suprafață, răstimp de decenii, nestemate uitate din străfunduri de arhive și biblioteci. Nu ni le-a arătat doar ca pe un trofeu râvnit, ci a purces la șlefuirea lor, la diortosirea înțeleșurilor până la stratul din adânc, cu instrumente de cercetător acribios și devotat, înveșmântându-le în cuvântul de aur, ce-l particulariza ca mănuiitor inegalabil al scrisului scos din tocirile cotidiene și dus în zonele subtilității expresive. Aceste articole sunt mărturisiri-le ce-i dădeau ghes și se cereau rostite fără de rigorile demersurilor științifice, ieșite și acela din tipare și canoane, ci liber, ca într-o deambulație prin ținuturile de deal, vale, munte, câmpii, ape, și așa mai departe, pe unde l-a dus viața. Și, ca orice cercetător care se respectă, prețuind legea scrisă și nescrisă a îndeletnicirii, Florin Faifer păstrase, într-un sertar ce-l ademenea, unul de cireș, cum ne-o spune, scrisori de la cei cu care i se împletise existența, precum și rafturi de cărți cu dedicație, dedicații de toată savoea, unele patetice, encomiastice, meșterite din impulsuri de *captatio benevolentiae*, altele decente, fiecare după firea și nărvurile autorilor de autografe, mai toate străbătute însă de o prețuire adevărată, nu circumstanțială. Sunt „oglinzile măritoare”, trebuitoare sfielnicului, dubitativului fără de margini care era F.F. Nu se lăsa amețit de tăria lor de absent, ci lua doar ceea ce era de bună-cuviință și-i făcea bine. În pornirea asta spoveditoare, nu sub un patrafrir, ci glăsuind semenilor, confesiunile devin, voit ori întâmplător, pagini de jurnal, recompun portretul său interior ca din pietricele de mozaic, dar și pe cel al lumii și al semenilor, de care își amintește îndeobște cu plăcere, zăgrăvind-u-i în maniera proprie, punând toate vopselurile stilului său inimitabil, presărând cele mai arome mirodenii.

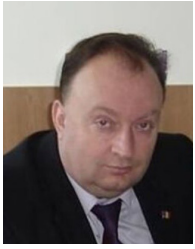
E căutarea sinelui în aceste pagini, voind să-l înțeleagă la un timp al introspecțiilor și poruncitului Raport de încheiere. Izvorăște irepresibilă judecare a

limpezimilor, atât cât e cu putință, *sine ira et studio*, din strădania tenace de a străpunge împresurarea singurătății, ce i-a dat mereu și obsesiv târcoale. Se alătura dorința de a așeza portretul, de fapt auto-portretul, într-o compoziție mai amplă, cu multe personaje, cărora aspira să le surprindă, nu în eboșe, ci cu trainice și definitorii tușe, chipurile ca devoalări ale eului, ale celui profund. Apelează la toate uneltele din banduliera, se sprijină pe vocația sa de eseist, dar își îngăduie și incursiuni de prozator cu o evidentă chemare de moralist. Relativizează, nuanțează fremătător, elogiază, elogia contrapunctate mereu de un zbenghi, care nu dinamitează ceea ce a zis de bine mai-nainte, dar deschide porțița unei nevăzute fațete. E o împletire cu un nod pe față, altul pe dos. Provocator, uneori subtextual, de cele mai multe ori la drumul mare, Florin se joacă de fapt cu noi, voind să vază de ne prindem. Ne aruncă nade de pescar și trage nădejde să nu fi părdut degeaba timpul pe baltă. Scrisorile din armată, de la Școala de Jandarmi de la Câmpina, trimise de fiul Laurențiu, doveditoare a faptului că așchia nu sare departe de trunchi, adică scrise cu un veritabil talent, ceea ce-l face pe tată să regrete că odrasla nu i-a pășit pe urme, Florin Faifer le intitulează „scrisorele”, deși sunt ditamai epistolele, pigmentate de un umor marcă părintească, vădind un mustos apetit de povestitor, dar și de șuguitor, duhliu după spusa tatălui, și prin apelul la acele bine-cunoscute formule epistolare, precum aceea cu care își începe prima misivă din cătănie, „Dragă tată, Află că sunt bine, ceea ce-ți doresc și ție...” Prefațând aceste scrisori, tatăl are și un scurt puseu de orgoliu și se lansează într-o comparație vis-à-vis de scriitura fiului. „În scris, le avem fiecare pe ale noastre, și putem vorbi (eu cerându-mi iertare pentru lipsa de modestie) de o scriitură tincturată de un anume farmec, dezinvoltă, cu un colorit și o flexibilitate care o fac atrăgătoare.” Dar ca nu cumva să fim tentați de a vorbi de o laudă de sine, în altă parte, referindu-se la scrierile sale, le socotește, într-o tipică autoironie, drept „măzgălituri”. Evident că e vorba de o oarece „alintăciune”, spre a apela iar la unul din multele născocite cuvinte, o samă de cuvinte, vorba cronicarului. Sigur, nota generală a acestor amurgite destăinuirii nu e ludică, ci gravă. E firesc, pentru că, prins în mrejele reveriei, Florin Faifer, poftindu-i, cu tot ighemoniconul, potrivit propriei ziceri, pe cei care i-au fost alături o viață, adunându-i într-un veritabil sobor, s-a consacrat sacramental aducerii-aminte.

O și spune tânguitor într-un alt pasaj testamentar al cărții, în interviul, pe care și eu am voit, fără succes, să-l obțin de la dânsul, acordat ca un privilegiu lui Nicolae Busuioc, și făptuit cu puțin timp înainte de urcarea la ceruri. Și acest prețios dialog, cântec de lebedă, nu-i tocmit după legile cele clasicizate ale genului. Ar fi fost de mirare ca interlocutorul să se dezmință tocmai în această din urmă spovadă. Nicolae Busuioc îi pune în deschidere o întrebare care-l privește, iar el, făcându-se că nu aude chestionarea, aduce pe o întinsă postată un elogiul celui care aștepta cu sufletul la gură un răspuns. Puțin jenat de această *Laudatio*, întrebătorul, Nicolae Busuioc, îl trage de mână și-l aduce în apele teritoriale convenite. De data asta, scorbând în fântâna căreia nu i se zărește ochiul de apă, sloboade cuvinte-lacrimă, atinge clivirul cu plânșetur sfâșietor de trist. „Poate că «norocul» nu-mi prisosește. Deși, sunt și nedrept. O dată și încă o dată am trecut razant pe lângă urăta aia cu coasa. Știi, a fost cât pe ce! Asta poate să însemne că răul nu mă slăbește din chingi, ba încă se ține scai, dar și că un agent al binelui își îndeplinește misiunea.”

În acel cumplit an 2020 agentul cu pricina se cam depărtase. Reiese chiar din notațiile celui care balanșase o viață între noroc și nenoroc, notațiile din ziua când fusese immortalizat fotografic pentru *Oameni ai cetății*. „Simțeam, ca mereu în ultima vreme, cum mă împăienjenește oboseala și, oricât aș fi vrut să abordez un surâs de conveniență, mă cuprindea treptat melancolia. O melancolie ce durează, pecetluind un final, dacă nu chiar mai multe finaluri.”

Nu sunase încă ceasul, dulcele corn eminescian nu se auzea nici susurând din depărtări montane. Florin Faifer cerca să alunge norii cei negri și rotitori de deasupra-i, pregătindu-se de plecare prin torsul caierului amintirii, cea care i se părea că e singura ce rămâne. Trăia ritualic celestul, spunându-ne că își confundă privirea în „rotundul bolții instelate”. Bunul meu prieten, de care mi-e peste măsură de dor, e o stea ce străluce pe cerul acesta sorbit contemplatoriu. S-a gravat acolo cu pecetea lui inconfundabilă. Cartea aceasta stinge puțin din tînga noastră după dânsul.

Ionel BOSTAN

Grănicer, mândria țării - beat mangă, pierdut câine, pierdut armă...

"Avem o țară, o datorie,
O misiune de veacuri de îndeplinit.
Dușmanii țării, și ei să știe,
Că suntem stâncă de granit."
(Cântec grăniceresc - RSR)

Cei mai mulți dintre trăitorii meleagurilor românești ai anilor 1980 își imaginau că regimul de atunci, văzut ca unul eminentamente forte, asigura, între multe altele, o impenetrabilitate absolută a frontierei de stat. Propaganda avea în grijă să asigure că vigilenții grăniceri - elita armatei RSR - puteau opri să ne treacă granița până și pasărea aflată în zbor. Din rândurile de mai jos nu rezultă defel că lucrurile ar fi stat tocmai așa. Ba, din contră. În baza rapoartelor serviciilor de contrainformații militare arondate brigăzilor de grăniceri de pe frontiera de Vest a RSR, intens încercată de cei doritori să ajungă în lumea liberă a Occidentului, arătăm aici unele situații inedite referitoare la încălcări ale consemnului în serviciul de pază a frontierei de stat pe fondul indisciplinei militare și al consumului de alcool. Nu odată, asemenea cazuri s-au soldat cu pierderea armamentului și a muniției din dotarea soldatului grănicer,

pe care propaganda comunistă ni-l prezenta ca fiind nimic altceva decât "stană de piatră la hotarul patriei" - pe arșiță ori cumplit ger. De fiecare dată, până la intrarea în normalitate, kilometri întregi de frontieră rămăneau descoperiți, cel mai adesea pe timp de noapte, când românul de rând se credea completamente apărat. Să fi știut atunci, același român și-ar fi pus mâinile în cap: la frontieră încălcările de consemn de către militari se petreceau într-o veselie, indisciplina și consumul de alcool în timpul misiunilor de pază a frontierei nu erau de fel o raritate și nici chiar pierderea armamentului și a câinilor de serviciu... Redăm aici doar câteva fapte de acest gen, consemnate ca atare în Raportul No. S/02862/28.04.1980 emis de Biroul de contrainformații al UM0285 Drobeta Turnu Severin (Arhivat la CNSAS, D-012019).

• În ziua de 14.04.1980, soldatul I.S. din pichetul Schela a fost planificat în serviciu ca patrulă de pază în raionul subunității, între orele 17,00-21,00. La orele 21,00 militarul în stare gravă de ebrietate s-a prezentat la pichet fără pistolul mitralieră din dotare și bonetă, raportând că le-a pierdut. În urma măsurilor luate de scotocire a terenului cu 15 militari, pistolul a fost găsit în ziua următoare, la orele 05,30. Din verificările făcute s-a stabilit că militarul a consumat circa un litru și jumătate de țuică, oferită de numitul I.G. din localitatea Dudașul Schelei, jud. Mehedinți. După ce a ajuns în stare gravă de ebrietate, a fost găsit de trei copii în vârstă de 12-14 ani, care l-au ajutat a timp să se țină pe picioare, după care l-au părăsit, iar militarul pierzându-și complet controlul a abandonat armamentul pe itinerariul parcurs. • Pe data de 27.04.1980, soldatul D.N. din pichetul Gura Văii a fost introdus în serviciul de pază, între orele 20,00-03,00, la postul situat lângă motelul Porțile de Fier I. În timp ce se afla în serviciu, militarul a făcut cunoștință cu un grup de turiști români ce erau cazați la motel și împreună cu aceștia, între orele 09,30-10,00, a consumat alcool până a ajuns în stare de ebrietate. În această stare s-a deplasat pe locul de serviciu, unde a tras trei cartușe de semnal luminoase, fapt ce a determinat ca sergentul major O.G., comandant grupă câini, împreună cu doi militari din grupă de alarmă, să se deplaseze la fața locului și să constate

că soldatul D.N. este în stare de ebrietate și că nu mai are cu el câinele de serviciu pe care îl abandonase. Sergentul major O.G. l-a schimbat din serviciu cu un militar din echipa de alarmă și l-a trimis singur la pichet. Ca urmare a stării grave de ebrietate, soldatul D.N. a mers la malul fluviului Dunărea și s-a culcat, fiind găsit aici abia la orele 05,00, de grupa de alarmă. Adus la subunitate, militarul a fost lovit cu pumnii de către locotenent T.D., comandant de pichet, și sergentul major M.S., ajutorul acestuia, i-au agățat pe piept o hârtie pe care scria "sunt un militar prost, sunt cel mai mare bețivan" și l-au expus în fața militarilor purtând această placardă la gât, fapt ce a produs indignare și comentarii negative în pichet, în loc să i-a măsuri educative și de pedepsire regulamentare. În mod similar s-a procedat și în cazul soldatului I.S., care a fost lovit de către locotenent major C.M., comandantul companiei, și plutonier C.L., ajutor comandant pichet Schela. În ambele cazuri, locotenent colonel U.G., comandantul Batalionului 67 Gr. D.Tr. Severin, a dat ordin la P.C.O. să nu fie anunțat ofițerul de contrainformații și nu a raportat nici la brigadă, decât după ce a găsit armamentul și militarul, cu toate că trecuseră multe ore, timp în care cele două cazuri se puteau solda cu evenimente deosebite.

Iată ce aflăm și dintr-un alt raport (No. S/02911/12.04.1980) emis de același Birou de contrainformații (Arhivat la CNSAS, D-012019): • La Batalionul 78 Gr. Orșova, soldatul B.A., din pichetul Dubova, în mai multe rânduri a fost găsit dormind în serviciul de pază ori plecat de pe locul de serviciu sub influența alcoolului, fiind pedepsit disciplinar de mai multe ori. • În ziua de 29.02.1980, soldatul D.V. din pichetul Gornea, fiind în serviciul de pază, a consumat alcool până a ajuns în stare maximă de ebrietate. Folosind focul de armă, a oprit mașini pe șosea, fiind imobilizat cu mare greutate de către militarii din pichet. Asupra militarului s-au luat măsuri disciplinare. • În noaptea de 4/5.05.1980, caporalul S.P. și soldatul T.M., din pichetul Orșova, fiind în serviciul de pază a frontierei, între orele 21,00-04,00 au consumat băuturi alcoolice. Ajungând în stare de ebrietate au tras patru cartușe de semnal luminoase, au cântat pe locul de serviciu și în jurul orelor 02,00 au văzut barca cu motor grănicerească pe care au chemat-o la mal, s-au urcat pe ea și împreună cu marinarii grăniceri au plecat spre pichet. Asupra acestora s-a luat măsura arestului disciplinar.

Ceea ce am fi vrut să transmitem prin aceste rânduri este că în spatele cortinei de fier, unde propaganda comunistă autohtonă țesea imaginea unei frontiere de nepătruns, realitatea își spunea propria poveste - una de indisciplina, alcool și haos. Mitul grănicerului de neînduplecat, veghetor neobosit al hotarelor patriei, se destrăma în fața unor episoade ce frizau absurdul: soldați beți criteți, pierzându-și armele sau dormind pe unde apucau, paznici ai frontierei cântând în noapte ori trăgând focuri de armă fără noimă. Sub lumina rece a rapoartelor Contrainformațiilor militare, iese la iveală o frontieră vulnerabilă, lăsată de multe ori la voia întâmplării. Pe timpul nopții, când cetățeanul de rând dormea liniștit, convins că patria îl protejează, sectoare întregi de graniță rămăneau neapărate, iar vigilența grănicerilor se îneca, adesea, în aburii spirtoaselor. Când lucrurile scăpau de sub control, tăcerea devenea lege: incidentele erau mușamalizate, iar superiorii se fereau să le raporteze, într-o încercare disperată de a menține aparențele. Nu doar indisciplina domnea, ci și abuzurile. Cei prinși în flagrant nu primeau sancțiuni regulamentare, ci umilințe crude: pumni, batjocură și afișarea ca exemple de ocară în fața camarazilor. În loc de corectare, era aplicată pedeapsa grotescă, menită să spele rușinea în ochii superiorilor, dar care, în realitate, nu făcea decât să adâncească și mai mult fisurile unui sistem corupt de propria ipocrizie. Astfel, imaginea impecabilă a unei frontiere securizate de „stane de piatră” se prăbușește, lăsând loc adevărului incomod: granițele României socialiste nu erau nici pe departe de netrecut, iar cei meniți să le apere cădeau, adesea, pradă propriilor slăbiciuni...

insular

Daniel Ștefan POCOVNICU

Încercuirea ființei singuratice

„Mediocritatea” superioară a genericului *ins*, aluzie îndepărtată, excentrică, centrifugând cumva fenomenologic limbajul, încită la căutarea de sens, cât de palid, în pânza freatică a poeziei ascunse sub amăgitoare obișnuințe de grai românesc. Unde filosofia autohtonă a sondat cu aplomb metafizic demn de adus iar la lumină acum.

Mircea Vulcănescu e un nume important în această falangă superbă a gândirii conceptuale. Fenomenologia limbii la care se înhamă, concentrată pe reflecția crepusculară a unui semantism etnic, e distinctă net de orice rezonanță heideggeriană. Ea nu se dedică însă nici limbajului, așa cum, mai târziu, va propune Merleau-Ponty, odată rupt de iluzia indolentă a marxismului occidental și a materialismului dialectic de PCF (Partidul Comunist Francez, pentru cine ar mai vrea să știe).

Urmare principialei deschideri imagologice asupra individualității popoarelor, Vulcănescu caută esența din etnic germinând neobosit în profunzimile limbii materne, oglindă transcendental reflectând singularitatea intersubiectivității idiomatice:

„Fiecare popor are, lăsată de Dumnezeu, o față proprie, un chip al lui de a vedea lumea și de a răsfrânge pentru alții. Fiecare își face o idee despre lume și despre om, în funcție de dimensiunea în care i se proiectează lui însuși existența.” (Dimensiunea românească a existenței, vol. 3, Eminescu, București, 1996, p. 165)

Dintr-un unghi al privirii metafizice întoarse spre decelarea cantitativului ființei, filosoful încercuiește diafan *Ființa singuratică* în spirala trecută neașteptat prin trei puncte de sprijin al gândirii: *întâmplarea, insul, Dumnezeu* (Ibid., p. 178). Termenul median ghidează cărarea de la aleatoriu (zeul enormelor surprize și coincidențe ale luciferice gnoze) către Absolut, unde nonsensul e doar vie speranță a ochiului necesar către sine, pe care dacă n-ai împlinit rătăcirea, nu te poți regăsi:

„Ca idee călăuzitoare ne-a slujit aceea de „ins”, aspect relativ stabil al existenței concrete, opus întâmplării, ca un substrat permanent și unitar de însușiri, întâmplări și fapte, la care a ajuns evoluția ciudată a latinescului „ens” în românește.” (Ibid.)

Captivat de forța persuasivă (înșelătoare, ce-i drept) a falsului etimon relevat, desemnând în latină *ființa*, Vulcănescu închide astfel, poate cam iute, pripit, cercul ființei reflectându-se în limba noastră română.

Sensurile latinescului *ens* îl încurajează: „tot ce există, lucru, ființă” (G. Guțu, *Dicționar latin - român*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, sub voce). De aici pornește a face din *lucru* diferență specifică, ce extrage *ființa* din existență cu determinațiile *insului*: „În căutarea caracterelor acestui *ins*, am deosebit cele două forme de existență particulară: *ființa și lucrul*, stabilind precumpănirea celei dintâi asupra celei din urmă, în esența *insului românesc*.” (Mircea Vulcănescu, *ibid.*) Cartezianul *lucru ce (se) gândește* e transfigurat în *ființa gânditoare* a propriei existențe.

Amical, cordial, îngăduitor, Noica corijează înțelepțește greșeala, pe care parcă și el și-ar fi dorit-o efectivă, acționând în sensul acestei încălcări a *insului* cu energia semantică a ființei. Un fel de vagă părere de rău cu iz metafizic.

Claritatea unei gândiri sistematic sprijinite pe intimitatea profundă cu limba maternă îl ajută să aprofundeze categorial distincția operată incipient de Vulcănescu. Puntea pe care se trece de la *lucru* la *ființă* e chiar *individ*, al cărui sens peiorativ e surprins într-o evocare literară a unui episod de gălceavă monahală, din metoh, astă dată, nu mahala, cum aminteam data trecută. (Constantin Noica, *Individul care nu e ins*, în *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Humanitas, București, 2021, p. 258)

Individ, amendează prin determinări distincte deopotrivă materie și spirit, în timp ce *ins* asigură atenuarea rupturii de ordin metafizic între *individ* și *persoană*: „Deosebirea tradițională, care a rămas și cea esențială, este că, în timp ce „persoană” ține de o alegere și dă expresia unei vieți spirituale, „individ” ține de o diviziune, care poate privi și realitățile strict materiale. Un bob de mazăre este și el un individ, sau măcar un exemplar individual; atomul este un individ (atom chiar aceasta înseamnă: „individ”), dar nu este un ins. După gândirea indiană, mizeria a ceea ce numește ea materie este tocmai individualitatea, care sparge lumea în exemplare distincte. Persoana unește, pe când individul desparte. E clar, rațional și distinct: sau devii o persoană, sau rămâi un individ. Dar mai există și limba română pe lume. Iar limba noastră spune, parcă: nici aci nu e tocmai în joc un sau-sau, fiindcă între individ și persoană ar mai exista loc pentru ceva, anume pentru ins.” (Ibid., pp. 259-260)

Cumva de atitudinea și, mai ales, de acest mod intelectual al rafinatei echilibrări semantice nicasiene, mă folosesc a încerca, poate fortând ușor nota, să pornesc la explorarea propriei insularități. Din (ne)fericită coincidență, strict omofonă, pe care îndrăznesc a o înzestra cu tâlc (într-o doză acceptabilă de îndoială) în intimitatea strictă a propriei minți, unde operează, orice s-ar zice, o semantică parțial subiectivă. Cu speranța abia secretă a țese din acest nimic accidental, pretext subminat de irelevanța găselniței, o rază subțire de noimă, cu un minim rost.

Ca să nu repet greșeala, oricât de frumoasă, e de spus clar: *ins* nu e nicidecum conexas etimologic, prin evoluția limbii naturale, cu *insulă*. Altele pot fi considerentele, mai presus de omofonie, ce ar permite întâlnirea gândului la rădăcina semnificațiilor celor două cuvinte.

Așa cum ar fi simpla observație semantic-lexicală: *insular* a ales dintre două căi, două cuvinte distincte ale limbii latine: *insularis* și *insularis*. Ambele denotau adjectival și substantival înțelesul de *insular*. (C.Guțu, *ibid.*, sub voce) Să aibă preferința pentru al doilea oarece legătură cu sensu-i substantival, de „gardian al templului”?

La țarm, unde împărtășim din sentimentul insulei secrete a sângelui hipnotic magnetizat de necunoscut, primul templu al luminii e farul. Apărat, îngrijit de paznicul ce-și face din claritate și încrederea în rezistența nesecată a luminii primordialul tel.

Iar Ovidiu, cebrul „exportator” imperial al magnificei poezii de dragoste pe țarmurile geților, ducea exilul la paroxism, ca un fel de puterea a doua, atunci când prefera minuscula *insulă* cosmopolitului port grecesc care era Tomisul din vremea lui.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXIX)

Duminică, 23 martie 1997, Paris. Culcându-mă pe la 5 dimineața, m-am trezit tocmai pe la 13, în miezul zilei! Întrucât vorbisem cu alde Costi să mergem pe undeva dimineața, telefoniez să văd ce au făcut, ce vom face. Nu mai erau acasă. Cu atât mai bine! Îmi cumpăr o baghetă, mănânc un sendviș cu brânză și mă apuc de lucru. Când mi se va face foame, o să-mi fac niște cartofi prăjiți. Văd pe hol un anunț: cineva vinde un frigider, 300 de franci, mă gândesc, dacă este bun, să îl iau cu 200 de franci, poate negociez. Nu era acasă. Mă duc mai târziu. Și acum, la lucru! I-am scris o scrisoare și madamei Routier de la personal, în care o informez despre obținerea vizei de ieșire și îi trimit o fotocopy după cartea de sejur provizorie, pentru a derula formalitățile de asigurare de sănătate. De acum puțin îmi pasă cât va mai dura obținerea sejour-ului, deși, dacă mă îmbolnăvesc, nu ar strica să fiu asigurat. Ar urma să fiu chemat la vizita medicală, însă s-ar putea ca eu să fiu deja acasă la Iași. Nu e nimic, acum îmi iau și eu micile mele revanșe. Dar împotriva cui? A mea proprie? Am terminat, în sfârșit, de tradus cartea a X-a a *Confesiunilor*. Este ora 3 după-amiază, mă apuc să-mi pregătesc niște cartofi; din nou chinuitul cu chistosirea usturoiului pentru mujdei cu ajutorul unui tub de medicamente folosit drept chisălog!

La Radio Classique surpriză: Elena Moșuc, înregistrată într-un concert ținut pe 2 decembrie 1996 la Palais Châtelet. Cântă Enescu, două piese pe versuri de Clement Marot, două lieduri de Debussy, două lieduri de Gabriel Fauré. Încearcă să afli prin fostele ei profesoare de la Pedagogic adresa părinților și află numărul ei de telefon de la Paris, dacă se mai află pe aici vreun să o salut, poate mă mai invită la vreun spectacol de operă. La pian e un franțuz. Continuă cu două lieduri de Richard Strauss, are într-adevăr o voce foarte bună. Încă două piese, nu am reținut de cine. Cântă de vreo jumătate de oră pe cel mai prestigios post specializat de muzică clasică. Bravo, bravo! Aplauze furtunoase pentru două piese de Donizetti, urmează două de Verdi, acompaniator Sabin Votin, dacă am înțeles bine. Cred că dau tot concertul Elenei! Aceste arii de Verdi sunt superbe, interpretarea este absolut divină! Doamne, cum ai împărțit talentul acolo unde ai binevoit! Doar că darul tău trebuie descoperit și muncit! Este ceea ce a făcut Elena. Divin! Îți spun: absolut divin Verdi! Sala este incendiată, urale de-adevăratelea, în final, Joseph Strauss. Un concert sadea! Au dat tot concertul, ceva mai mult de o oră. Mă îndop cu muzică clasică în continuare și traduc, în draci era să spun, cartea a XI-a, cea mai filozofică a *Confesiunilor*, ceea ce nu este departe de adevăr, căci, deși o fac cu iubire și dăruire, o fac deopotrivă cu ambiție, ispită pe care Augustin însuși s-a luptat atât de mult să o înfrângă! În fond, pentru cine o fac? Pentru cititori, pentru cititorul ideal, pentru mine însumi, să îmi umplu creator timpul sau pur și simplu pentru o derizorie reputație? De dragul limbii române, pentru bibliotecile viitorului sau pentru marele, adevăratul, modestul și anonimul cititor necunoscut!

Am terminat țigările Kent trimise de tine. M-am apucat să îmi răsucesc iar câte o țigară din tutunul vărsat cumpărat mai de mult, nu prea mai am răbdare, vreau să fiu cât mai repede acasă. Am vorbit cu Costi la telefon, m-au așteptat dimineața până la 11, au fost la Chantilly, castel, parc, muzeu... Îmi pare rău. Este la 40 de km de Paris, nu o să mai am prilejul. Mă tot duc la tipul ăsta care are de vânzare frigiderul. Dar nu este acasă, e deja ora 9 seara, lucrez în continuare, e 10 seara, m-am umflat, ca în vremurile bune, acasă, regalându-mă cu compot de piersici, telemea și pâine proaspătă. În ritmul ăsta pun la loc cele 10 kg pierdute, de unde rezultă că starea de hăituaială are și avantajele ei, între altele lipsa poftei de mâncare. Acum, că lucrurile s-au aranjat cât de cât, mi-a revenit foamea. Cum ai da-o, tot prost iese! Este ora 11,30 noaptea, mă opresc aici. A început să mă înțepe mijlocul, sunt aproape 13 ore de când stau la masa de lucru. Noapte bună, mâine începe o nouă săptămână pe drumul venirii acasă.

Luni 24 martie 1997, Paris. Simt nevoia să ies neapărat în oraș. Acesta este ciudatul mecanism care funcționează oriunde, inclusiv acasă. Când sunt în oraș, obosind, abia aștept să ajung acasă, să mă întind, să citesc, să lucrez. După o zi-două de claustrare, vreau să ies neapărat. M-am trezit la 9:30 noaptea, mă simt mai bine, lucrez mai temeinic. Femeia care face curățenie a curățat pe holșor și în baie și m-a întrebat dacă vreau să fac și în cameră. A dat cu mătura superficială și apoi cu cârpa, mai mult mutând de colo-colo praful. Voi face eu o curățenie generală la întoarcerea de acasă. Singurul colț relativ curat este cel cu patul, camera fiind foarte mare, colțul bucătăriei este sub orice critică: trei cutii de carton cu alimente, coșul de gunoi, ziare și, mai presus de orice, scame bogate peste tot, care se văd foarte bine pe linoleumul lucios.

Acum îmi prepar o tocăniță: un cartof mare, o cutie de ciuperci, ceapă și piure de roșii. Nu mai am țigări, ceea ce mă irită. Îmi mai răsucesc câte una, dar și tutunul este pe terminate. Am rugat-o pe Eliza să îmi cumpere de la buticul diplomaților, cu reducere, dar cum face nazuri.

Dacă nu-mi cumpără cu 4-5 franci pachetul, va trebui să mă las, căci în oraș un pachet costă de la 20 de franci în sus. Mă duc, după ce fierbe mâncarea, să îi dau telefon, să o pistonez. Jos, voi merge și la directoarea căminului, ca să o întreb despre venirea ta, dacă trebuie să plătesc în plus, să îmi dea o hârtie pentru ambasada din București. Aș vrea să mă duc, dacă tot aș ieși pentru țigări la Eliza, și pe la agenția Tarom de aici, ca să îmi vizez biletul de întoarcere. Mă întorc pe jos.

Rezultate: am obținut certificatul de *ébergement* de la administrație, pentru tine, că poți fi cazată între 20 iunie-20 august. Două luni este perioada maximă pentru viza de turist. Împreună cu contractul meu și eventual cu o fotocopy după contul bancar, obții viza într-o singură zi. Voi încerca să o obțin eu când vin acasă, ca să nu mai pierzi tu timp prin București. Poate vom merge chiar împreună. Ar fi bine să ai 4-5 sute de mii pentru taxa de viză și asigurare. Madama directoare a căminului mi-a spus că vei plăti 10%, deci 240 de franci în plus peste ce plătesc eu. Oricum, după ce obții viza, mai vedem noi ce facem, poate găsim în oraș ceva mai ieftin, poate mergem în Germania, vom vedea... Eliza, cum anticipam, face nazuri, că nu îl găsește pe ăla cu țigări, chestii... Am obligat-o, totuși, să-mi promită că îl va căuta. Îi mai telefoniez o dată după masă pe la 5. Am primit o scrisoare de la tine, cu pocinogul cu Vivi; dacă

Pe Boulevard Saint Antoine

faceți o problemă din asta, tu ești principala vinovată! Mai întâi că ai lăsat-o să-ți citească scrisoarea, apoi că nu ai știut să-i explici că o simplă formă de exprimare nu anulează fondul problemei, că timp de mai bine de o lună ai făcut din casă un han, firește că este absolut normal, nu aveai cum să nu ai grijă de Romi, dar sacrificiul rămâne sacrificiu! Dacă Vivi nu înțelege atâta lucru, cu atât mai rău pentru ea! Ar fi păcat ca un simplu incident de parcurs să umbrească momentul de solidaritate familială pe care l-ați trăit. Și apoi, expresia „am scăpat de Romi” am luat-o din scrisoarea ta, acum recitesc scrisoarea și îți răspund punct cu punct. Nevroza de primăvară care te paște nu mai este de actualitate, devreme ce vin acasă și vom fi împreună două săptămâni. Scrisoarea de la Dinu încă o mai aștept. Sper ca, între timp, sunt nouă zile de când mi-ai scris, să o fi expediat. Nu mă invidia pentru vacanța mea, vei vedea cât de greu este să trăiești la Paris și să muncești 15 ore pe zi. Sunt plătit în continuare până la 1 septembrie, când expiră contractual. Din acel moment, va intra în funcțiune următorul contract. De Dinu nu te mai plânge, este un băiat foarte bun dacă știi cum să îl iei. Îmi pare bine că s-a dus la film singur, e băiat mare, 13 ani, și cuminte, și trebuie să învețe să stea pe picioarele lui. Despre politică, de aici se vede bine. Reforma radicală este dureroasă, numai să dea Dumnezeu să o poată duce până la capăt. Voi vedea pe viu! Cu familia de care m-am lipit, verișoara Eliza și Costi, ți-am dat câteva date mai sus. Cred că a intervenit un fel de efect de sufocare între noi, cred că mă tratează de cărpănos și profitor, așa încât o să răresc vizitele la ei. Până una alta, cu colegul de apartament nu mă văd absolut deloc, vine noaptea târziu, de fapt săptămâna asta va pleca. În sfârșit, dai un semn că ai recepționat gândurile mele tandre și sincere. Am recepționat adresa lui Vivi. Imediat îi scriu o vedere. Mă bucur de notele bune ale lui Dinu. Chestiile cu drepturile de autor la Polirom le voi regla eu când vin, nu ai mai scris dacă ai luat sau văzut cartea. Probabil încă nu! Frământările tale nocturne își vor găsi în curând rezolvarea. Am scris vederea pentru Vivi și Romi. O voi expedia odată cu scrisoarea ta.

Acum este ora 1, încă nu-mi este foame. Am tocăniță, mai dau un asalt la *Confesiuni*, am ajuns la cartea a XI-a. Foarte interesantă problema creației prin cuvânt, subtilitate filozofică, înflăcărare a discursului. Întâlnirea mea cu Augustin m-a marcat și mă marchează în continuare profund. Simt că avem același caracter, combinație între răceala rațiunii care funcționează în motorul implacabil al inteligenței, pe de o parte, și o încordare sufletească permanentă, temperament leonin, dar și cam plângăreț! Deci, la lucru! Întors din oraș pe la 8 seara. La mine în cameră miroase a tocană groaznică! Mi-am vizat biletul de avion pentru 4 aprilie, plecarea la 14,10, plus trei ore drumul, plus două ore fusul orar, înseamnă că pe la 7-8

seara, în cel mai bun caz, sunt în București. O să-l rog pe Ștefan să mă aștepte. Voi lua primul tren de noapte și pe la 5 aprilie, cred că este sâmbătă, sunt acasă, în brațele tale și ale lui Dinu. Urmează apoi petrecerea împreună a 14 zile!

M-am învățat apoi două ore prin Galeriile Lafayette până să mă hotărâsc ce să îți cumpăr. Sper să îți placă mica mea surpriză. Dacă nu îți va plăcea, oricum nu îmi vei spune. Apoi la Costi acasă, Eliza era la serviciu, am luat de la ea un cartuș de Marlboro (5 franci pachetul), urmând ca ea să își cumpere altele. Costi m-a servit cu o porție de ciorbă și ne-am încins la vorbă, așa încât el a uitat (45 de minute!) să se ducă după Eliza. Când ne-am dus după ea la UNESCO, nu mai era acolo, plecase pe jos, cam vreo 10 minute de mers. Îmi imaginez scandalul din urmă. Am luat de la UNESCO un vraf de ziare românești și ultimele *Figaro* pe care nu le-am citit și am plecat acasă. Acum mă pregătesc să mănânc, probabil, un pate cu două ouă fierte, apoi două-trei ore de lucru și, până la culcare, lectura ziarelor. Măine scot pozele de pe filmul făcut acasă, cu vreo șapte-opt poze, ultimele, ale mele. Voi sta acasă la lucru. Trebuie să îmi pregătesc cursurile pentru poimăine, cred că vin la rând, potrivit planificării, prepoziția la gramatică și, respectiv, Brebeanu la literatură.

Marti 25 martie 1997, Paris. M-am trezit târziu, pe la 11,30, fiindcă azi-noapte m-am culcat pe la 5 dimineața! Mi-am stricat de tot programul, am deplasat punctul de greutate spre noapte. Să văd cum o să mă scol mâine dimineață când am ore de la 10,30! Nu dorm prea bine, căci pe la 7 începe foiala sub ferestrele mele, pe Boulevard Diderot, mașini, zgomot. Am înghițit un iaurt, mi-am scos pata de ciorbă de pe pantalonii kaki și m-am apucat de lucru, pregătirea lecțiilor: adverbul, prepoziția, romanul modern, cu accent pe Brebeanu. Am încă tocăniță, așa că nu voi merge la cantină. Mai târziu, după masă, mă voi duce să îmi iau o pâine și să scot pozele. Deci, la lucru! Este o madamă-tanti, blondă, grăsuță, lenjereasă, acum era pe post de portar, „bonjour, madam!”, „bonjour, monsieur!”, care mă simpatizează. Ieri, când am cerut certificatul de *ébergement* pentru tine, era în biroul directoarei, mi-a pus o pilă către aceasta, care făcea nazuri (le mame probleme, adică ce mai vor și străinii ăștia!...), am luat pozele, 37 poze, iar dezvoltarea înseamnă 43 de franci, 13 poze sunt cu mine, făcute aici, restul sunt ale voastre, făcute de Dinu (câteva anapoda, fără rost), superbe, m-am oprit într-un parc și am examinat și contemplat de câteva ori, încântat de tine, grande dame, fermecătoare peste poze și peste tot! Nu s-ar zice că suferi chiar tare de tot de absența mea! Acum când scriu, examinându-le din nou, îmi vine așa, un fel de... știi tu... Iată-le pe rând: tu singură între blocuri, undeva, parcă pe la vechea reședința a Onofrașilor, tu cu chapeau noir, servietă cu dungi maro, deux pièces galben, pantofi negri, pardesiu lung, cu blană, superbă, cu mâna în sold. Tu, la masă în sufragerie, la meditație, vorbind, en maîtresse, cu o elevă. Tu cu Vivi, bunica, Romi și Vlad, în sufragerie, din profil, cu paharul în mână. Tu cu aceeași, pe canapeaua din sufragerie, tristă și meditativă. Tu cu Vivi și Vlad în bucătărie, în rochia albastră, lungă, zâmbitoare, inteligentă, meditativă, superbă! Câteva poze numai cu ceilalți le voi trimite prin poșta la Huși. Dinu în blugii cei noi, în birou cu Lili, tu cu Lili în birou, în pantalonii panteră, bluză albă, halatul albastru, amuzată, cu buzele strânse, privire malițioasă, din nou superbă. Tu cu maică-ta la masă, în sufragerie, râzi de mama focului, cu palmuța inelată și îngrijită până în vârful unghiilor, cu puloverul en coeur, delicioasă. Tu cu maică-ta în fața umărului – cum îl cheamă? – cu pantalonii panteră, puloverul pe gât, al meu, lung, plete în valuri, amuzată din nou, delicioasă. Tu cu maică-ta și Geta, aceeași ținută ca imediat mai sus, în atitudine de me voilà, bună! Tu cu Florica, în bucătărie, la Chef-fin der Famille, meditativă, dar zâmbitoare, pantalonii verzi, pulover lung pe gât, îmi vine să te mănânc de drag! La Crăciun, cu Mirela, Onofraș, Marina, Crăița și Doru, în fața biroului, în ținută civilă (deux pièces gros), mulțumită. Dinu singur în sufragerie, de Anul Nou, eu cu tine hrănindu-l pe Thomas, râzi amuzată și mămoasă, postura care îmi este atât de dragă, atrăgătoare, damme de confiance, apoi eu cu Dinu păpușari, tu cu bradul de Crăciun, ținută de seară, pantalonii, puloverul cu rever roz, mâinile întinse, numai bună, bradul gol (ispravă di-nească), meditatoarea de germană singură, tu cu Dinu în fața castelului de cuburi, mămică, protejată. Asta-i tot și te iubesc. Te iubesc și te doresc, sufletul îmi frământesc. Știind că ne vom revedea curând, sunt într-al nouălea cer. Scrisoarea o pun la poșta mâine, miercuri, 26 martie. În mod normal, ar trebui să o primești înaintea mea. Sper să te amuzi și să te... pregătești. Scrisoarea lui Dinu încă nu am primit-o. Din pozele mele îți trimit doar două, una în cameră, la lucru, cu „laboratorul” Augustin, a doua cu studentii, la școală. Mi-ar părea rău să se rătăcească. Închei, sunt mort de foame, e deja ora 2 după-amiază, mănânc tocăniță și mă apuc de lucru. Lecțiile pentru mâine mi le-am făcut deja.

Magda URSCHE

Cartea strigătelor

Mă obsedează, după ce am ajuns la coperta a patra a măturării lui Varujan Vosganian (*Dublu autoportret. Memoria unei zile*, Polirom, 2024), ceea ce autorul a intitulat *În loc de prefață*. Este, cum ar spune Noica, „încheierea care deschide”. Și cred, ca și Mircea Eliade (*Despre mitul lui Parsifal*), în necesitatea întrebărilor, mai ales a celor strigate. Chiar și a întrebărilor fără răspuns: „21-22, cine-a tras în noi?”.

Seria de încercări cumplite de la baricada Pieței Universității a fost inițiere: alegeți cu risc maxim, un pas înainte după care nu mai există pasul înapoi”. 21 decembrie a fost o zi în care Varujan Vosganian și-a pierdut umbra, dar și fețele celor din jur. A pierdut lumina după-amiezii și a ajuns captiv, sub lumina răncedă a temniței Jilava. Nu mai avea umbră? Avea, dar a sărit peste ea. Și n-a ajuns în lumea umbrelor de dincolo, ci s-a trezit (trezvît?) afară din închisoare a doua zi, într-o baie de lumină, curată ca apa dintr-o fântână neînchepută. Apa asta se poate numi libertate.

„La capătul acelei zile (de 22, nota mea, Magda U.) am înțeles că, precum fericirea sau extazul, deplina libertate, iluzia tuturor posibilităților, atunci când ai șansa de a o întâlni, durează foarte puțin.”

Și: „În ziua aceea, noi eram încă învinși care au învins, dar nu știam ce să facem cu izbânzile noastre.”

Ei au știut. Au anunțat, la TV Liberă, otrăvirea apelor și au dat foc unei biblioteci. „BCU a fost Alexandria noastră”, a oftat Petru Ursache, atunci. Radu Ciuceanu a simțit „miros de istorie arsă”.

Deținutul de-o noapte, după o noapte mai lungă decât veacul (pentru Cinghiz Aitmatov a fost nu o noapte, ci o zi) a regăsit Piața Universității spălătă de sânge. Aseptică. Ce nu se știa? Că viitorul avea o sută de nuanțe de negru, ca-n pictura japonezilor. La sfârșit, orbești sau vezi limpede. Sub Bastilia dărâmată, notează V.V., era altă Bastilie, „dar cu gratii mai subțiri”.

„Era un uriaș exorcism colectiv, aruncam de pe umeri poverile cotidianului posomorât, de pe glezne solzii, de pe tălpi glodul de pe drumul cenușii și mohoreala din priviri.” Însă „nu ne puteam îmbrățișa la nesfârșit”. După frenezia îmbrățișărilor stradale și exaltarea revoltărilor (situații, credeau ei, pe aceeași baricadă cu Ion Iliescu și ai lui, Petrică în pull roșu, Brucan și Voican, plus cei cu „drujbe” importate din URSS), a venit propaganda perfidă a tele-viziunii, alegerile măsluite, revărsarea de ură, democrat-ura. Nu știu cine a găsit sintagma „dictatura democratică”, dar seamănă cu borșul dres cu ingrediente comuniste de Iliescu, să aducă a „democrație originală”.

Mortii care n-au vrut să moară au rămas în trecut; cei care i-au împins în moarte violentă și-au văzut de viață, unii - înmormântați cu fanfară, mai ales I.o. (pentru necunosătorii, ofițerii operativi). Cei care au supraviețuit evenimentelor (ca acel martir la Târgu Mureș, ca mineradele, pe care CTP le-a găsit necesare, ca „poliție civilă”) duc război după război: războiul porcului, al găinilor, al vacilor (vor pune taxă și pe flatulența oilor?), al pensilor (speciale) versus pensiile nevoiașilor, din ce în ce mai mulți. Luptă în războiul Schengen, în războiul Pfizer, în războiul altora, în războiul votului liber...Și nu-i de ținut și de întreținut atâta ură între între tineri și bătrâni.

Să nu-i spun Revoluție, cu majusculă, ci revoltă? Dar cât sânge a curs! Simbolul Revoluției, acel Gavroche, ajuns faimos în presa internațională, a trecut prin închisori, a făcut foame ca să-și întrețină familia... L-au uitat.

Să mori pentru a nu muri? Poveste! Victimele au fost șterse din memorie. De ce? Răspunsul lui Varujan Vosganian: „Victimele stânjenesc.” Eroii-martiri? Declarați morți prin „accidente”, din confuzie, panică, oboseală, inconștientă... Iar acel „mă doare-n pașpe” a evoluat. Într-o emisiune de dată recentă (pe crowscria „de debate”, ca și cum n-am avea cuvântul dezbateri), un invitat, la cravată și costum asortat cu adidași albi, răspica: „Nu vreau discurs pro etnie.” Și-s pline canale de practicanți de marxști și neomarxști, deveniți globaliști, de euroatlantiști, foști amici URSS.

De multe ori m-am simțit ca-n 21-22. Cât

despre naivitate, o, e iresponsabilă, optimismul e iresponsabil. Și n-am fost nici prea încrezătoare, nici prea optimistă după ce i-am văzut în balconul Casei Pătrate din Iași, sediul PCR, pe un fost cenzor de la fosta Direcția Presei și un claxonist, cum le ziceam profilor de socialism științific, cot la cot cu disidenți reali, ca Luca Pițu, scos din arest la domiciliu.

Cine-a tras în noi? „Cei crescuți în pepiniera serviciilor”. „Acoperiții” societății civile și-au transcris notele informative în coloanele gazetelor. Disidența reală a fost îngropată sau dusă pe sălile tribunalelor. Cazul Liviu Antonesei vs. Liiceanu. Cazul Gabriel Andreescu. S-a adresat presei după ce Andrei Pleșu l-a tras la judecată pentru calomnie/insultă, cu plata a un miliard de lei vechi. Ce afirmase Gabriel? Că Pleșu a fost obedient cu premierul Roman și că i s-a părut șantajabil din cauză de dosar cam necurat.

Suntem dublu vinovați dacă nu reacționăm contra poliției gândirii. Și ce senini au apărut pe sticlă foștii coloni ai Secu! Ilie Merce, ofițer, s-a cățarat în parlament. Pleșița s-a lăudat că l-a bătut pe Goma în arest, acuzându-l că ar fi fost agent de influență pentru Vest. Păcepa, cu gradul dat de Ceaușescu, o fi defectat pentru țărișoară? Întrebare: de ce gen. Iulian Vlad e pe lista neagră, nu și agentul defector URSS, răsplătit ca erou anti-ceaușist? De la Sergiu Nicolaescu (știa multe dedesubturi) am aflat că pe gen. Stănculescu voia să-l omoare gen. N. Militaru. Oare preș. Iliescu nu aflase de dosarul „Corbii”, unde figurau Militaru, Ștefan Costyal, Ioan Șerb, Paul Keller, corbii care la corbi nu-și scot ochii? Ceaușescu îi scosese pe linie moartă în '84, ca agenți trădători la ruși. Dar n-au fost președinții post-socialiști darnici cu conspiratorii și cu tortionarii, necum cu victimele lor? N-a dat Iohannis pensie specială procurorului tortionar Augustin Lazăr?

Liviu Turcu, fost ofițer al Direcției de Informații Externe, și-a vărât degetele în ochii lui Varujan, atunci, în 2006, senator liberal, declarându-l, în „Jurnalul național”, agent secret DIE. Procesul de calomnie s-a încheiat după 11 ani, în 2017. Mereu, în aceste scandaluri, s-au înlocuit argumentele, probele, cu etichete spaimoase.

Nicolae Constantin Munteanu a fost turnat de vărul Costică Munteanu, ofițer Secu. Munteanu l-a susținut pe Paul Goma când s-a raliat protestului din 1977 și a mâncat bătaie multă de la Securitate. Vărul Costică a declarat că N.C.M. ținea pe perete poza lui Goma. Era, de fapt, poza lui Hemingway.

Mai suz și istoricii care nareză (fictionalizează), pretinzând că-s adevărate narațiunile lor. Ca Florian Bichir, zis Padre, fost membru CNSAS. Sub Iliescu, dacă protestai erai huligan „fazcist” (în pronunție iliescă); acum, dacă protestezi contra statului (paralel), ești tot huligan, dar și complotist, vândut cuiva, legionar.

Sentimentul dușmănos e la îndemână, sentimentul frățesc, al iertării e ceva mai greu de obținut. Și-i greu să ți-l arăți. Nu și pentru Varujan Vosganian. Aici aș compara două relatări ale bătăilor de la Jilava. Și-i o diferență ca de la cer la pământ între doi deținuți politici. Unul proferând insulte la adresa românilor, în câteva ediții, generalizând că am fi cu toții lași și buni de spânzurat (pluralismele astea nu-mi plac), celălalt iertând creștinește. Grecul Caragiule e atât de român, ca și evreul Steinhardt, ca și armeanul Vosganian.

Dar de ce *Dublu autoportret*, pe coperta întâie? Pentru că sub portretul lui David e Caravaggio însuși, tânăr; apoi, ca Goliath, e tot Caravaggio, bătrân, cu capul retezat și însângerat. Întâi învingător, așezat de-a curmezișul vremurilor, apoi învins pentru că vremea vremuieste și-i greu să i te împotrivesți.

Este „o mare responsabilitate să trăiești mai mult decât Iisus Hristos, spunea bunicul Garabet”. „Marea șansă a generației mele a fost irosită, cu prețul unui deceniu de oportunități pierdute și cu așezarea pe o temelie strămbă a viitorului secol. Am fost de bună-credință, dar buna-credință nu este o garanție a izbânzii.”

Atunci, în acel Decembrie, s-a spart lacătul de pe ușă, dar- conchide Varujan Vosganian-, ușa n-a fost larg deschisă, ci doar întredeschisă, „nici Ziua Mâniei n-a venit încă”.

Constantin CUBLEȘAN

„Trăiesc într-o omenire eșuată”

(Marcel Mureșanu)

Parabolică prin excelență, poezia lui Marcel Mureșanu (*Adorații*, editura Scripтор, Cluj Napoca, 2024) este rezultatul unor neconținute meditații asupra vieții și morții, într-o contemplare a dinamicii existențiale proiectată pe canavaa grotescă a închipuirii tuturor elementelor comune universului acestora. Discursul e narativ, insinuant evocator, cu pronunțat caracter anecdotic, poetizând stări emoționale produse de raportarea la viața... de după viață sau, mai ales, la condiția propriului sine, dedusă dintr-o ciudată introspecție: „Cobor în mine și acolo de cine dau? De un alt om care tocmai se pregătește/ să coboare în sine./ Ajung la el cu o clipă prea târziu/ după ce s-a scufundat./ Și el de cine dă? De altul pregătit să alunece./ Dar eu nici nu m-am clintit./ necum să mă mișc./ deși călătoria a avut loc!/ Încet, îmi aduc aminte de ea:/ tenebre și lumini, o tăcere/ cu buzele cusute, balans amețitor./ opriri bruște în locuri știute și neștiute...cobor în mine și mă așez/ pe o bancă de piatră./ O plinătate ca aceea a arborelui/ în care s-a întors seva/ mă încercă și mă cuprinde./ Cer să rămân acolo,/ dar cererea mi se refuză” (*Cine în cine*).

Imaginația debordează metaforic, lumea care se revelează în poezia sa e fantastică, e absurdă însă percepută într-o concretețe a detaliilor deduse din realitate, având conștiința locuirii întrânsa. Din acest paradox se și naște un soi de poezie a macabruului deciprat cu anume blândete: „În timp ce noi ne petrecem viața aici/ ceilalți, din cealaltă viață, de după viață,/ și-o petrec acolo. În ce fel, nu știu/ și nici ei nu știu cum mai trăim noi,/ adică nu-mi mai aduc aminte / cele câte trecură./ E rău sau e bine? Eu cred că e rău,/ pentru că ți se șterg din minte/ toate amintirile, e ca și cum n-ai fi fost,/ până și numele și durerea dispar./ Dar deocamdată nu ne facem/ prea multe griji, soarele arde/ afară vântul ne răcorște” (*Cu două fețe*). În substratul acestor metafore aflăm de fiecare dată idei dezvoltate în halou de filosofare asupra existenței, ce iau forma unor false fabule cu finalitate morală. Cadru în care ironia și autoironia își află loc confortabil, marcând originalitatea demersului liric al poetului: „Ce faceți cu trupul meu? De ce mi-l luați? De ce-l îngropați? A strigat sufletul./ Atunci și-a dat seama ce pierduse/ și i-a trecut toată mânia/ și a tras cu coada ochiului la cer./ Apoi s-a aplecat și mi-a sărutat mână dreaptă,/ aceea cu care am scris, și mi-a lăsat/ trei cuvinte în palmă, cele pe care și le spun/ îndrăgostiții la despărțire./ Când a auzit cum cad bulgării/ peste mine, mi-a jurat că mă va dezgropa/ și mă va așeza într-un loc/ numai de el știut./ A stat până s-au împrăștiat toți/ și a îngânat rugăciunea/ cu care se plânge la ieșirea/ sufletului din trup!” (*Despre întunecarea întrebărilor*).

Nu e o atmosferă apăsătoare, de tristă lamentație decadentă în această lirică, ci mai degrabă una burlescă, cu o parodică polemică, menținută înisnuat, față de

lumea pe care o percepe în erodarea ei („Trăiesc într-o omenire eșuată./ într-o societate așuată./ pe un continent eșuat/ într-o țară eșuată/ într-un destin eșuat” - *Niciodată n-a fost mai bine*). O lume despre care scrie cu umor de subsidiar, contoplând-o, la drept vorbind observând-o sancționară, ca un veritabil moralist în speța ilustrațiilor fabuliști de odioasă: „Cafeaua e tot mai neagră/ și tot mai mulți condamnați/ din infernul ei încearcă să se cațere/ pe pereții abrupti și lunecoși ai ceștii/ și să se smulgă din întunericul zațului./ Pe câți îi voi putea salva?

Câți vor reuși/ să se prindă de degetele mele? Văd chipurile lor înfricoșate/ și hecatombele de trupuri strivite/ sub copitele cailor./ Întâi copii, întâi copiii!./ le strig eu disperat și întind/ ultimele scări care mi-au mai rămas”

(*Ceașca*). Avem de-a face cu o lirică sapiențială, în felul ei, cultivată alături de multimea panseurilor pe care poetul le publică frecvent sub genericul *Monade și monede*. Personalitatea pe care și-a definitivată-o în timp, are tocmai gravitatea unei astfel de construcții metaforice cu filosofări implicate unei anecdotici fanteziste: „La început a fost Cuvântul?/ Dar la sfârșit?/ Cuvântul va muri în somn,/ zice pescărușul. Cinea își va apăsa palma/ pe gura lui, iar nobilul domn/ nu se va opune. Ce face toată ziua pescărușul/ decât că vorbește cu marea și marea/ pe toate i le spune. Când trece/ pe la mine, pescărușul îmi strecoară/ un ou pe gaura cheii./ Mai e mult până la sfârșit./ mă liniștește albastră arătare./ mai e foarte mult./ Ascultându-l, îmi dau seama că sufocatul/ e doar o sosie, iar palma acea/ e strecurătoarea prin care vocalele ascunse/ se întorc ca la un stup./ Oricum a-i da-o, însă,/ nu există mai întunecat și mai fierbinte/ loc decât acela unde merg conștiințele!” (*Lasă-te dus*).

Marcel Mureșanu are plăcerea depănării unor povești fanteziste, pe care însuși le inventează ca poezii/poeme desprinse dintr-o realitate dramatizată, trăită sub semnul cheltuirii vieții spre moarte. De acea fabulele lui trebiesc deciprate, înțelese în subsidiarul lor ideatic, altfel totul pare un simplu joc de imagini și de cuvinte. Iar tentația ludică nu-i lipsește. Așa bunăoară, prefăcându-se a mima descântecul de rezonanță folclorică: „Zare pustie, zare pustie,/ cel ce ne știe, cel ce ne știe!/ Iedera crește tot mai înaltă,/ nimeni spre nimeni nu nai tresaltă./ Cel ce ne știe, cel ce ne știe/ zore pustie, zare pustie! (...) În crângușor, în crângușor,/ pasul ușor, pasul ușor!/ Oriunde ai merge, lamure frântă,/ nimeni cu nimeni nu vrea să cânte./ Pasul ușor, pasul ușor,/ în crângușor, în crângușor!” (*Banca de piatră*, IV, V). Între șaizecești, Marcel Mureșanu se raliază falangei acelor creatori care propun în vers o anecdotică de profunde înțelesuri meditative asupra lumii, cum ar fi Marin Sorescu ș.a. Dar el aduce mai mult mister și mai multă parabolă enigmatică. Într-asta și trebuie căutată originalitatea poeziei sale.

Dionisie VITCU

Ce e val ca valul trece

„Cititorii știu bine că suntem gura adevărului, iar dacă avem graiul aspru, asprimea aceasta o considerăm ca un corectiv contra vicierii spiritului public.” (Mihai Eminescu, *Timpul*, 1880)

După dispariția lui Nicolae Manolescu, scriitorii din echipa redacției revistei *România literară* s-au angajat în a menține trează, mereu trează prezența mentorului lor, prin republicarea unor texte cunoscute, amintindu-ne de vizionarul, observator al cotidianului dar nu numai, de clarvăzătorul *mersului în zig-zag* din literatura truditilor noștri care au brăzdat câmpiile culturilor alfabetului limbii române.

Inspirându-se de la „centru”, provincialii, unii redactori ai revistelor de cultură, „scriptorii” revistelor din țară s-au înciotat așa fel că e greu să găsești o ușă sau o fereastră prin care să le vări sub nas o pagină luminată de sudoarea frunții în *noaptea gândurilor*, dacă nu ești cunoscut și recomandat de cineva de-al proprietarilor. Și nu-i greu de observat că între județe este statornică legătură de amicitie prin care se protejează, se rotesc la premiere, se sărbătoresc publicându-și paginile „clasice”.

E de reținut atitudinea și respectul urmașilor din echipa marelui om de cultură care a fost Nicolae Manolescu și valoarea omagiului ar fi mai mare dacă s-ar fi întâmplat așa și atunci când Eugen Simion, Răzvan Theodorescu, Dumitru Radu Popescu, Valentin Silvestru... le-au oferit *prilejul*... dar, asta se leagă de o atitudine mai veche în breasla noastră a celor ce cred că de la noi încep toate și cu noi se vor termina.

Tipă, călcată pe coadă, *mediocritatea utilă* că o sufocă „mediocritățile” și i se întârzie recunoașterea *statutului academic*. Prezentul nu-și însușește prețul *adevăratelor valori*. Societatea nu-i pregătită să absoarbă *calitatea* și nu pricepe, nu înțelege *mersul înainte*, progresul ș.c.l. ... Trebuia schimbat totul... în școala de toate gradele, în cultură... peste tot. Și după '89 s-au orientat în toate domeniile, multe spre... *progres european*. Despre școală am vorbit cândva în alt loc, implicat fiind în învățământul superior artistic și tangențial mi-am exprimat regretul față de dispariția revistelor Teatrul, Cronica, Cinema... Și dacă printre contemporani se mai găsesc scriitori care-și recunosc magistrii, idoli, binefăcătorii în turma neîmblânzită a „artiștilor făcuți”, nu născuți, *recunoștința* este un dar rar de întâlnit. Tacit sau declarat, funcționează... „*taie-i craca!*” sau zis-a calfei frizerului, Iordache... „*I-am ras, i-am tras o dungă!*” Asta se întâmplă în noile condiții ale „*libertății de a injura*”, după cum ne anunța un ministru al culturii, care nu poate fi bănuț de impostură, ci de *prilejul* de a se răzbuna pe Radu Beligan, întrerupând tradiția și menirea Teatrului Național pentru care au luptat și s-au jertfit Asachi, Alecsandri, Millo, Negruzzi, Kogălniceanu... Ca o reacție în lanț, toate treburile din țară au simțit nevoia să facă o reformă. S-a declanșat exploziv fantezia unor „montatori” de spectacole, cu ifose de „occidentali”, regizori deveniți peste noapte „manageri generali” care au îngropat dramaturgia românească făcând să dispară autorii consacrați, îngrădind astfel și afirmarea tinerilor actori ieșiți de pe băncile universităților și folosindu-i ca masă de manevră printr-un decor care pune la grea încercare înțelegerea omului.

Multă vreme după război, în mod deosebit după căderea *Cortinei de fier*, viața spirituală, dar nu numai, în condițiile istorice impuse, legăturile noastre cu lumea culturală a *Apusului* s-au rupt. Orientarea forțată a factorilor politici instalați sub amenințare, vedeau în lumina stelei de la Kremlin orizontul unei noi societăți nedorită de crema intelectualității românești dar cu mici excepții, acceptată de nevoie, și-am învățat limba rusă cântând. „Școala cea mai bună din lume” și-a deschis porțile pentru unii tineri cu „dosare corecte” pregătindu-ne specialiști în industrie și arte - balerini, muzicieni, cinești *teatratori* și trebuie să recunoaștem că în teatru, prin Stanislavski, rușii s-au impus lumii...

Cei care au fost prinși de evenimente au rămas în vest, dintre acei care au reușit și-au avut norocul să treacă *dincolo*, unii au devenit celebri în dramaturgie, muzică, literatură, sport... dar au fost renegați și puși la index de autoritățile instalate.

Nu mai lumina de la răsărit era recunoscută. Informațiile și veștile aflate din *străinătate* mai cu seamă cele prin radio, sau cărți *clandestine* trimise de prieteni erau *nocive* pentru *noua societate* și aspru pedepsite de legile noilor autorități. „Col-

portorii” au avut de suferit și elita intelectualității românești rămasă acasă a înfundat pușcăriile, parte „cuminte” s-a integrat în „*realismul socialist*”. Dacă vorbim despre teatru, despre spectacolul teatral și nu despre dramaturgia vremii, trebuie să recunoaștem că am avut *câte ceva de văzut* de la ansamblurile artiștilor din Moscova și Leningrad. Practica lor prin *sistemul Stanislavski* nu ne era totuși străină, o cunoașteam de la Millo, Caragiale, Paul Gusti, din *scrierile* lui M. Eminescu... Ei, actorii ruși ne-au convins de *firescul și adevărul interpretării* pe scenă. Și am rămas cu o meteahnă. Dacă până mai ieri teatrul rus, era „*cel mai bun din lume*” de la un timp, tot ce vine din Apus... e coș, e mai interesant, e chiar foarte bun... Ne-am procopsit cu „celebrități” din generația noastră, a anilor șaizeci din secolul trecut, școlite la noi, când în I.A.T.C. „I. L. Caragiale” oficiau la Catedra de *Arta actorului* mari personalități, printre care I. Sahighian, Al. Fintii, Dina Cocea, Ion Talianu, Jules Cazaban, Costache Antoniu, A. Pop - Marțian, Aura Buzescu, Marietta Sadova, ... foarte tinerii Ion Cojar, Lucian Giurchescu... selectau din câteva mii de candidați *chipuri* expresive, care „*aveau ceva de acasă*”, și apoi celelalte calități intelectuale, cerute la cei ce se urcă pe scenă, toate însă sub rezerva verificărilor în examenele periodice anuale. Oricât de deasă era sita se strecurau și unii rătăciți, sfătuiți de la un timp de maestrul nostru să-și încerce norocul în alte „meserii”... unii s-au făcut teoreticieni - *cronicari* teatrali, alții regizori și chiar miniștri. Ajutați de împrejurări să *aleagă calea cea bună*, după sfatul lui Radu Beligan „*la o terasă din Paris*”, unul a rămas să învețe regia de teatru, altul și-a confecționat o *înfățișare* de „Victor Hugo”, altul de „Salvador Dali”, s-au dezis de binefăcătorii lor, de școală și ... de fețele *artiștilor emerțiți*, cărora le purtau genutele, în speranța că „*tăticul emerit*” are să pună cândva o vorbă lipicioasă pentru „*timșorean*”.

Întorși de pe meleaguri cu nimb de „*înainte-mergători*” ai teatrului... european, fără dovezi de recunoaștere, cu izbânzi deosebite, ne spun povești ce-s ascultate cu gurița căscată de domnișoarele care *iubesc teatrul* și scriu *cronici*. *Vin din Apus*, au văzut Parisul, Londra, au trecut oceanul în America... „La Mama”, au ce povești, trebuiau făcuți doctori, cetățeni de onoare și plătiți confidențial consistent pentru montări de spectacole „După” Shakespeare, Cehov, Eschil, Sofocle, Euripide unde era nevoie să iasă în evidență „*mișcarea*” (foiala în scenă), nu textul autorului, „nu actorii, ci *regizorul*”, „*luministii*”, „*zgomotiștii*”, „*muzicanții*”... *producătorul*. Ei au proclamat „secolul regiei”. Invasia de *clarvăzători* declanșată în *montările „După”*, au adus „anihilarea” dramaturgiei contemporane urmare a pildei celor veniți din străinătate, au trecut la folosirea textului clasic ca pretext, deturnând ideea autorului, anulând personalitatea actorului și folosindu-l ca *element* în masa de manevră, în decorul muzeistic.

Ce-i macină pe câțiva regizori influențați de cei veniți de pe meleaguri, convinși că-s de neînlocuiri, este credința sub orgoliul lor nemăsurat că meritul ce li se cuvine nu-i apreciat totdeauna la valoarea academică ce ei o reprezintă, că dramaturgia autorilor români nu le satisface imaginația *enciclopedică*, că nu ideea autorului și axa adevărului din textul dramaturgului sunt importante în spectacol, ci doar concepția celui ce montează „*colajul de texte*” în spațiul scenic, nu actorul este purtătorul de mesaj al autorului, este importantă imaginea sa în mișcarea din spațiul scenic și de aceea nu-i preocupat să descopere actori și să-i cultive, actorii sunt niște colaboratori ca toate elementele din decorul spațiului scenic. Afișul spectacolului trebuie să fie „*artistic*”, să evidențieze numele celui ce a realizat spectacolul eveniment - Directorul de scenă și dedesubt scenograful cu *auxiliarii*. Să fie oare o metodă nouă, o manevră specială de a cultiva și în Arte „*cultul personalității*” copiat după viața politică? Poate. Dar fără operă nu va rezista. Spectacolele lor „*muzeistice*” s-au depărtat de dramaturgie. Actorii cu personalitate refuză și-au început să se regroupeze în ideea de a sluji Teatrul cu adevărul și firescul natural al vieții stabilit deja în canoanele știute și verificate în timp, fiindcă „*ce e val, ca valul trece*”.

Nicolae BUSUIOC

Misterul sentimentelor

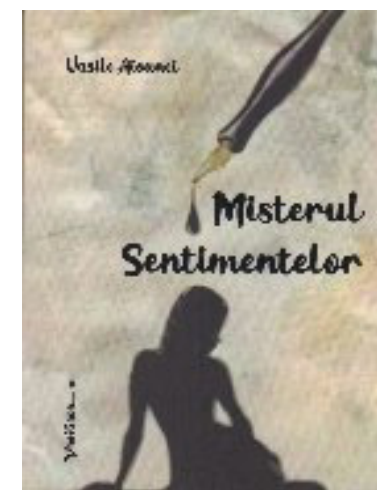
Lecturile ne marchează, se știe, gânditorii ne stimulează în a identifica traseele biografice care ne hrănesc cu modele admirabile. Dar ce ne facem când întâlnim destine greu de definit structural și esențial, când personajele unei cărți țin de altă psihologie, alta decât cea normală, afundate fiind în circumstanțe ieșite din comun?

Vasile Aioanei surprinde în a sa carte *Misterul sentimentelor* (Ed. Vasiliana '98, 2022), autor și al volumului *Casa Ileana, o poveste fără sfârșit* (2021), situații-limită în care deriva morală a figurilor descrise ia proporții aproape inimaginabile. „Având o bogată experiență de viață și o activitate prodigioasă în cadrul poliției ieșene, e de bănuț că o serie de aspecte istorice și căzute sub incidența legii au format obiectul unor dosare instrumentate de ofițerul câmpulungean [...]”, ne lămurește în „*tripticul narativ*”, prefața cărții semnată de Ion Țicalo.

Poate nu întâmplător îl regăsim pe Vasile Aioanei și în paginile revistei „*Iașul cultural*”, unde scrie un tulburător text de evocare a celui care a fost Ion Grămadă, erou al Bucovinei. „În august 1917, Ion Grămadă, scriitor, istoric și publicist bucovinean, cu o strălucită carieră literară de până atunci, moare sfârtecat de gloanțe, la numai 31 de ani, la comanda unui pluton de vânători de munte, în timpul unui contraatc al Armatei Române pe frontul din zona Carpaților Orientali, la Cireșoaia. O localitate situată între Târgu Ocna și Slănic Moldova, trupul neînsuflețit al acestuia fiind îngropat de camarazi într-o poiană numită Nemira”, așa își începe autorul articolul de zugrăvire a imaginii eroului.

Trecând de la o reînviere a unor amintiri, fie și dureroase, de la un omagiu pios ce se cuvine adus personajului-erou, la altă tipologie de caractere întâlnite în literatură (în special în roman), lesne ne dăm seama că „*pădure fără uscătură nu există*”. Personajele sunt surprinse de Vasile Aioanei în *Misterul sentimentelor* cu reacțiile și trăirile lor, cu abaterea lor morală în situații extreme și într-o involburare de evenimente greu de controlat.

Vieți aparent nespectaculoase, dar zbuciumate interior de tot felul de crize, inclusiv de criza religioasă. Vorba lui Unamuno, scriitorul într-o permanentă autointerogație, care susține că sunt și oameni in-clasificabili, cu o gândire pusă cu orice preț în slujba

realizării scopului lor, sunt caractere care nu pot fi cuprinse în rectitudinea morală sau în dragostea căreia nu i se poate face nici un reproș. Greu de diagnosticat starea unor indivizi și șansele recuperării lor, așa cum se întâmplă în „*O iubire cu ADN de împrumut*”. Mari-ajul care pare inițial fericit se transformă într-o himeră, nimic nu poate rezista când se inter pune minciuna. Gilda, cu relația ei

extraconjugală, Iancu, și el cu mari probleme, au ajuns amândoi într-o ruină sufletească. Povestea lor de dragoste (în care sentimentele pot fi cumpărate) se încheie trist și regretabil.

Extrem de interesante sunt și următoarele capitole ale prozei autorului: „*Noblețea «Annei Karenina»*” și „*Apartamentul lui Florin Stancu*”, cu cele două medii, unul intelectual, celălalt plasat în lumea infractorilor. Scrise cu naturalețe și dezinvoltură, alert și pasionant, prozele sunt gândite și cu un grad de frivolitate într-un amestec cu cel detectivistic (avem doar de-a face și cu acte infraționale). Când spunem frivolitate nu ajungem neapărat la sensul de futilitate (ușurătate) al termenului, cât la abilitatea scriitorului de a defini sugestiv personalitatea celui avizat. Personajele sunt surprinse cu o analiză psihologică aproape minuțioasă, cu un fin ochi de observator.

Vasile Aioanei aduce în prim-plan fapte de neimaginat, puțin plauzibile, desprinse totuși din viața plină cu tot felul de manifestări, rezultând un complex epic dramatic, capabil de a naște uimiri și întrebări legate de destinul uman, de aici psihologia mecanismelor care guvernează comportamentul omului, mecanisme susceptibile de a constitui cazuri de luat în seamă. În ideea ajungerii și la realități fericite, deopotrivă fervente și salvatoare.

În țara lui Cocó. Atelierul biletelor de papagal

I. „Ați observat?/ Unii oameni au avut curioasa fantezie de a-și împodobi țeasta capului cu o oglindă”

Primul text pe care-l publică George Bogza în „Bilete de Papagal” se intitulează „Chelia”. Era numărul 152 al publicației din data de 3 august 1928. Avem de a face cu o proză care se vrea teribilistă și ingenioasă, dar care nu reușește să fie concludentă ca valoare literară în sine: „Ați observat?/ Unii oameni au avut curioasa fantezie de a-și împodobi țeasta capului cu o oglindă. [...] Îl privesc și luciul acela mă irită ca dinții de fierăstrău./ Abia mă pot stăpâni de a încerca o zgârietură cu unghia. Câteodată aș strânge-o în mână ca pe un ou./ Muștele aterizează pe ea cu pocnituri. Cele mai vertiginoase își continuă drumul lunecând ca săniile pe gheață./ În fața frizerului care păcăne din foarfeci, chelul pare o babă în vâl de mireasă.”

„Întâlnirea” cu Arghezi se întâmplase deja în paginile revistei „Urmuz” (nr. 3, martie aprilie 1928, p. 16), la rubrica „Haut-Parleur”. Nota respectivă era deopotrivă elogioasă și mușcătoare. I se recunoștea Cezarului valoarea indubitabilă, numindu-l „cioplitor solitar de cuvinte vechi cu înțelesuri noi” și se evidenția „Biletelor de Papagal” aciditatea („De la primul pocnet, nulitățile – de orice soi – au simțit tremurându-le violent chelia și cutele abdomenului”) și invincibilitatea pe terenul publicistic în genere anost și neprofesionist („Bilete de papagal sunt tirul rapid al unei mitraliere perfecte”). În același timp, Arghezi era ridiculizat pentru că abia îi publicase pe Mihail Sadoveanu („...d-I M. Sadoveanu [...] literaturizează infect anecdote răsuflete sau face scrisori de căței”) și pe Otilia Cazimir („iar d-ra Otilia Cazimir profitând de bunăvoința lui Cocó își curăță cu ciocul lui mătreata literară din capu-i netuns à la garçonne”).

Probabil că și schița „Chelia” a fost scrisă în perioada redactării notei belicoase pentru „Urmuz”, elemente de lexic de aici părand a trece și în cuprinsul ei: „nulitățile – de orice soi – au simțit tremurându-le violent chelia”. Publicarea ei de către Arghezi poate fi privită și ca un semn că experimentatul gazetar nu se supărase pentru relativ recenta punere la punct din revista apărută la Câmpina. De altfel, în continuare Bogza este publicat cu generozitate în „Bilete de Papagal”.

Fusese, de curând, și o întâlnire nemijlocită între cei doi, tânărul de 20 de ani vizitându-l pe neanunțate pe marele poet în locuința sa din Capitală. Acest lucru este menționat în „Jurnalul de copilărie și adolescență” la data de 26 iulie 1928: „București. Ștefan Roll și Victor Brauner, impresie neplăcută. Ei prea apatici./ La Tudor Arghezi acasă, îl găsesem în pielea goală. Haz./ Tudor Arghezi în pielea goală se va intitula capitolul Cum l-am cunoscut pe T. Arghezi, dacă îl voi scrie vreodată.”

Farmercul întâmplării este unul deosebit. Cel mai mare gazetar român al timpului de atunci surprins în pielea goală de un june aspirant la glorie literară și jurnalistică, iată o imagine cu adevărat inedită. Întâlnirea nu s-a lăsat totuși cu scânteii, pentru că directorul „Urmuz”-ului revine în vizită și în ziua următoare, vineri, 27 iulie: «La redacția „Biletelor de papagal”, Tudor Arghezi face un enorm scandal, eu luasem o foaie de sub teas și el ceartă tipograful./ Stau aproape

două ore. Impresii despre acest poet, cel mai mare de la Eminescu? Nu știu...”

Două ore petecute cu Arghezi, deja iritat că vizitatorul său își băgase nasul în maldărele de plumb din tipografia sa, sunt, în sine, o performanță. Nota de jurnal reprodusă de noi arată că foarte tânărul Bogza nu a fost foarte impresionat. Și totuși, mențiunea: „acest poet, cel mai mare de la Eminescu?”, denotă că el era nu numai la curent cu viața literară națională, dar și că avea o orientare destul de sigură în recunoașterea valorilor literare majore. Este drept că Arghezi, al cărui prim volum, „Cuvinte potrivite”, publicat în urmă cu un an, avea admiratori de calibrul, dar nici numărul contestărilor nu era de neglijat.

Bogza era la curent cu activitatea complexă, de scriitor și ziarist a lui Arghezi. În jurnalul său referirile la el, în această perioadă, sunt relativ frecvente, putându-se afirma că „Biletele de Papagal” erau, zi de zi, o lectură obligatorie. La 19 februarie 1928, nota: «În „Bilete de papagal” nr. 16¹ acuzația lui Arghezi că „Mărtoaga” este de „Urmuz” și nu de Ciprian, precum și un portret sintetic al lui Urmuz, trimes de o persoană din Câmpina. Asta mă face curios.»

Nu ezită să-i adreseze o scrisoare lui Arghezi, pentru a cere detalii despre misteriosul autor al desenului care-l înfățișa pe cel al cărui nume îl alesese pentru revista sa. Curiozitatea îi era sporită că acesta părea a fi cineva din Câmpina, care, așadar, putea fi cunoscut.

Tudor Arghezi îi trimite, cu promptitudine de ceasornic, următoarea epistolă de răspuns: „Stimate Domnule Bogza,/ Desinatorul care semnează Icevan mi-este personal necunoscut². Am avut plăcerea să primesc de la el două pagini de literatură foarte agreabilă pentru curiozitatea mea. Dar care pentru public sunt la locul lor într-o carte și foarte puțin într-o foaie, mai cu seamă foarte mică. Se pare că pe Urmuz îl cunoaște din cer sau din ipoteză: am un studiu manuscris de acest autor foarte versat aparent în arcan, pe care îl păstrez pentru singuratica mea plăcere./ Numele lui e D. Vărbănescu, strada Minervei 7 Giurgiu./ Îmi pare rău că mă siliți să vă răspund pe plic plătit./ Colegialități/ Tudor Arghezi/ 42 Bulevardul Elisabeta/ București/ 24 februarie 1928.»

Scrisoarea, scrisă cu cerneală neagră, pe o coală cu antetul: „bilete de papagal/ Foie zilnică/ Director: T. ARGHEZI/ București”, se păstrează în „Fondul Bogza” de la Biblioteca Academiei, având numărul de inventar 241043. Ea este, credem, la prima sa menționare și publicare.

Portretul făcut de foarte tânărul Dimitrie Vărbănescu lui Urmuz, cunoscut lui „din cer sau din ipoteză”, cum memorabil se exprimă Arghezi, este în sine o creație excepțională³. Doar Marcel Iancu mai reușește să realizeze câteva schițe excepționale, portretele realizate de el și publicate în revista *Contemporanul* fiind și cele mai cunoscute. Ar trebui aici adăugat și o gravură Urmuz deosebit de expresivă realizată de Ș. Perahim⁴.

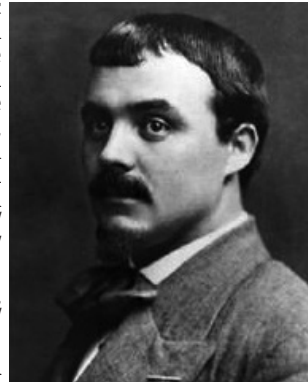
Oare i-a scris Bogza lui Vărbănescu-Icevan? A

primit vreun răspuns de la el? Nu avem nici o dovadă în acest sens. Bogza spune într-un articol târziu, intitulat simplu „Urmuz” și publicat în „România literară” din 17 februarie 1983, că „pe acest enigmatic Icevan, n-am putut să-l aflu – nici chiar sub chipul lui Dim. Vărbănescu – cât timp m-am perindat prin Câmpina”.

Tot în acest articol, autorul „Poemului invectivă” face și o dezvăluire importantă și anume că a găsit, rătăcit în imensa lui arhivă, un desen al său în care a încercat, asemeni lui Vărbănescu, să realizeze un desen „inspirat de-a dreptul din Urmuz”: «Printre hârtii uitate am descoperit, nu știu după câți ani – nu știu după cite decenii – desenul de mai sus. El datează din 1927, anul în care mă pregăteam, fără ca până atunci să fi cunoscut sau să fi văzut vreun scriitor, ci numai în tovărășia revistelor literare, să tipăresc eu însumi o revistă, al cărei nume urma să fie un manifest. Fără acest nume, tragic și exploziv, aș fi avut mult mai puține temeuri, și mai multe ezitări, ca să apăs clanța și să trec pragul unei tipografii./ În acel timp febril, din condeiul meu ieșeau, în aceeași măsură, poeme și desene, ca o altă formulă de viață decât acelea pe care viața mi le propunea. Numele revistei, cu mult înainte de a-l tipări în fruntea ei, fusese al stării mele de spirit. [...] Desenul pe care îl am în față pare inspirat de-a dreptul din Urmuz. Vă mai aduceți, cred, aminte – e greu de uitat – cum începe prezentarea unuia dintre faimoșii săi eroi. „Algazy este un bătrân simpatic, știrb, zâmbitor și cu barba rasă și mătăsoasă, frumos așezată pe un grătar înșurubat sub bărbie și împrejmuț cu sîrmă ghimpată...”/ Privind ciudata-mi plăsmuire dintr-o vreme când aveam nouăsprezece ani, și când atâtea dintre cele ce s-au văzut mai apoi nu se vedeau încă, în prima clipă am crezut că voisem să văd cum ar fi putut arăta Algazy, întrebându-mă de ce voi fi omis gardul de sîrmă ghimpată. Dar, apoi, situând lucrurile în timp, tulburat mi-am dat seama că asociatul lui Grummer sosise la cunoștința mea, nu pe calea literei tipărite – „Bilete de papagal” l-au dat în vileag un an mai târziu – ci prin telepatie, pe când se mai afla în manuscris, și numai ca sugestie. Așa se explică lipsa de identitate, dar rudenia e evidentă. / Fără Urmuz, cel care cu puținele dar esențialele lui pagini a schimbat ceva în mecanismul minții noastre, primul capitol al vieții mele literare ar fi avut alt chip și alt nume. Și nu știu cum ar fi arătat, fără cutezanțele și nebunia inițială, acelea care i-au urmat.»

Acest desen este reprodus în același număr al *României literare*. Cum el a fost făcut în 1927, deci mai înainte ca „Biletele de Papagal” să publice „Algazy & Grummer”, Bogza vorbește de o trans-mitere „telepatică” către el a existenței personajului care încă „se mai afla în manuscris”.

De altfel, nu-i un secret – o simplă răsfoire a revistei „Urmuz” va fi fiind edificatoare – că tânărul George Bogza avea obiceiul de a desena, de a umple caietele sale cu numeroase schițe în creion sau în peniță. Un critic de artă, dacă i s-ar așeza sub ochi măcar o parte din aceste încercări, cred că ar putea să scrie un eseu consistent despre talentul nativ de a prinde din câteva linii un portret sau de a imagina, cu o ușurință de invidiat, o compoziție plastică de sine stătătoare.

1 Numărul 16, din 19 februarie 1928, poartă pe frontispiciu cuvintele: „Număr scris de URMUZ și de TUDOR ARGHEZI”. În el se reproduce o scrisoare a lui D. Demetrescu-Buzău către Arghezi, unde avem expusă o veritabilă profesiune de credință: «Scumpe Domnule Arghezi/ Îmi vei da voie să-ți prezint, aci alăturat, pe D-nii Algazy & Grummer, doi simpatici negustori de geamantane, din Strada Doamnei./ Dacă crezi că – spre binele și folosul obștesc – a sosit momentul ca ei să fie scoși, în sfârșit, din misterul în care erau ținuți până acuma, le voi aduce și lor cazul la cunoștință, trimițându-le câte un număr din revista./ Nota explicativă, dacă o socotești de prisos, poate fi suprimată. În caz dacă D-ta crezi că e locul la publicarea lui Algazy, poate că ar fi nimerit să se pună d-asupra titlului, ca antet, cu litere mai mari „Pagini bizare”./ Fie că va apare chiar în numărul viitor, sau mai târziu, la toamnă, când se va relua activitatea revistei, îmi pot permite să repet și acum rugămintea mea de a nu refuza un articol introductiv, dacă crezi că este momentul acuma./ Îl cred neapărat necesar și pentru o mai bună orientare a cititorului în materie, iar pentru mine personal va fi o mare mulțumire sufletească având prin aceasta dovada că mă bucur în fața D-tale de aceleași sentimente ca altădată./ Al D-tale cu toată stima și cele mai alese sentimente./ 30 Mai 1922/ D. Demetrescu-Buzău.»

Arghezi îi publicase deja în revista lunară „Cugetul românesc”, până a primi acest răvaș de la Urmuz, „Pălnia și Stamate. Roman în patru părți” (nr. 2, martie 1922, pp. 173-177), „Ismail și Turnavitu” (nr. 3, aprilie 1922, pp. 270-272). Deocamdată nu urmează rugămintea prietenului său, nici nu îi face o prezentare și nici nu îi publică în „Cugetul românesc” schița „Algazy & Grummer”. Totuși, în nr. 6-7 al publicației, din iunie-iulie 1923, îi tipărește un nou text, „După furtună” (p.p. 503-504), după ce la pagina 481 inserase o notă în care explică pentru publicul larg semnificația acestui gen de proză, cu titlul „Literatură D-lui Urmuz”: „Din unele părți vor fi pornit nedumeriri liniștite, din altele au săgetat ironii, mai mult sau mai puțin agresive, față de ciudatele pagini semnate Urmuz./ S-a pus un mare semn de întrebare și unul prelung de mirare: ce înseamnă aceste rânduri perfect absurde ca înțeles, îngăduindu-și o ascuțită bătaie de joc față de noi, cititorii? Ce e aceasta, literatură? Credem că se cuvina a o spune: socotim paginile d-lui Urmuz ca meritând o altă atenție decât înlăturarea pornită din aparențe ce ar jigni bunul gust literar./ Scrisul d-sale – indiferent dacă are sau nu o geneză epigramatică – reușește, în forma sa actuală, să intereseze intelectualicește prin mijloacele unui special umor de fantezie bufă, prin caricaturizarea plină de vervă a unui principiu fundamental al comicului: contrastul și prin nuanțe secundare ca de pildă absurdul./ Pentru a lămuri în câteva cuvinte legitimitatea literară a unei astfel de producții vom aminti doar că aceste procedee sunt întrebuințate cu deplină seriozitate în umorul sănătos al unui Mark Twain./ Deosebirea e (nu discutăm bine înțeles ierarhii literare) că marele umorist american își încadrează literatura în viața reală pe care o caricaturizează în linii azvârlite și exagerate ca razele răsfrânte ale unei imagini venind din oglinzi convexe[,] iar dl. Urmuz transpune aceleași procedee în domeniul fanteziei pure./ De aceea reușita d-sale e direct legată de gustul specific fiecărui cititor.”

Revenind la nr. 16 din 19 februarie 1928 al „Biletelor de Papagal” (revista lui Bogza, „Urmuz”, îi precede apariția cu o lună, primul număr apărând în ianuarie 1928), menționăm că Arghezi publică aici, în premieră, „Algazy & Grummer” și, de asemenea, celebrul său medallion „Urmuz”, piesă de referință în exegeza dedicată literaturii acestuia.

2 În această scrisoare, Arghezi repetă aproape identic „P.S.”-ul pe care-l adăugase medallionului *Urmuz*: «Coincidență curioasă, primesc din Câmpina, în timpul culegerii prezentului articol în zețarie, de la o persoană pe care nu o cunosc portretul „sintetic” al lui Urmuz, reprodus în clișeu. Coincidența este cu atât mai interesantă cu cât autorul portretului nu l-a știut pe Urmuz decât din literatură și i-a extras expresia prin constrângere și concentrare intelectuală. Portretul e asemănător.»

3 Un articol edificator despre biografia și cariera sa artistică, *Dimitrie Vărbănescu – schiță de portret*, a semnat, de curând, în revista „Ramuri” din Craiova (nr. 3, din 2010), criticul de artă Cătălin Davidescu. Reproducem o parte însemnată din el: «Artistul s-a născut pe 5 octombrie 1908 la Giurgiu, într-o familie de intelectuali. Încă din adolescență se simte atras de artă, motiv pentru care exersează, de unul singur, în special grafică. [...] La 18 ani face schițele de decor pentru piesa „Faptă” de Lucian Blaga apreciate ulterior în catalogul primei sale expoziții retrospective din 1965 de la Musée d'Art Moderne Grenoble ca fiind „foarte actuale”./ Speriată de spectrul unei cariere artistice, familia îl trimite să facă studii de drept în Franța, la Grenoble, probabil pentru a nu fi ispitit de viața pariziană./ [...] Intenția nematerializată a lui Vărbănescu [...] era să îl traducă pe Urmuz cu o prezentare de Arghezi. Acest fapt reiese din corespondența artistului cu Sașa Pană, cel care publicase în 1930, la editura „Unu” scrierile integrale ale lui Urmuz./ Din aceeași corespondență, publicată de Sașa Pană în revista „Tribuna” din 7 martie 1968, aflăm că artistul îl cunoscuse pe Victor Brauner [...]. Tot în aceeași perioadă a fost implicat în activitatea unei grupări importante, „Temoniage”, fondată la Lyon în 1936, ce reunea pictori, sculptori, poeți, muzicieni, fără un program estetic definit și care în artă experimentau o sinteză între cubism și suprarealism cu influențe ezoterice. Prima manifestare a grupării a avut loc în mai-iunie 1936 la Paris, fiind un adevărat succes la care au fost prezente nume grele ale culturii franceze din epocă, precum: Max Ernst, René Char, Picasso, Dora Maar, Francis Ponge, colecționarul Kahnweiler și alții. Datorită acestei bune intrări în arta franceză va reuși în 1939 să expună la galeria Madeleine Pissaro, alături de Max Ernst, Picasso și Andre Masson. [...] Încercările de a-l publica pe Urmuz în Franța nu vor fi nici ele abandonate [...]. Radu Ionescu a publicat în România Literară din 4 decembrie 1969 un epistolar între Vărbănescu și André Breton prilejuit de un desen pe care artistul i-l oferise, intitulat *Fata Morgana*, la fel cu titlul unui poem scris de Breton. Tot datorită acestui grupaj epistolar aflăm că prin intermediul lui Victor Brauner, Vărbănescu intră în contact cu Eugen Ionescu care sedus de proiect va traduce, la rândul-i pe Urmuz, va scrie o prefață și va încerca, fără succes, să prezinte manuscrisul mai multor case de editură pariziene./ În 1955 decide să se mute la Paris, unde va rămâne până la sfârșitul său prematur, în 1963.»

4 Este reprodus pe prima pagină din revista *Unu* (an III, nr. 31, noiembrie 1930), binecunoscutul număr consacrat lui Urmuz.

Regele blestemat

Un story eroti-comic cu un monarh papugiu, cercetaș candriu

Partea a II-a

Cenușa penelor de ciocârlie

franceze:

Mă încântă prin tot ce face, cu o privire, cu un cuvânt abia șoptit, cu un surâs. Da, mai ales cu surâsul ei. Surâsul ei divin".

2.

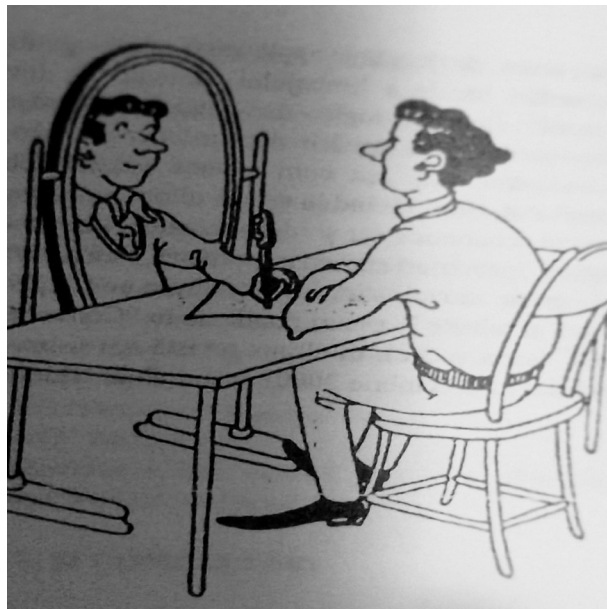
Je te plumerai la tête / Je te plumerai la tête... Târâșul șarpelui / Și pasul gândacului...

Ziua următoare trăiește învăluit în amintirea surâsului ei în timpul unor întâlniri de familie (mama și o mătușă, principesa a Greciei, al cărei prenume îl va avea, după ceva mai bine de cincisprezece ani, soția sortită prin jocul alianțelor dinastice. Dar în data de 21 se așează lângă ea în aceeași sală de cinema și la ieșire, rămân în urma celorlalți, prilej de a se ține de mâini. Din lipsă de curaj, nu o sărută dar notează: „Cred că dacă trece anul fără să simt iar gustul buzelor sale, m-aș omori”(loc. cit.). O hiperbolă (nu se va omori nici după despărțirea definitivă de Ella, nici după divorțul, impus de casa regală, de succesoarea ei, Zizi) dar care se inserează în jocul dintre atingerea degetelor, șocul privirilor și evocarea unei manifestări mai pregnante a prezenței (*gustul buzelor*).

Tonalitatea se află undeva între cântarea pentru copii din care reproduc versuri în intervalul dintre părți și versurile lui Ronsard, în care sunt evocate jocurile erotice ale altor vremuri:

„Quand je vous dirai, Mignonne/Approchez-vous, qu'on me donne/Neufs baisers tout à la fois/Donnez-m'en seulement trois”.

Pentru cititorii lui Ronsard, voi adăuga că gura iubitei sale avea *miros de musc*, parfum obținut din glanda

preputială a unei specii de căpriori trăind în Asia, astfel încât cred că prințul play boy este extrem de pudic, mai ales că versurile poetului francez erau cunoscute. Iar pentru cei care nu cred în consonanțele lirice ale prințului play boy, dovada vine din alte însemnări: în ziua de 28 au citit împreună versuri (din Panait Cerna și M. von Massow). Transa scriptică se încheie cu o declarație „incendiară” (pentru a intra în tonul tabloidelor de azi) sprijinită de reproducerea unui poem semnat de un alt autor necunoscut și intruabil pe web, Borratin.

Un seul nom qui me carresse

Le tien.

Un seul nom qui oppresse

Le tien.

Seul ajunge să cuprindă sub aripa lui alte părți ale anatomiei sufletului cititorului-copist de stihuri: „rêve”, „mal”, „baiser”. Peste trei zile recidivează în efluvii lirice:

Il pleut sur la ville

Comme il pleut dans mon coeur

Ou quelque chose de pareil, dit Verlaine.

Da, inima mea plânge, și cu drept cuvânt, căci azi a plecat Păsărica. (31 august)

Reproducerea aproximativă a versurilor din cel mai cunoscut text al poetului francez contează mai puțin decât starea în care scriitorul se vede în fața paginii albe, oglindă pe care o va pune mereu în fața ochilor iubitei. Evenimentele curente nu lipsesc în acest interval: un accident mortal (un copil ajuns sub roțile automobilului său), moartea unor camarazi din Germania (începuse războiul), drama unchiului, presat de Kaiser să i se alătore și împiedicat de forțele politice din țară să o facă. Dar toate se dizolvă în nerăbdarea de a o întâlni, în proiecția feței adorabile asupra a tot ceea ce face el între timp.

3.

Je te plumerai le bec/Je te plumerai le bec...

Intro

„Cu drag aș fi primit între noi pe una dintre fiicele lui Nicky, de n-ar fi fost această teamă, căci în afară de legăturile de rudenie, propunerea era măgulitoare, mai ales fiindcă pornise din partea Rusiei”.

„Nicky” era ultimul Romanov. Întrucât acesta își sfârșise viața sub gloanțele plutonului de execuție bolșevic împreună cu întreaga familie, apariția diminiutivului în povestea redactată după aceea, contrazică. Cât despre *teamă*, era vorba, după cum am menționat și în prima parte, de „misterioasă hemofilie pe care o transmit copiii lor femeile în unele familii”, riscul fiind semnalat prin boala țareviului.

Dar să vedem cum reacționează părțile implicate:

„Nici Carol, nici Olga nu arătară vreo dorință de a intra în legături mai apropiate și mă simțeam stânjenită oarecum, căci înțelesesem că publicul îndeobște dorea să vadă pe una dintre marele-ducele căsătorită cu un viitor print moștenitor și că așadar, se așteptase ceva din partea noastră”.

Întrucât în cultura epocii primul pas trebuia făcut de bărbat, „stânjeneala” viitoarei regine este explicabilă. Interesantă este însă aici referința la „public” – notiune cu geometrie variabilă dar implicând, chiar și în cea mai restrânsă accepție, ieșirea informației din cercul familiilor, nu numai în Rusia.

Când începe „romanta” dintre Carol și Ella, aceste elemente îi erau aproape sigur cunoscute fiicei senatorului Nicolae Filitti. Iluzia ieșirii iubitei din cercul obligațiilor monarhice (căsătoria ca angajament politic între două state) era iluzorie după episodul trăit de tatăl lui Carol: relația principelui Ferdinand cu Elena Văcărescu, încurajată de regină, a fost curmată din rațiuni politice iar logodnica nedorită a fost expulzată.

În cazul alianței cu imperiul țarist (singura avută în vedere în perioada poveștii de dragoste dintre Carol și Ella, este vorba de intervalul dintre 1913 și 1916), domnișoara Filitti se putea agăța de sentimentele politice ale tânărului principe?

Îndrăznesc a zice că mai bine ar fi să fim bătuți cu germanii decât să fim învingători cu rușii. Căci învingători cu rușii, va însemna sugrumarea desăvârșită a comerțului nostru și implântarea influenței rusești la noi, iar învinși cu Germania ar însemna dreptul la război și chemarea sigură la cruciada Europei împotriva slavismului. (10 septembrie 1914, s.n.)

Inserat între pasajele care sunt centrate asupra relațiilor cu mediul propriu și a trăirilor amoroase, fragmentul reproduș nu-i era necunoscut interesatei: cei doi se citeau și se adnotau, după cum puteam vedea din însemnările din ianuarie 1916.

1.

Alouette, gentille alouette/Alouette, je te plumerai...

Cine iubește și lasă/Dumnezeu să-i dea pedeapsă... Însemnările sunt discontinue, acoperind doar o mică parte din relația lor. Începutul (27 aprilie 1914) consemnează o despărțire și recapitulează momentele de „parfait bonheur” din anul precedent. Urmează câteva zile în care notează aspecte ale unei misiuni în Cadrilater, dusă la îndeplinire pe fundalul unei noi despărțiri de Ea:

„Sunt fără noroc! Da, fără noroc căci viața tot departe de tine, Păsărică adorată, trebuie s-o duc. Și te iubesc ca un nebun, ca un disperat. Dar îmi place nebunia mea, căci de la tine vine” (28 aprilie).

După o lungă pauză scriptică, intervalul 16-31 august îi aduce iar împreună, însemnările pendulând între franceză și română. Spațiul disponibil nu-mi permite să urmăresc pas cu pas, remarc doar recurența unui motiv („sunt mai nebun decât oricând de tine”) și trecerea din planul exclamației și declarației în ceea ce aș numi prezentificarea iubitei prin relatare, descriere. La o ieșire în pădure „Păsărica bea din toate”(17 august). În cursul aceleiași zile, deși principele avea obligații sociale, încearcă să se îndepărteze de grup pentru a fi împreună cu ea: degetele se împreună și se strâng cu pasiune, privirile se încrucișează iar buzele își transmit în șoaptă, discret, *I love you*. După încă două zile o așteaptă în van să vină dar reușește să termine o carte, *Le roman merveilleux*, semnată de un autor complet necunoscut azi (Pierre de Couvelin). Necunoscând cartea (nu găsesc nici o urmă a existenței lui pe Internet), îmi este greu să-mi dau seama de ce o consideră „foarte interesantă” și nici de ce conchide: „Ceva filosofie, chiar citită, îți face mult bine în viață”(marti, 19 august). Prezența ei, în cursul serii, în sala de cinema a palatului Peleş, îl aduce în zona transei. Voi reproduce versiunea românească, deși melopeea se bazează pe sonoritățile limbii

Vâjâitul vântului / Pulberea pământului.

Cu fiecare privire, Carol îi smulge Păsăricii o pană, pe care o arde în contradicțiile proprii, în nesiguranța respectării promisiunii implicite irealizabile, căsătoria. Un romancier are „materie primă” serioasă în acele pagini, despre care, după mai bine de două decenii, va scrie:

Erau însemnări de tinerețe, poate interesante ca suflet, dar nu cred de prea mare valoare ca fapte. De altfel, ce participam eu atunci la fapte? Le vedeam ca spectator, nu ca azi, în chipul actorului principal. (Joi, 11 martie 1937).

Caietele vechi ocazionaseră „o experiență tristă: mi-au fost luate, cred, poate sunt la Păsărica”. Ceea ce urma să scrie ca „actor principal” nu mai avea niciun suport scris al amintirilor din tinerețe dar rămânea în filigranul memoriei. Gazetele de azi se înfruptă copios din seria „prăzilor” princieri, scriind *croniculă și cântecul fustelor* în care masculul n-a **iubit pe X, Y, Z ci s-a iubit cu...** Tonul este diferit când semnatarele sunt de genul feminin, povestea e aceeași.¹

Colivia meșteșugită de „marele ziarist”, perfecționată prin rețetele de *rating* realizat asupra unui *target* nu are cum să primească în interior ceea ce, pentru Carol, putea fi „interesant ca suflet” decât ca *fapt de telenovelă* în care **Ella**, prin candoarea ei, este pusă în contrast cu **Zizi**, mai pragmatică, prin procreație și urmărirea drepturilor în justiție. Iar povestea ei este, neîndoind, cel mai bun fundal pentru a șarja chipul celei care l-a închis pe suveran în colivia cercurilor ei de afaceri necurate, folosind resurse absconse pentru „bunul simț”.

4.

Je te plumerai les ailes (bis)/Je te plumerai le cou (bis)/Je te plumerai le dos (bis)/Je te plumerai la queue (bis)

Că furnica de-i furnică / La trup mare, la cap mică / Și la mijloc subțirică / De umblă pe sub pământ / Tot se ține de cuvânt

Scenariul iubirilor frânte ale lui Carol este, după cum se știe, o repetiție a dramei trăite de tatăl său, Personalitatea acestuia însă, a rămas în umbra Reginei Maria, în ciuda eforturilor acesteia de a salva aparentele și, nefiind pasionat de scris, Ferdinand nu a lăsat urme scriptice ale relației cu Elena Văcărescu.

Suveranii au privilegiul de a-și desemna succesorul la tron chiar și în monarhiile constituționale, ca să nu mai vorbim de cele comuniste. **Ella** pare a intra în pielea unei domnișoare când îi propune celei mai bune prietene să joace rolul de locotenentă a lui Cupidon în relația cu cel care, între timp, devenise principe moștenitor. Este ceea ce ne spun „sursele”, incapabile să ne ofere repere cronologice sigure pentru data nașterii și cea a decesului². *Transferul de putere* de la Păsărica la Zizi se încadrează în celebra formulă italiană: *se non è vero, è ben trovato*. El ne arată, în același timp, dependența lui Carol de curtea regală: Ella era cea mai bună prietenă a surorii prințului, Elisabeta, Zizi era prietena prietenei. Cocosul era închis în ceea ce, în franceză, se numește la *basse cour* (curtea cu păsări): les *poulettes* („puicuțele”, adică „gagicile” în substandard franțuzesc) erau selecționate și urmărite. Dudaia era în fond **ieșirea din basse cour**, cu prețul unui conflict cu familia, cu clasa politică și cu „liderii de opinie” care produc imaginea pentru istorie destinată marelui public. Stilistic însă, trecerea etapelor va marca o anume *maturation*, în accepția folosită în domeniul brânzeturilor.

Note

¹ Se pot consulta articolele disponibile online: adevarul.ro – „Iubirea nefericită dintre Carol al II-lea și Ella Filitti”, 11.04.2016, semnat de Elisabeth Bouleanu officialmedia.com – „Regele Carol al II-lea între soția neiubită și amanta adorată”, 02.11.2020, semnat de Monica Andrei descopera.ro – „Cum a început idila dintre prințul Carol și Zizi Lambri”, 17.04.2023, semnat de Mihaela Stoica historia.ro – „Iubirea interzisă dintre principele Ferdinand și Elena Văcărescu”, semnat de Elisabeth Bouleanu

² Riscând să fiu taxat de misogin, voi remarca faptul că tratarea gen tabloid aparține unor persoane de sex feminin.

³ Pentru naștere, totul rămâne un mister. Pentru deces, istoricii vorbesc de 1950, tabloidele de un an în jurul lui 1937.

N. Carandino, memorialist (II)

Capitolele următoare (*Figuri politice și aspecte parlamentare și Ziare, ziariști și momente de presă*, cursive și chiar cu pasaje plastice, relevă și multă părținare. Când miza politică este absentă, ca în capitolul *Cum am descoperit pe Hariclea Darclée*, narațiunea este agreabilă și chiar antrenantă. Un alt capitol (*Mirajul scenei*) dă prilej de afirmare „moralistului” și „teoreticianului” pe marginea fenomenului teatral. În sfârșit, dacă paginile dedicate lui Mihail Sebastian sunt oarecum conjecturale (scriitorul fiind brăilean, chiar dacă dintr-o altă generație), capitolul *Victor Eftimiu* este vădit influențat de o simpatie genuină, dincolo de atitudinile politice. (Poetul și dramaturgul, care, oportunist, aderase la tabăra „FND-istă”, ataca violent în 1946 pozițiile apărute de „Dreptatea”). În sens contrar sunt aprecierile emise cu privire la Camil Petrescu ori la publicistul și criticul Sever Bucur, ca și informațiile asupra dispariției acestuia. (Cum am arătat, Bucur Țincu atrăgea atenția asupra acestor lucruri în 1980. O va face și Mircea Zăciu în cronică la ediția integrală, în 1992.¹)

Precum am mai spus, „volumul al II-lea” al memoriilor, definitivat pe la mijlocul anilor '80², era considerat de autor un veritabil „document de epocă”, întrucât ar fi adus informații importante asupra evenimentelor dintre 1944 și 1947, despre „închisorile” autorului, dar și ale altora, îndeosebi despre ultimele luni de viață ale lui Iuliu Maniu.

Însă paginile lui Carandino ridică nu puține semne de întrebare. Așa sunt cele ce relatează evenimente de dinainte și de după 23 august. Intrigă astfel pasajul potrivit căruia, înainte de a pleca în străinătate, Pamfil Șeicaru i-ar fi propus celui ce era simplu redactor al „Curentului”, și nici măcar dintre cei mai vechi, să-l însoțească și, fiind refuzat, i-ar fi prezis că va fi spânzurat de cravată de comunisti.

Și „ordinul” pe care i l-ar fi dat Iuliu Maniu lui N. Carandino în ziua de 24 august de a scoate ziarul „Dreptatea” este destul de curios, întrucât practic niciodată nu făcuseră cunoștință. De asemenea, modul „revoluționar” în care s-ar fi achitat de sarcină, rechiziționând proprietăți ale „Curentului” și preluând comanda în redacția „Curentului familiei” (nu a cotidianului!) se cere controlat în detaliu. Mai ales că, în același timp, ar fi ajutat (cu aceleași proceduri) să apară organul social-democrat „Libertatea” și independentul „Curierul”, în fapt, național-tărănist, condus însă de un „om de încredere” al lui Maniu, Augustin Popa, nu de „experimentatul” Em. Socor, cum ar fi vrut Carandino. În acest context, sugerează memorialistul, ar fi avut loc instalarea „Scânteii” la ultimul etaj al clădirii construite de Pamfil Șeicaru, apoi rapida ei extindere, eliminarea „Dreptății” și ocuparea întregului imobil.

Interesante sunt și cele spuse despre activitatea „comisiei de epurare”, a căror veridicitate este însă greu de verificat. La fel este și explicația contenciosului cu Miron Constantinescu, a cărui cauză ar fi fost războiul ruso-finlandez, memorialistul proclamându-se „elementul hotărâtor în stabilirea atitudinii și în conducerea polemicii care a urmat”. (În realitate, rolul respectiv îl avusese directorul revistei „Azi”, Zaharia Stancu, secondat de alți colaboratori.)

Greu de crezut este și faptul că în 1946 N. Carandino ar fi refuzat propunerea comunistilor, transmisă prin Zaharia Stancu, de a reveni la direcția Teatrului Național și că l-ar fi convins (cu greu) pe emisar să o preia el. Foști colegi și, poate prieteni, erau în acel moment pe baricade opuse, ceea ce, în principiu, excludea asemenea discuții.

Cu destule (și supărătoare) lacune este înfățișată viața ziarului „Ardealul” și a directorului său. N. Carandino relatează că dr. Anton Ionel Mureșeanu ar fi primit autorizația de a scoate cotidianul de la guvernul Petru

Groza, pentru că ar fi publicat un faimos protest față de „Diktatul” de la Viena, ce i-ar fi adus internarea pe patru ani în lagărul de la Târgu Jiu. În realitate, gazeta cu apariție săptămânală fusese fondată de Asociația Refugiaților Ardeleni în 1941. Director este o vreme dr. Constantin Hagea, iar de la numărul din 25 aprilie-14 mai 1944, cel portretizat în tușe caricaturale de memorialist. Într-un *Răspuns* adresat unui redactor al „Scânteii”³, Anton Ionel Mureșeanu povestește că timp de trei ani și două luni trecuse prin 13 închisori și de două ori prin Lagărul de la Târgu Jiu (lucrase și la tunelul de la Bumbesti). Ajuns, director al „Ardealului”, după 23 August îl transformă în cotidian. Numele său apare sub zeci de editoriale. (Memorialistul afirmă însă că „nu se amesteca în conducerea ziarului și se lăsa iscălit în articolele de fond, pe care seara în pat, cu bonetul pe creștet le citea, în stil conu Leonida, Gicuței sale extaziate.”) Ziarul avea colaboratori cu experiență, între care se remarcă Vlăicu Bărnă, Gabriel Tepelea, N. Jianu, Victor Bercescu, Vasile Damaschin, Ion Vlasiu, Aurel Tita ș.a. N. Carandino se atașează periodicului

după aprilie 1945. (Nu știm precis, căci din colecția acestuia de la BCU Iași lipsesc lunile aprilie-septembrie 1945. Din 6 octombrie numele lui apare relativ frecvent. Semnează chiar un fel de recenzie – *Un om și cartea lui* (nr. 440, 27 octombrie) consacrată cărții lui Anton Ionel Mureșeanu (*Democrație și socialism*), carte care este prefată de un text arghezian, foarte elogios. (La distanță de patru decenii, așadar, părerea lui Carandino despre directorul gazetei se schimbă cu 180°.)

Oricum, afirmația potrivit căreia el, viitorul memorialist, „ii însuflețea pe protestatarii din 8 noiembrie [1945]” și că directorul „Ardealului” „de la un balcon al hotelului Athénée Palace mulțumea, cu gura până la urechi, aclamațiilor poporului” nu este prea departe de ceea ce personajului caragialesc Caracudi⁴.

Maniera în care este tratat directorul „Ardealului” și exagerarea rolului jucat de memorialist în noiembrie 1945 face necesară o sporire a circumspecției față de alte relatări ale sale, un plus de atenție și, pe cât posibil, verificarea cu documente sau cu alte mărturii. Ca atare, și prezentarea de către N. Carandino a contenciosului cu un grup de generali, jigniți de o caricatură vizând celebra divizie „Tudor Vladimirescu” relevă o dramatizare excesivă, trebuincioasă pentru a justifica

faptul că, în luptă, „Dreptatea” a profitat (fără prea mari scrupule) de un articol publicat în „Viața românească” de Eugen Ionescu, articol care, etichetând România ca „bolnavă de naționalism”, se pronunța contra unor ofițeri (colonei, maiori, căpitani etc.) contra preoților necredincioși, dar lacomi etc.) și, în urmă, a condus la condamnarea în contumacie pe șase luni a autorului. Supărarea acestuia, fost coleg de redacție la „Facla” și la alte periodice, ar fi fost răscumpărată de „salvarea” organului PNT, de obligarea adversarilor politici de a da înapoi. (Numai că efectele reacției ziarului „Dreptății” n-au fost cele indicate de memorialist: numărul în cauză al „Vieții românești” nu a fost retras de pe piață, pentru a se șterge de pe coperta lui numele ministrului Mihai Ralea și a-l înlocui cu acela al lui D.I. Suchianu. Cele două nume figurau ambele pe frontispiciul vechii revistei de câțeva vreme și vor figura în continuare, iar în numărul următor (nr. 4-5, mai-iunie 1946), la „Miscellanea” este inserată o amplă notă (*Pentru risipirea unei confuzii*), în care se admite că Eugen Ionescu sărise peste cal în comentariile sale, dar se afirma că un anumit ziar încercase o „diversiune” deloc inteligentă. Și pentru a întări afirmația, se face mai departe elogiul Magistraturii și Armatei, care „s-au ținut departe de mișcările fasciste” și că „însăși populația sovietică făcea deosebire între soldații români și germani”.

Neîndoielnic, dacă bunăvoința lui N. Carandino față de colegii ziariști de la „Dreptatea” (Em. Serghie, redactor-șef, Ilie Păunescu, secretar de redacție, Leon Proca, redactor, sau I. Lolu-Profilo, colaborator⁵) rămâne întregă, aprecierile asupra personalităților din conducerea Partidului Național Tărănesc sunt mai mult sau mai puțin critice. Așa sunt îndeosebi cele ce-i privesc pe N. Penescu, secretar general, Mihai Popovici, Ilie Lazăr, Radu Niculescu-Buzești, Piki Pogoneanu, pe generali și ofițerii superiori din „comisia militară” a PNT ș.a.m.d. Și aceste aprecieri sunt mai greu de controlat, mai ales că ele cunosc unele variații de-a lungul timpului.

Pe acest fond, și relatării privitoare la interogatorii, la confruntările cu anchetatorii, cu, de pildă, șeful Securității, Bondrescu, pot fi suspectate în oarecare măsură, ele sfârșindu-se îndeobște cu un avantaj pentru narator.

Evident, rămân paginile ce consemnează trăirile întemnițatului, pagini care sunt însă precedate în timp și concurate de cele din romanele unor Marin Preda, Alexandru Ivăsiuc, D.R. Popescu, Ion Lăncrănjan și ale atâtor altora, ce au abordat tema în anii 1965-1985. Negreșit însă sunt și pasaje ce rețin atenția prin tragism. Așa de pildă, cel ce narează ultimele zile ale lui Iuliu Maniu, cu păreri sale de rău pentru atitudine ce trebuise să ia față de Gr. Iunian și față de C. Stere, cu regretul nestins după singura sa iubire, imposibilă, pentru că farmacistă din Șimleu, Clara, era ungueroaică, rugămintea ca după eliberare să meargă în audiență la Papa și faptul că ceruse să i se spună în fiecare zi rugăciunile (catolice?). La fel de tragică este și relatarea sinuciderii lui Gh. Brătianu, vecin de celulă, care, în culmea disperării, încearcă să-i transmită un mesaj prin ciocănituri în perete, tentativă rămasă fără răspuns, memorialistul temându-se de o stratagemă a temnicerilor.

Unora dintre corespondenții săi, N. Carandino le vorbește și de un al III-lea volum al memoriilor sale. Fiindcă nu știm unde se oprea *Zile de istorie* și putem doar presupune că sfârșea cu decesul lui Iuliu Maniu sau, poate, cu ieșirea din închisoare (în 1956), acesta ar putea fi relatarea „domiciliului forțat” din Bărăgan și Brăila și a începutului epocii de libertate de după 1964, relativ restrânsă. Volumul din 1992 se încheie cu un capitol biografic-portret *Iuliu Maniu*, ofrandă adusă omului politic.

¹ Mircea Zăciu, *Memoriile lui N. Carandino*, „Familia”, seria V, an. XXIX, nr. 5-6, mai-iunie 1993, p. 4-5. Adaugăm, aici, și alte recenzii publicate acum: Z. Ornea, *Memoriile lui N. Carandino*, „România literară”, an. XXIV, nr. 20, iulie 1992; Mihai Dragolea, *Memorii în alb și negru*, „Familia”, seria V, an. XXIX, nr. 1, ianuarie 1993; Eugenia Tudor Anton, *Vorbind cu d. N. Carandino despre Odiseea noastră*, „Jurnalul literar”, nr. 9-24, aprilie-august 1996, p. 4-5, 13; Z. Ornea, *N. Carandino la „Dreptatea”*, „România literară”, an. XXXIII, nr. 34, septembrie 2001; Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, „Adevărul literar și artistic”, 10 și 17 septembrie 2002, în vol. *Memorialiști români*, București, Ed. Universal Dalsi, 2003, p. 221-233.

² Maria Cogălniceanu mărturisește (în lucrarea citată) că a primit și citit atunci o dactilogramă.

³ În „Ardealul”, an. V, nr. 426, din 13 octombrie 1945.

⁴ În realitate, în „Ardealul” din 7 noiembrie (apărut însă în seara precedentă) figurează următorul text pe ultima coloană: „Toată suflarea românească va fi prezentă în ziua de 8 Noiembrie a.c. orele 10-1 înaintea de masă în Piața Palatului pentru a-și manifesta dragostea, devotamentul și neclintita încredere față de marele nostru Rege MIHAI I. //Nu va lipsi nimeni de la această mare sărbătoare a poporului românesc!! /Țara și Regele sunt singurele realități ale existenței și afirmării neamului românesc.”

⁵ În numărul următor, în același loc, figura *O precizare*, cu următorul conținut: „În numărul de ieri al ziarului nostru a apărut o chemare pentru o întrunire publică în Piața Palatului. Întrucât ziarul «Ardealul» nu are calitatea de a convoca întruniri și nici răspunderea pentru o asemenea inițiativă, apelul acesta îl considerăm retras. // Ziarul a publicat acest apel, indus în eroare de unele persoane care caută turburarea ordinii publice. // Interesându-ne la forurile în drept, și întrucât mâine 8 noiembrie, toate instituțiile publice și întreprinderile particulare lucrează, suntem autorizați să comunicăm că această întrunire nu va avea loc.”

⁶ În nr. 449, ziarul găzduiește articolul *Sentimentul nostru dinastic*, de general Constant. Ioan Georgescu, precum și un comunicat al Poliției, care solicită ca toți cei ce au suferit vexațiuni sau pagube prin jaf și tâlhărie în ziua de 8 noiembrie să-și prezinte plângerile. În nr. 450 din 12 noiembrie se publică *Declarația dlui ministru Teohari Georgescu în legătură cu incidentele din 8 noiembrie*. În 14 noiembrie, N. Carandino iscălește editorialul *Brașiște și „Jurnalul” său*, participând astfel la sărbătorirea unui an de apariție al cotidianului „Jurnalul de dimineață”. (Desigur, textul constituia un act de colegialitate al celor de la „Ardealul”. Era însă și o grație pentru că ziarul lui Brașiște, împreună cu „Momentul” scriseră despre Participarea ostașilor (a armatei) la reprimarea manifestației din 8 noiembrie.) În pagina 3 a aceluiași număr figura o știre pusă la loc de cinstă (*Muncitorimea a dus ieri la locul de veci cele șapte victime căzute în luptă pentru democrație*) precum și o „precizare a dlui general Costin Ionașcu, șeful Marelui Stat Major” relativă la declarația făcută anterior în presă sub titlul *Trăiască Regele, trăiască Poporul*, în care arătase că „armata a fost disciplinată și democratică în atitudinea ei, că va rămâne în întregime apărătoarea instituțiilor noastre fundamentale, a libertăților poporului, cucerite cu atâtea jertfe, a democrației...”, declarație ce fusese deformată de unele ziare („Jurnalul de dimineață” și „Momentul”) care o interpretaseră ca pe o „participare a armatei”.

⁷ Ce-i drept, menționează existența și între acești colegi a unora ce „s-au lăsat câștigați de promisiuni, de salarii superioare, de slujbe”, dar hotărăște, generos: „Să nu-i cităm.”

Lucian SCURTU

„Să vorbești în versuri/ singura limbă pe care o cunosc”

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Manifest al picturalității

„Poezia e lecția despre depresie”, ne avertizează și sugerează, aproape sentențios, poeta Ana Andrei („heteronim al Anei Paraschivescu”, după cum este prezentată în scurta notă biografică), încă din întâiul poem al volumului de versuri „TRISTEȚEA DRAFT”, Itaca Publishing House, 2023, volum câștigător al Concursului de manuscrise Itaca 2023. Și, dacă nota biografică este lacunară, mai detaliată în amănunt este în poemul „autobiografie”, prilej pentru poetă în a-și devoala, cu o sinceritate adolescentină, temperamentul dinamic de odinioară, dar și trăsăturile emoționale dintr-un prezent în care dorește unui prezumtiv (sau real) partener, după ce a căzut în capcana vrăjilor lui sentimentale, metamorfoze dintre cele mai semnificative, în deplină conexiune cu cele ale autoarei: „să-ți torn ceaiul prin nări/ să-ți inunde plămâni să devii o balenă albastră/ și eu puiul de delfin”.

Mereu în căutarea unui spațiu securizant, fie și cu rezonanțe vetuste („bunica a murit eu mă ascund în lada ei de vestre/ acolo tac e întuneric e bine”), realitatea imediată este panoramată și radiografiată prin imersiuni menite a revela ontologia unei vieți relativ anodine, lipsite de spectaculozități ieșite din comun ori traume la vedere (deși dosite după franjurile tristețelor *draft*, sunt sesizabile), dar și de seisme provocatoare de mici regrete sentimentale ori cataclisme emoționale. Stările sunt reținute, deși backgroundul sugerează cu destulă acuratețe nedumeriri, gravități și frământări lăuntrice, cele care anulează insignifiantul din preajmă, deși simbolistica le evidențiază contrariul, din moment ce actantul observă ceea ce vede odinioară Macedonski în *Rondelul lucrurilor*, când exclama conștient de viabilitatea lor: „Tu le crezi moarte, și trăiesc/ Împrăștiate-n orice case - / Oh! lucrurile cum vorbesc./ Și-n pace nu vor să te lase”. La fel, poeta craioveană percepe, vizualizează și însușește cele mai banale obiecte care îi ornează, îi valorizează duranța zilnică (mașina de spălat, prăjitorul de pâine, masa de bucătărie, frigiderul, radioul, săpunul din baie, găleata cu apă, cuptorul cu microunde, râșnița de cafea), interferând, interacționând și aproape dialogând cu ele, rezultând un epos canonic subliminal, aureolat de o melancolie apăsătoare și tensionat de o nostalgie tulburătoare.

Recluziunea aparent benevolă în microuniversul personal implică fervori și exultanțe a căror elongație este obliterată de rețineri aflate sub presiunea stărilor de moment, ori de pasageri vertijuri ontice „alimentate”, fie anamnezic, fie sinestezic, de aluzii, iluzii și deziluzii cotidiene, pivotate spre efemere bricolaje sau direcționate spre senzorial, sentimental și afectiv. Fundalul aparține unui alt fel de romantism, unul pe cât de disimulat, pe atât de eterat, refutat la vedere, dar configurat cu extremă dezinvoltură de un nihilism tușant, conex trăsăturilor temperamentale și umorale ale autoarei. Ele sunt rediate, în poemul *anii ca versurile*, cu o franchețe debordantă, din care putem desluși relativ ușor profilul psihic și, parțial, fizic al autoarei, o iconoclastă care știe că are dreptul de a spune NU: „nu scriu mesaje nu ascult știri/ nu vorbesc la telefon nu primesc complimente/ nu intervin în discuții nu mulțumesc/ nu sunt atentă la detalii/ nu iau autobuzul/ nu vorbesc neîntrebată/ nu aștept minuni nu las ciorapii pe jos/ nu ascut cuțitele nu sar de la balcon/ nu am balcon nu-mi cumpăr haine/ nu iau bani cu împrumut/ nu duc cărțile la bibliotecă/ nu dezgheț frigiderul nu apreciez politetea/ nu intru în politică nu latru/ nu fac gimnastică/ nu beau alcool nu mănânc carne/ nu mirosoz frumos nu deschid ușa/ nu sap pământul nu merg în vizit/ nu fac nimic interzis nu gândesc/ lumina e sărată”.

Poeta nu caută cu lumânarea fericirea („nu metabolizez fericirea”), ba uneori îi întoarce spatele și atunci, paradoxal, devine complementara unui ținut angelic (cu deosebire în poemul *ce sunt îngerii domnule*), în care „locatarii” celești sunt identificați sub forma celor mai neverosimile comparații, de la fulgi de nea și de ovăz la scara de la pod, de la limba care vorbește despre vreme la șerpă supradimensionată, într-un amalgam serafic asemănător *Îngeriadei* enigmaticei Judith Meszaros. Complementară este Ana Andrei și cu un Yang năbădăios, irezistibil, carismatic, suveran peste sentimentele unei Yin mefiente, răscolită de persuasiunea empatică a bărbatului adorat până la a-l substitui propriei persoane, ca, la rândul ei, să se lase înlocuită *adonisului* adorat: „sunt yin e yang îmi ține degetul pe buze sau/ ah sunt yang e yin”. Al-tădată, erotizată de senzualitatea și fiorul aceluiași, pare a-i accepta favorurile hedoniste condiționate de atracția/atingerea fizică, și atunci confruntarea devine iminentă, urmând a fi declarat învinsul și desemnat învingătorul: „dacă mâinile tale nu au reținut culoarea

pielii mele/ dacă buzele tale nu își amintesc strigătul/ buzelor mele/ războiul e pierdut”. Diaristă zeloasă și consecventă, poeta notează impresii & imagini fie pe retina acumuloare de reprezentări inedite, fie înmagazinate pe haloul memoriei convulsive, filtrate și mai apoi procesate într-un corp comun tranzitiv, concretizate chiar în titlul volumului: *tristețea draft*. Tristețe asumată de o visătoare lucidă de fantasmale ei („e fata pe care o visez zi de zi”, „poți să iei dulapul meu cu vise”, „am visat că te-am întâlnit”, „în vis ai șosete și o fustă de la Zara”, „mă strângi de-mi trosnesc visele”), cele care reprezintă liantul cu o realitate *draft*, de cele mai multe ori extrem de inodoră, conturată între limesurile celor mai insignifiante expozate, dileme, afecte, ca la final concluzia să fie indubitabilă: „fiecare cu realitatea lui”.

Deși personaj principal al acestei lumi ezoterice, Ana se detașează relativ ușor de ea, conștientizând că din afară poate fi radiografiată mai în profunzime, îi poate detecta mai facil nervurile purtătoare de sevă afectivă, într-o scenografie vag suprarealistă, încercând și reușind a convinge cititorul că într-adevăr, poezia în general poate fi o reușită lecție deschisă despre depresie, și nu numai. Ne recomandăm profesorul că *pastilele se iau dimineața pe nemâncate*, doza minimă fiind o poezie pe zi, cea care dă garanția reușitei într-un univers uman resetat, maculat și dezorientat, poeta însăși girând exemplar această terapie cu propriile nedumeriri, mirări, sensibilități, anxietăți, reușind oarecum să facă față agresiunilor venite din exterior, ba chiar a-și atenua, poate chiar tămădui, maladiile sentimentale (destul de numeroase) sau existențiale (destul de accentuate). Autoarea nu acceptă postura de *divă* gratuită („nu am nevoie de politete/ nu sunt o prințesă/ nu sunt grațioasă/ nu vreau să mulțumesc pe nimeni”), nici nu se victimizează de dragul calificărilor nefondate (titlul unui poem: *victimă din nepăsare*), căutând și reușind să fie naturală, exactă în ceea ce e, disimulându-și, când consideră necesar, cu destulă agilitate delicatețea, finețea, emotivitatea, trăsături intuite, dar și bănuite de cititor. Atenția la detalii și nuanțe amplifică *mainimicul* din jur (amintind de poezia lui Ioan Moldovan), forat până în viscerele nebuloase prin intermediul monologului interior, hașurându-se conturul celor mai nebănuite lucruri, gesturi, persoane, desfoliate până în miezul lor sugestiv, analizate confesiv din obscure unghiuri posibile, existând, asemenea vaselor comunicante, un continuu balans între frăgezimea din grădina deliciilor și cruzimea din cea a supliciilor.

Că este o rebelă incurabilă rezultă și din fronda continuă („eu nu am nevoie de legi”, frumos spus!) față de ceea/cei ce o agasează, o interpelează, dar și față de sinele aflat permanent în stare de urgență, a cărui periclitate trebuie protejată de sijaie involburate ale impactului cu o realitate imună frământărilor livrestice, în schimb receptivă marasmului, taratului, derizoriului. Opune cabotinismului ieftin o dezinvoltură autentică, francă, insurgentă, riscând a fi suspectată de impolitețe sau limbaj vulgar („eu mănânc scoarță de copac/ el bea urină de cal”, „stau în genunchi îmbrățșez bideul”, „îmi intră degetele prin hârtia igienică”, „că voi vorbi până nu voi mai avea scuipat în gură”), admitând că împrējurările o cer într-un context intrinsec mizerabilismului omniprezent, populat de o faună umană posesoare a unui vocabular cu semantici indecente.

Cu toate acestea, Ana face ce face și tot la ale ei revine, mizând pe două portative cu ample rezonanțe obsesionale și adânci tresăriri sentimentale: poezia și iubitul. Poezia este percepută ca o continuă necesitate terapeutică, deși simulează contrariul pentru a-i accentua și mai mult incidența („mă îmbolnăvesc citind poezie”, „mi-e rău când citesc poezie”), în timp ce iubitul, mai mult absent decât prezent, este invocat dubitativ, fie printr-o afecțiune pătimașă („te iubesc nu am de ales”, „pe tine nu vreau să te uit”, „sunt aici să te iubesc”), fie printr-o simulată indiferență ce ascunde, nu foarte voalat, regrete, eșecuri, reproșuri, dorințe refulate, iluzii risipite, aluzii pasionale. („...”) nu te uit pentru că treci călare pe singurătatea mea/ nu te uit pentru că mă întind pe nervul tău optic/ nu te uit pentru că rotești acele ceasului meu/ e momentul să nu te uit/ cel mai bun moment să-mi amintesc cine ești”. (dacă ai răbdare îți mărturisesc cine ești).

Prin această nouă *lecție deschisă*, Ana Andrei confirmă ceea ce sublinia la debutul acestei cronici, și anume că, citând-o, „poezia e lecția despre depresie”, dar, ar completa asistența, și despre (supra)viețuire, tenacitate, demnitate, seducție, gravitate, feminitate, alteritate, vulnerabilitate. O poetă care merită mai multă atenție din partea comentatorilor literari.

Claudia Schițelea (n. 1972, Onești) este o artistă gata formată care, din cauza debutului relativ târziu, a studiilor oficiale mult întârziate (dar nu tardive: Universitatea Națională de Arte „George Enescu” București, între 2014 – 2017) și a lipsei cvasicomplete de ieșiri publice, trece (încă) pe sub radar. Arta (în speță: pictură de șevalet, îndeosebi uleiuri pe pânză) este însă *una cosa mentale*, cu atât mai mult cind este vorba de un cuget acomodat de decenii cu munca intelectuală (după absolvirea, la Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, a Facultății de litere, a urmat o carieră în presa scrisă și în televiziune), dar care a găsit puterea să se retragă din tumultul unei metropole unde, într-o casă de munte, cu grădină și urme de sălbăticiuni, printre păduri, pe locuri vechi ale strămoșilor.

Rodul a șase ani de muncă, în condițiile date, este expoziția *Jurnal sentimental*, deschisă, pentru perioada 1-10 februarie 2025, la Galeria „Theodor Pallady” (vernissată, la 1 februarie, de către Maria Bilasevschi și Cristian N. Ungureanu, expoziția a durat, și datorită succesului de public, trei zile în plus). Fiind vorba de abia a doua personală (a mai existat una, am zice pregătitoare, în vara-toamna 2024, la Biblioteca municipală din orașul natal), cu zeci de lucrări ce rezumă demersurile de până acum (ab initio, mai ales naturi statice cu flori din amin-tita grădină și din împrejurimi, dar și peisaje și considerabile portrete), și încă în orașul primei studenții (în care artista și-a restabilit domiciliul), nu este de mirare că atenția care i s-a acordat a fost una maximă. Este de ajuns să menționăm, în această privință, pe lângă investiția emoțională, mobilizarea mediei locale ori faptul, rar întâlnit, că autoarea s-a aflat mai tot timpul în galerie, în mod neobosit afabilă cu varii (categorii de) vizitatori. Ceea ce a contat, nu puțin, la propulsa-re manifestării drept eveniment expozițional – așa după cum au ajutat maiestatea tehnică, limpezimea și firescul mesajului, rafinamentul universului creativ ori virtuozitatea ansamblului propus. Întocmai ca la maeștri, el este puternic amprentat stilistic, de pildă de generala desfășurare de tonuri cretate, comparabile, în virtuțile lor particularizatoare, cu zemurile lui Pallady ori cu alburii ultimei perioade grigoresciene.

De fapt, pe aceste baze putem vorbi de încă mai mult, anume de o expoziție care funcționează ca manifest al picturalității picturii – și, ajunși aici, se cuvine să ne explicăm. Repere biografice comparabile cu cele amintite mai sus vor fi fiind ale multora dintre trăitorii începutului de mileniu al treilea, ba chiar ele par a schița un caz tipic pentru sociologia intelectualului român din anii postcomuniști; determinantă este însă încrederea cu care se face (re)apropierea unei conștiințe de zona creației și, de vreme ce aceasta se împlinește apelându-se la vechea îndeletnicire a zugrăvului de subțire, se merge întru căutarea esenței ei. Picturalitatea, ca specific al actului pictural care o afirmă, se relevă așadar, în expoziție, drept ideal nu doar estetic dar și ontologic. Ea deține și virtuți de catalizator pentru un eventual corolar soteriologic, pe care lucrări viitoare ar putea fi tentate să îl evidențieze.

Chestiune poate de moment, dată de educație și de aderența la o anume matrice stilistică românească (cu filtru civilizațional interbelic și deci cu anume gusturi franceze), gestul artistic respectiv preferă să se mențină între posibilitățile unui postimpresionism cu multiple deschideri („Școala franceză de la 1900”, cum ni se declară). Pe asemenea temeuri, înțelegem mai bine degajarea cu care se face trecerea de la vase cu flori la peisaj urban, marine, portrete și o proiecție generală pastelată, dar pe structură de *vedută*, din Balcic: „subiectul poate fi absolut orice”, așa cum iarăși ni se precizează în mod expres, căci el va fi tratat în singularitatea lui (de principiu simbolist: microcosm ce reflectă macrocosmosul), pe fondul unei unice singurătăți creatoare – care pare a-și găsi alinarea în artterapie.

La fel de degajată este practica numirii lucrărilor, evitându-se ironii, ricanări, metaforizări: *Gutui* pentru redarea a cinci gutui (poziționate însă într-o horă, cf. *Dansul lui Matisse!*), *Roze în vas alb* pentru trandafiri într-o cupă, în vreme ce pentru personaje se recurge de regulă la categorii de vîrstă, socioprofesionale ori la un prenume. De aici, identificări precum *Portret de fată*, *Marinar*, *Denisa*, *Maria*, *Sofia* – acestea din urmă, o impresionantă reprezentare a fragilității copilăriei, expresivitatea subțirelui braț în unghi avînd un mare rol: a fost aleasă și pentru afișul expozițional.

Cu un conduct ingineresc al liniei, cu inteligență spațială (mai ales o volumetrie expertă, precum în excepționalele *Case tătarăști la Balcic* – răspund și acestea în tradiția respectivei Școli de pictură, dar sînt susceptibile, ca și alte câteva pinze, a fi recreate de IA ca holograme), evitînd sintetismul ori decorativismul însă menținînd un înalt lirism compozițional, halucinant pe alocuri prin croiala sa *haute couture*, *Jurnalul sentimental* al Cludiei Schițelea impune hotărîtor un nume și un mod artist de a exista.

Paul GORBAN

„Tainele muntelui” și descoperirea de sine la Doina Toma

cartea străină

Flavius PARASCHIV

Despre părinți...

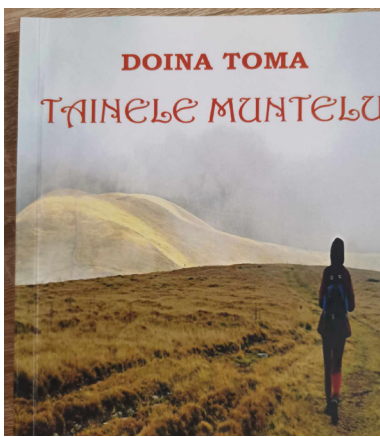

În ultima vreme apar, ca ciupercile după ploaie, cărți de dezvoltare personală pentru descoperirea de sine și iubire, despre cum să fim în diferite tipuri de relații cu cei din jur sau cum să evoluăm în viața de zi cu zi, dar de cele mai multe ori uităm că ceea ce ne trebuie cu adevărat ca să ne descoperim și ca să evoluăm se află la îndemână, lângă noi, natura. În ultimii ani am citit tot felul de autori cu experiență, unii școliți bine, având cuvinte și tehnici de lucru foarte pragmatice, cu soluții „garantate”, dar și autori fără școală dar cu inspirația faptelor și a experiențelor vieții. Cu toate acestea, nu mă las ușor impresionat dacă tipul de scriere nu este unul care să îmi satisfacă nevoia de cunoaștere, de aprofundare, de meditație și reflecție, nevoia de a îmi îmbogăți bagajul ființei mele. Deși urmăresc de ceva timp și scrierile Doinei Toma, de epigramă și proză tip jurnal de călătorie, iată că odată cu cel mai recent volum publicat în 2024 la editura Timpul din Iași, „Tainele muntelui”, mă determină să îi privesc cu mai multă atenție nu doar ceea ce și cum scrie, ci mai ales ideile și tonul argumentării acestora, inserate în actul ei artistic literar, dar și în cel pur confesional de tip jurnal.

Doina Toma este în actul ei literar aidoma cum este în viața de zi cu zi, pregătită oricând să împărtășească ceva, echipată pentru drumețiile către cele mai îndepărtate și necunoscute cărări ale sinelui, pregătită oricând să îți fie când un ghid de drumeție, când un partener de joacă în parcurgerea călătoriilor de descoperire a sinelui. În cea mai recentă carte a sa, i-am întâlnit mai toate tipurile de scriere cu care ne-a obișnuit, de la cel literar de tip jurnal, la cel epistolar, la cel didactic, reușind să surprindă cu ușurință cu care își mărturisește experiențele și tainele descoperite în expedițiile ei montane. Scriitoarea, aflată deja la a zecea carte publicată, știe să își surprindă cititorii, fidelizându-i, oferindu-le fie mici fragmente de învățatură și trăire sinceră fie, aidoma celor mici, microlegende cu care atrage atenția, așa cum numai un ghid priceput știe să își țină aproape grupul de turiști. Iar scrisul ei este mereu proaspăt, curat, precum aerul de multe, nepoluat de influențele scrierilor contemporane, în care artificul pare a fi cheia pentru a avea un public larg. Ca și ghizii de călătorii, Doina Toma știe că inițierea în descoperirea tainelor naturii se face nu cu grupuri mari, ci cu grupuri mici, care în parcursul diferitelor etape ale drumului devin din grupuri de camarazi de drumeție în mici grupuri de familie.

Cartea nouă a Doinei Toma este construită în două părți. Dacă în prima parte ne apropiem de stilul cunoscut al autoarei, în care întâlnim deopotrivă experiențe personale, inspirate din drumețiile împlinite cu familia sau grupuri de prieteni – unii dintre ei cunoscuți prin intermediul internetului – în partea a doua a cărții, autoarea este mai detașată de familiaritatea debordantă din prima parte și, aidoma jurnalistului de călătorii, intervine cu informații clare despre anumite obiective vizitate, ceea ce și justifică titlul dat secțiunii, „Articole dedicate naturii”.

Odată cu acest nou volum al autoarei descoperim și o etapă care îi dă în vârstă înțelegerea scrierii, o scriere care o particularizează în peisajul cărților de călătorie, a cărților despre obiectivele montane românești, anume prin fragmentele de tip legendă, compoziție proprie. Autoarea reușește, fără să se orienteze prea mult după căutarea unui prototip de povestitor, să construiască legendă din orice. Mi-a atras atenția un fragment din carte în care autoarea vorbește despre peripețiile întâlnite în călătoriile sale la cabana Piatra Mare a Brașovului. Peisajul zonei o inspiră pe scriitoarea Doina Toma să scrie o micro-legendă, care nu doar că atrage, dar care ar face curios pe copiii de toate vârstele fizice sau sufletești: „Astfel, peisajul m-a inspirat să compun o legendă pe care o voi dedica frumoaselor flori din poiană. Posibil cândva, în alt timp, într-un sat aflat lângă pâraul Timișul de Jos, se jucau pe un tâpșan mai mulți copii, fetițe și băieți, tare veseli și puși pe poze. Normal, joaca lor se făcea auzită la mari îndepărtări, deoarece copiii nu știau a se juca silențios. Dar erau copii, nu? Un cioban, aspru la vorbă și ciudoz, trecând prin apropiere cu turma de oi, supărat pe acești copii că speriau animalele și nu puteau să pască liniștite, se repezi cu o ghioagă și îi alungă pe toți. Aceștia, speriați de asprimea și strigătele ciobanului, au fugit și, în viteză, au alunecat în apa pâraului și s-au înecat. Toți oamenii din sat au plâns după nenorocirea venită pe capul lor. Dumnezeu, supărat pe cioban pentru răutatea arătată, l-a transformat într-un canion pietros, iar apa pâraului îl va spăla veșnic pentru a-i răcori mintea cea bolnavă.

Pe copiii jucăuși i-a preschimbă în florile mândre și luminoase care pot fi admirate în poiana Cabanei Piatra Mare. Drăguță legenda mea?”

Senzația de libertate pe care ți-o oferă muntele ar trebui să fie în fond senzația care să ghideze viața de toate zilele, consideră autoarea. Suntem înconjurați și locuiți de materialitatea lucrurilor care ne distanțează de viața și natură, care ne robotizează și ne fac să ne uităm în catacombele ființei chemarea naturii noastre adamice, divine. Chemarea naturii, a muntelui, nu este altceva decât chemarea spre mireasma și bucuria liniștii, spre taina prin care se arată Marele Tot. „Muntele – natura în ansamblul ei – doar dăruiește” devine confesiune de credință al Doinei Toma: „Muntele îți imprimă senzația de libertate, aici constăți ce multe lucruri materiale sunt inutile în viața ta (...). Tot muntele te cheamă prin verdele verii sau albul iernii spre stâncile sale, în mireasma frunzelor și liniștea potecilor care îndeamnă la urcuș voinicesc (...). Aici ești mereu proaspăt și voios în tandem cu muntele.” Se înțelege că pentru Doina Toma, cum și pentru alți pasionați de drumeții și montanieri, natura și muntele nu sunt altceva decât sursa înaltelor întâlniri ale sinelui, sursa hranei spirituale, sursa iubirii adevărate și a vieții care triumfă, sursa identificării cu natura. Este, pe de altă parte, cartea cea mai recentă a autoarei, un manual al proiectării unui traseu, un ghid al atingerii obiectivelor propuse, un dicționar al comunicării cu natura și chiar o oglindă a regăsirii identității prin privirea în natura interioară a sinelui, este și o fotografie de album care cuprinde în ea atât timpul trăit cât și timpul aspirat: „Ajungând în vârf, parcă simți că ești parte integrantă a muntelui, frate cu asperitățile vremii, împărțite împreună câteva ore la urcuș, apoi te oprești fascinat, privind deschiderea triumfală, până-n zarea necuprinsă a frunților de munte, care se ridică din ceața văilor precum marea ce lasă să revină la suprafață alte tărîmuri adormite. În jur te

privesc prăpăstii lacome, care strigă mereu cu tânguiri de vânt înnegurat, că mersul pe munte este și frumos, dar și periculos, când atenția este plecată la plimbare. Că dorești să te simți pe un acoperiș al lumii este doar gândul tău în care sperii că El, muntele, te va considera egalul său, vorbind de la tâmplă la tâmplă, ca doi prieteni greu încercați de oameni, de viață, fiecare în sensul unor așteptări proiectate și nerealizate. Simți că muntele te ascultă și înțelege, pentru el ești un alt suflet, cum puțini mai sunt, care iubește mai mult natura cu tot cântul ei ce fascinează și dă aripi minții, decât societatea formată din oameni indiferenți și dificili, care dezamăgesc mereu.”

Doina Toma și-a câștigat pe bună dreptate cititorii ei, nu neapărat prin fantasia literară, ci mai curând prin acuratețea textelor scrise, texte trăite până la cel mai adânc fior al sensibilității, texte care nu sunt rezultatul unor proiectii și proiecte imaginar-literare, ci trăite pas cu pas, în urcările și coborârșurile montane, dăruind cititorilor splendoarea naturii filtrată prin ochiul și trăirile personale. Experiențele autoarei sunt mărturia legăturii profunde și sacre dintre om și mediul natural, fiind totodată dovada conectării cu sinele autentic, cele mai multe dintre ele putând fi văzute și ca exerciții de regăsire și conectare la sursa divină. Totodată, scrisul Doinei Toma păstrează, încă de la debut, un caracter vizual, cineatic așa putea spune, deoarece cele mai multe texte și mărturii povestite de autoare transpun – în limbajul de tip reportaj documentar – cititorul direct în mijlocul acțiunilor, ale peripețiilor și ale peisajelor reflectate de scriitoare. Fără a greși consider că volumul de față, „Tainele muntelui”, dincolo de caracterul pur literar, are și o dimensiune pragmatică, practică, fiind și un volum de orientare turistică, un ghid al montanierilor, al celor pasionați de a descoperi nu doar trasele montane, ci și legendele care stau în vecinătatea unor obiective montane, cunoscute sau mai puțin exploatate. Este Doina Toma, de la un volum la altul, o scriitoare în sensul matur al cuvântului care, odată cu exploatarea noilor trasee montane, exploatează tainele scrisului, îmbunătățindu-l cu fiecare nouă experiență, dându-i atât o dimensiune pragmatică, dar și una literar confesivă, care completează până la urmă albumul fotografic al unei vieți armonioase și sănătoase.

În final pot să mai spun că „Tainele...” Doinei Toma construiesc brațul întins Omului în lungul său parcurs existențial, în încercările de a răzbate traseul unui destin la capătul căruia se află Împăcarea cu sine, întâlnirea providențială cu adevărata natură, motiv pentru care găsim cartea autoarei ca fiind și un exercițiu terapeutic de regăsire, ceea ce mă determină să o încurajez pe autoare să continue drumul literar pe care l-a găsit în acest sens și să o consider o scriitoare adevărată, sinceră și inspirată.

La finalul anului 2024, a fost publicată o antologie inedită, o colecție de poezii și proze având ca temă centrală... părinții. Această temă, profundă și universală, s-a regăsit adesea în creațiile literare, dar de multe ori într-un mod subtil, strecurându-se printre rânduri, fie ca amintire, fie ca reflecție asupra relațiilor dintre generații...

Părinți și copii nu este doar o simplă antologie, fiindcă autoarea include și câteva pagini explicative despre natura volumului. Ion Cristofor, de exemplu, deschide cartea cu o prefață succintă despre munca depusă de Angela Grădinaru, iar antologatoarea contribuie, la rândul său, cu două introduceri scurte, dar consistente. Prima oferă detalii despre istoria antologiilor în România, începând cu cea realizată de Pillat și Perpessicius în 1925 și ajungând până la volumul Irinei Petraș din 2024, *Cartea cărților copilăriei. Cum am devenit cititor/cititoare*, sau la antologia editată tot de Grădinaru acum câțiva ani, intitulată *Antologia poeziilor în principal de amor pe care le-am citit în ultima vreme*. Cu toate acestea, cea de a doua prefață este mult mai relevantă, fiindcă întâlnim aici rânduri importante despre cartea de față: „Antologia este așadar o microistorie literară de o natură specială; are în vedere tema perenă ilustrată prin poezii, proze și poeme în proză și comentariile la unele texte, în plus, când s-a putut, însoțită de fotografii cu părinții și copiii autoarelor și autorilor, uneori și de poze cu bunici și nepoți [...]” (p. 14).

Altfel spus, antologia aduce în prim plan o temă sensibilă, evidențiind felul în care scriitorii au surprins, de-a lungul timpului, legătura complexă dintre ei și părinții lor. Prin diversitatea textelor incluse, volumul reușește nu doar să cartografieze multiplele fațete ale acestui subiect, ci și să ofere cititorilor o perspectivă aparte, fără doar și poate, asupra modului în care figura părintelui este reflectată în literatură.

Cartea a fost structurată în două mari secțiuni. În primul capitol regăsim poezii dedicate părinților, scrise atât de autori consacrați din generații diverse, precum Ioan Es. Pop, O. Nimigean, Cristian Popescu, Doina Uricariu, Emanuel Nadler, Dan Sociu etc., cât și de poeți mai tineri, dar la fel de talentați, precum Șavu Popa, Vlad Alui Gheorghe, Radu Nițescu sau Toni Chira. Așa cum remarcă și coordonatoarea antologiei, figura mamei este cea mai frecventă și cel mai bine reprezentată. Poeziile variază de la versuri nostalgice, ce evocă momentele petrecute alături de mamă, până la creații tensionate, marcate de o profundă afecțiune. Un exemplu sugestiv este poezia *Dacă Dumnezeu există* de Ioanid Romanescu, unde imaginea mamei capătă o dimensiune universală: „Când voi lasă în urmă numai umbra/ nu spre moarte mă voi îndrepta/ ci în brațele mamei mele/ cum astfel fiecare ajunge/ în brațele celei ce l-a născut,/ cum însăși mama stă în brațele/ mamei sale care stă în brațele/ mamei sale care stă în brațele/ mamei sale.../ îmi închipui că dincolo e o lume visând/ în brațele unei mame uriașe/ dacă există un Dumnezeu/ nu poate fi decât femeie” (p. 102).

A doua parte a cărții este alcătuită dintr-o addenda, așa cum o numește Angela Grădinaru: „La final există o Addenda, o culegere restrânsă de texte în proză/ poeme în proză. Românul e născut poet, a zis-o Vasile Alecsandri, dar și prozator și am făcut loc la amintiri emoționante, ba și la literatură” (p. 15). Aici, textele selectate sunt cât se poate de diverse: secțiunea începe cu un pasaj din *Amintiri din copilărie* și continuă cu lucrări semnate de Irina Petraș, Ion Mureșan, Felix Narcis Nicolau, Gabriela Gherghișor și alții. De exemplu, Constantin Pricop scrie un text surprinzător de personal despre părinții săi. Cei care îl cunosc pe profesorul universitar din Iași știu că este un profesionist desăvârșit și rareori abordează subiecte personale. Unele episoade din narațiunea deja menționată sunt de-a dreptul șocante, cum ar fi momentul în care capul familiei a fost luat prizonier chiar dintr-o gară sau modul tragic în care mama criticului literar și-a pierdut viața din cauza neglijenței și incompetenței unor așa-zisi medici.

Antologia *Părinți și copii* reușește să ofere nu doar o imagine literară a relației dintre generații, ci și o incursiune emoționantă în universul familial al scriitorilor... Diversitatea stilistică și tematică a volumului transformă lectura într-o experiență sensibilă și memorabilă, volumul devenind nu doar o simplă selecție de texte, ci și un veritabil omagiu adus părinților.

Traian D. LAZĂR

Eminescu, pro sau contra

Publicarea volumului *Eminescu și Teleormanul*, Editura Aius, Craiova, 2000, l-a înscris pe autor, Stan V. Cristea, în prima linie a eminescologilor actuali.

Studiind aprofundat partea – Eminescu și Teleormanul – autorul consolida întregul, definirea lui Eminescu drept Poet Național.

Redactarea volumului i-a impus autorului trecerea în revistă, cunoașterea temeinică și valorizarea surselor documentare privind biografia, activitatea publică, opera literară și publicistică a lui Mihai Eminescu, stadiul cercetării și interpretării acestor surse.

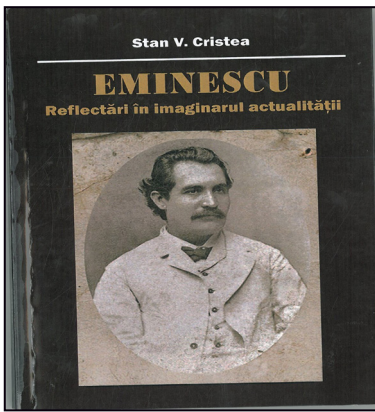
Fie din reflex, fie cu gândul la o a doua ediție revăzută și adăugită a volumului *Eminescu și Teleormanul*, autorul a continuat să urmărească și să studieze aparițiile editoriale privitoare la Eminescu.

Rezultatul acestei munci s-a materializat în redactarea și publicarea volumului *Eminescu. Reflecții în imaginarii actualității*, Editura Aius, Craiova, 2024. Volumul cuprinde 16 cronici de întâmpinare la cărțile publicate de 10 autori/eminescologi. Sunt analize acrobatoase și comentarii critice la obiect.

Știind că orice scriere poartă, într-o măsură mai mare sau mai mică, amprenta epocii în care a fost redactată și publicată, reflectând totodată atitudinea/ poziția autorului față de tema cercetată, Stan V. Cristea se referă în aceste cronici și la aceste aspecte, uneori mai apăsat, alteori tangențial, în măsura în care acest fapt se regăsește în cartea comentată.

Editarea și comentarea operei și biografiei lui Eminescu după 1989 s-a realizat, spune autorul, sub impactul ideologiei politice corectness.

Totdeauna, generalizăm noi, scriitorul și opera sa au fost priviți prin prisma ideologică, a epocii împărțită

sau nu de persoana cititorului ori a criticului literar etc. Probleme se ivesc atunci când ideologia epocii sau a persoanei nu coincide cu ideologia scriitorului, care stă la baza operei sale, cum s-a întâmplat în cazul lui Eminescu după 1948 și după 1989.

După 1948, naționalismul și românismul lui

Eminescu au intrat în conflict cu internaționalismul proletar.

După 1989, oficializarea ideologiei politice corectness, de fapt a noului internaționalism globalist, a respins naționalismul eminescian. În acest context era natural să apară demitizatori care urmăreau să convingă publicul că un anume autor nu merită – de fapt nu trebuie! – publicat și citit.

Dintre demitizatori, Stan V. Cristea se referă la scrierile lui Lucian Boia, care nu urmărește doar demitizarea lui Eminescu, ci „destrucțurarea” tuturor miturilor din conștiința românească. (p.134)

Nu s-a acordat suficientă atenție - și invităm pe cei competenți să o facă - analizării termenilor folosiți de către demitizatori.

Termenii „destrucțurare”, „deconstrucție” folosiți frecvent și definitoriu de către structuraliști și postmoderniști sunt variantele, folosite în regimurile democratice, ale termenului „Destruktion” folosit de Heidegger pentru care acest termen definea „distrugerea” tradiției occidentale a metafizicii. A fost preluat de către Derrida și Sartre cu sensul mai blând „deconstrucție”. (Vezi *Tribuna* nr 534/1-15 decembrie 2024, p.20) Democrația nu suportă termenii duri, brutali precum regimurile totalitare!

„Deconstrucția”, „destrucțurarea” nu vizează distrugerea unei poezii, a unui roman etc, cum se crede în mod curent, ci „distrugerea” întregii culturi moderne și a fiecărui element al ei în parte, înlocuirea ei cu o cultură postmodernă. Demitizarea însemnând deci distrugerea tuturor miturilor (moderne) ori a unui mit anume și crearea unor/unui mit postmodern. Lucian Boia et comp operează distrugerea mitului național, român, Eminescu și trecerea la adorarea/cultul unui mit internațional, global. Demitizatorii de după 1989 ai lui Eminescu nu seamănă, nu sunt identici, cu „detractorii” lui din timpul vieții, care îi contestau calitățile și valoarea operei, ci sunt „distrugători”, îl vor înlăturat cu totul din conștiința românilor. Neputând folosi măsuri administrative ca în regimul dictaturii proletarietului de după 1948, uzează de metode și terminologii blânde precum „despărțirea” de Eminescu, „abandonarea” lui.

Această acțiune, demonstrează Stan V. Cristea prin cărțile autorilor comentați, nu a dat rezultate. Marea majoritate a românilor au continuat să fie fideli mitului Eminescu. S-a încheiat editarea „operei lui Eminescu în cadrul ediției academice începute de Perpessicius, apoi continuată și finalizată de către D. Vatamaniuc, Al. Oprea și Petru Creția (ceea ce) a deschis totodată și calea analizării și înțelegerii comprehensive a activității

sale de ziarist”. (p.52) S-au publicat noi ediții din poeziile lui Mihai Eminescu în 2002-2003, 2013, 2021. (p.17) Al. Oprea, D. Vatamaniuc, Cassian M. Spiridon și N. Georgescu au publicat cărți despre publicistica lui Eminescu. (p.52).

Nicolae Georgescu a performat publicând o serie personală de 19 volume de eminescologie între 1994-2020. (pp.16-17). Competitiv, Constantin Cubleșan a publicat 12 volume între 1994 și 2022.

Exegezele critice asupra operei eminesciene au avut caracter continuu (p.106). Cronicile lui Stan V. Cristea conțin adevărate bibliografii ale diverselor aspecte ale eminescologiei, care a dobândit statutul de știință. (p.114) Ele rezumă și comentează cărțile unor eminescologi precum C. Cubleșan, N. Georgescu, Cassian M. Spiridon, Th. Codreanu, Zenovie Cârlușea, Tudor Nedelcea, Iulian Bitoleanu, Săluc Horvat, Ana Dobre.

Pe câțiva dintre aceștia, Stan V. Cristea îi distinge din masa eminescologilor prin calitățile și faptele lor. „... Nicolae Georgescu este, la ora de față, vocea cea mai autorizată în eminescologie”. (p.16) Constantin Cubleșan este „cu siguranță, unul – dacă nu chiar singurul – dintre criticii literari care cunoaște cu de-amănuntul cercetarea eminescologică de după 1989”. (p.114) Theodor Codreanu este un „luptător neînduplecat în apărarea lui Eminescu împotriva atâtor denigratori de ocazie”. (p.130)

Stan V. Cristea manifestă o mare putere de sinteză în comentarea cărții fiecărui eminescolog și în dezvoltarea specificității acesteia.

Despre volumul lui Nicolae Georgescu, *Politica și poezie. Viața Veronicăi Micle lângă Eminul ei iubit*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2021, scrie: „Este vorba, până la urmă, de o oglindă în care sunt urmărite biografiile paralele ale celor doi, sau, mai degrabă, inferențele paralele prin care trec în viața terestră. Cartea este împregnată fără opreliști de vasta informație pe care o mănuieste autorul”. (p.16)

Tratând publicistica politică, în principal la ziarul *Timpul*, cea mai spinoasă problemă a activității lui Eminescu, din punct de vedere al interpretării ideologice, Cassian Maria Spiridon a pus în evidență faptul că acesta a fost partizan al monarhiei constituționale, a combătut abuzurile și nedreptățile la care erau supuși românii din Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia, Dobrogea, de către imperiile austro-ungar, țarist și otoman, era partizanul conservatorismului opus stângismului, iar naționalismul său avea caracter patriotic. (p.44)

Zenovie Cârlușea în cartea *Mihai Eminescu. Dicționar monografic. Oameni din viața lui*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2019, „ne prezintă un „alt Eminescu”, mai bine conturat decât cel pe care-l putem reprezenta potrivit lucrărilor ce i-au fost dedicate până acum, Un Eminescu în deplinătatea umanității sale, un Eminescu „între oameni” sau, mai potrivit spus, un Eminescu văzut prin „oamenii lui”, în număr de 180 care se regăsesc în biografia lui. (pp.27, 34)

Lectura volumului *Mihai Eminescu. Dicționar cronologic*, (1994) de Săluc Horvat ne aduce, spune Stan V. Cristea, un întreg folos: „cunoaștem cadrul istoric al vieții culturale (...), avem imaginea relațiilor multiple dintre poet, familie, mediul literar, putem aprecia mai obiectiv reacțiile față de creația poetului”. (p.72)

Eseul lui Iulian Bitoleanu, *Eminescu, jurnalistul cultural complet*, Iași, Editura Institutul European, 2019, „cu o bună cunoaștere a jurnalisticii lui Eminescu, cu unele evaluări și intuiții pertinente, este totuși o contribuție care se reține în câmpul eminescologiei”, deși este „subminat de puzderia de greșeli și de neglijențe în exprimare”. (p.69)

Ana Dobre a selectat în volumul *Eminescu-eternul prezent*, Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2024, articole și eseuri despre Eminescu pe care le-a publicat în reviste și „care se înscriu într-un scenariu menit a ne deschide „ușa gândului pentru a primi adierea proaspătă și roadele unei minți care devansându-și epoca, ne-a cuprins în visul lui de creație”. (p.98)

Cartea lui Constantin Cubleșan, *Defăimarea lui Eminescu*, Iași, Editura Junimea, 2022, „este prin întreg demersul pe care și-l asumă, o adevărată istorie a defăimării poetului național, ea pledând deopotrivă și pentru o înțelegere a operei și personalității acestuia dintr-o perspectivă complexă, social-istorică și literar estetică, care amendează drastic falsele și incorectele nuanțări proprii încercărilor de demitizare și de defăimare” a lui Eminescu. (p.142) Românii au perceput demitizarea lui Eminescu drept o încercare de subminare, un atac la identitatea lor națională.

Constantin Cubleșan a stabilit treptele adulării lui Eminescu (apologeti, adulatori, prozeliti, sanctificatori), dar și ale defăimării (mistificatori, zeflești, calomniatori, defăimători, denigratori, detractori) (p.143). Combătând pozițiile extremiste ale celor două tendințe, Cubleșan scrie: „Dorința de sanctificare a unora e tot atât de nocivă ca și intenția anelului care vor să-l țină dosit într-o debară”. (p.127) Înfruntarea dintre cele două tendințe a ajuns, pe la 2014, după opinia lui Cubleșan, „într-o etapă nouă, atât în privința editării/reeditării operelor sale, cât și a discuțiilor despre personalitatea lui (...) așa încât lucrurile par a se fi așezat într-o matcă a normalului în ceea ce privește cunoașterea și recunoașterea ... poetului național”. (p.107)

film

Emanuel VASILIU

Strălucirea eternă a minții neprihănite

În 2024 s-au împlinit douăzeci de ani de când scenariul filmului din titlu, scris de talentatul Charlie Kaufman, regizat de Michel Gondry, a primit cea mai înaltă distincție la premiile Oscar. Acum, grație distribuției pe Netflix, inventivitatea autorilor poate fi admirată din nou de publicul larg. Cu o distribuție stelară, incluzându-i, în rolurile principale pe Jim Carrey și Kate Winslet, *Strălucirea eternă a minții neprihănite*, luându-și titlul din epistola în versuri *Eloisa to Abelard* a poetului, traducătorului și satiricului englez Alexander Pope, este o incursiune în hățișurile, în ascunzișurile inconștientului ocazională de o premisă științifico-fantastică.

Este pusă în discuție existența unui serviciu medical prin care amintirile dureroase ale pacienților pot fi ștergute la dorința lor printr-o procedură tehnică. În prima fază, cele două personaje principale trăiesc o frumoasă poveste de dragoste al cărei final este, însă, nefericit. Mai întâi Clementine (Kate Winslet), apoi Joel (Jim Carrey) aleg să-și „șteargă” toate amintirile legate de partener, însă mintea cea de pe urmă, inconștientul trezit lui Joel chiar în timpul procesului de ștergere, îi permite să salveze câteva intuiții privitoare la Clementine. Astfel rezumată, intriga filmului pare destul de inteligibilă, însă modul de aglutinare al scenariului e mult mai fragmentar, realitatea amestecându-se cu lumea inconștientului, unde mai ales procesul de ștergere și amintirile din copilărie ale lui Joel îi prilejuiesc regizorului Michel Gondry momente de neuitată inventivitate cinematografică.

Construind o variantă a conceptului de structură ciclică, scenaristul Charlie Kaufman livrează ceea ce pare un început clasic de poveste amoroasă care, pe parcursul filmului, preia realitatea unui final. Desfășurarea nu este plănuită invers cronologic, însă anii 2000 au privilegiat experimentele de acest fel (*Memento* de Christopher Nolan, *Irreversible* de Gaspar Noé sau *5x2* de François Ozon). Se poate spune că inventivitatea regizorală începe în momentul când Joel descoperă că iubita sa, Clementine, nu-l mai recunoaște. Ieșirea lui din librăria unde lucrează ea este marcată de stingerea succesivă a luminilor din tot spațiul, punctată sonor de pocnete de artificii; ultimii pași îl duc în sufrageria prietenilor săi, Rob și Carrie, cărora tocmai le povestea incidentul, tranziția dintre librărie și camera de zi fiind invizibilă. Văzându-l disperat, Rob îi arată înștiințarea cum că iubita lui Joel și l-a șters din amintire, notificare pe care, în mod normal, Joel n-ar fi trebuit s-o vadă.

Strălucirea eternă a minții neprihănite abundă de șotii inteligente ale scenaristului: astfel, compania având ca obiect de activitate ștergerea amintirilor se numește *Lacuna*; ca orice societate care se respectă, aceasta are oferte cu valabilitate limitată. Imprimanta din birou scoate șiruri întregi de înștiințări de ștergere a amintirilor; o pacientă este respinsă de infirmieră pentru că depășit numărul maxim de două ștergeri lunare; cea mai profitabilă lună pentru societate este februarie, datorită zilei Sf. Valentin. Personajele secundare și intriga lor susțin trama principală, în special doctorul Howard Mierzwiak, directorul societății *Lacuna*, trimițându-ne gândul, ca o paralelă comică, la Dr. Frankenstein, așa cum a realizat-o, mult mai direct, regizorul Giorgos Lanthimos în *Sărmane creaturi* (2023).

La declanșarea procedurii de ștergere, Joel fiind în realitate sedat/conectat la niște aparate retro-futuriste, Joel este situat în inconștientul propriu. Este secțiunea din film renumită pentru inventivitatea regizorală a lui Michel Gondry. Un exemplu timpuriu, un cadru nu mai lung de două secunde, îl înfățișează pe Joel stând în interiorul instalației medicale, însă pe un trotuar din New York, în plină ninsoare. Amintirile sale cele mai recente se amestecă din cauza manipulării defectuoase a aparatului de ștergere de către cei doi tehnicieni. Aceeași cauză justifică derularea pe repede-înainte ale altor amintiri, cu efect comic prin reducerea acestora la statutul de derizoriu. În practică, tehnicienii nu se prea pricepeau la ce fac, punându-l pe Joel în pericolul leziunilor cerebrale. Caracterul non-liniar al poveștii, demonstrat deja prin începutul relevant până la urmă ca un final, transparent inclusiv din intreruperea dualității realitate-inconștient cu un nou episod al relației dintre Joel și Clementine - cearta finală. Astfel, spectatorii descoperă elemente noi în fiecare moment al filmului, intriga fiind lipsită de elementul „previzibil”.

Aș dori să păstrez tăcerea vizavi de cele mai incitante momente concepute în venizia inconștientului. Ele vă vor convinge cu siguranță că filmul merită (re)văzut chiar și după două decenii de la premieră. Poate cele rezumate aici nu transmit mesajul optimist al titlului, însă experiența proprie a spectatorului îl va confirma.

Adrian Dinu RACHIERU

redimensionări

Mircea Martin sau „Cerința adecvării” (II)

S-a spus, totuși, că un volum de impact precum *G. Călinescu și „complexele” literaturii române* (1981) s-ar fi vrut „o polemică subiacentă” la adresa protocronismului. Critic-artist, cu idee febricitantă, iubind spectacolul, dezvoltând o viziune organicistă pe suportul vechimii, disociind între cultural și estetic, Călinescu este, de fapt, pretextul acelei cărți, un personaj-simbol. Dacă în cazul Vianu, menționat obsesiv ca model, deși – parează Mircea Martin – apropierea nici n-a existat, atacând tema fantastului Călinescu, criticul are îndreptățirea să invoce un cumul de complexe „constitutive”, de specificare, definind o *patologie culturală* (întârziere, înclinația imitativă, izolare, statut periferic, lipsa de audiență). Cu amendamentul prețios al complexelor *de integrare*, abia contactul cu spiritul european fiind revelator. Vestind, astfel, oarecum, moda deconstructivistă, scuturarea de iluzii, fără a subscrie radicalismului negativist îmbrățișat de E. Negrici.

Apropiindu-se de G. Călinescu, un proiect „de adolescență”, mărturisirea, trăind sub fascinația operei și fără a agreea histriionismul omului, Mircea Martin încerca a culege răspunsuri la problemele prezentului. Sentimentul handicapului istoric (real) nu i-a deturnat convergența constructivă, știind prea bine „cât de adânc și de vital e împletită critica în evoluția unei literaturi”. În numele *pluralismului critic*, el a sperat, în anii postdecembriști, pe fundalul deculturății freatice, într-o agregare intelectuală, trezind, se știe, rezervele vehemente ale confrăților. Pleidând pentru *coeziune intelectuală*, ca solidaritate de tip deontic, nicidecum un „efort pacificator”, evacuând elanul polemic dintr-un imposibil Olimp literar, a fost taxat drept *utopic*, vehiculând, chipurile, un „vis coșmarec” (cf. Ioan Buduca). Altcineva amintea *tradiția dezbinării*, multimilenară, lucrând ca „fatalitate anticoagulantă” (cf. Dan C. Mihăilescu), aruncând în derizoriu astfel de proiecte, într-o cultură incapabilă de dialog, care s-a dezis de „instituția respectului”; impunând, de fapt, *instituționalizarea subiectivității*, cu trena unor știute efecte: confuzie, indiferență, vulgaritate etc. Și, bineînțeles, „dezordine deontologică”.

În acest context, înțelegem cu atât mai mult raritatea prezentelor lui Mircea Martin. Și retractilitatea lui. Nu vechiul reproș al comodității stă în picioare; repudiind „concepția festivă”, criticul, râvnind pregnanța, înțelege *scrisul ca eveniment*. Și rămâne credincios acestui îndemn. Nemulțumit de sine, om al ideilor, el desfășoară în câmpul agitat, turbionar al actualității o calmă meditație asupra criticii. Subiect rețut cu obstinație, mărunțit, infinit nuanțat. Tinzând spre „o zare mereu proximală”. Elaborat, elegant, exigent, de o sobrietate aulică, va respinge capriciile subiectivității. Vrea lecturi „de identificare”. Cultivă o *etică a comprehensiunii* și „un ecumenism transgeneraționist” (cf. Paul Cernat). În critica noastră prea umorală, „balcanizată”, Mircea Martin rămâne, pasăre rară, „un helvet”, cinstind și exprimând coerența om / operă.

Nu e de mirare că în *Radicalitate și nuanță* (Tracus Arte, 2015), „spărgând” o prelungită tăcere editorială, recuperând mai vechi articole, eseuri, evocări, interviuri etc., Mircea Martin afirmă răspicat (aproape radical!) că *nu crede în radicalitatea fără nuanțe*. Scrisul său, dintotdeauna, a vădit grija nuanțării, o nevoie care, scuturându-se de ambiguitate definitivă, deschidea calea dialogului, refuzând discursul autoritar, impetuos, monologic. Gustul nuanței presupune o gândire flexibilă, dissociativă, concesivă, corectivă. Nuanțarea e, desigur, relativizantă, dar nu exprimă, ezitant, neputința deciziei; nu e un act secundar, venind *după*, subliniază criticul, ci propune și angajează, din nevoia de exactitate, dezbateri și revizui. Inclusiv, în metaliterar. Oricum, presupusa relație opozitivă nu sfârșește în incompatibilitate; îndreptățit, Mircea Martin pledează convingător, mereu elegant, pentru o „acțiune combinată” și rămâne, cum bine l-a definit Gheorghe Grigurcu, „un critic al principiilor”, terorizat doar de pericolul inadecvării.

Volumul din urmă, veritabilă profesiune de credință, vine să confirme că avem în reductabilul critic un „expert al nuanțării”, cum observa, cu justețe, Paul Cernat. Radicalitatea sa (neconcesivă) e „fortificată de nuanțe” iar rezervele, mereu prezente într-un demers conjugat, deslușitor, calm-analitic, refuzând obediența sunt grijuliu nuanțate, cu vervă ideatică, deschizându-se culturalului / existențialului, într-o demonstrație riguroasă, vertebrată conceptual. Aproape radical când face elogiul nuanței, de rafinată acuratețe conceptuală și indiscutabilă autoritate, Mircea Martin – observa Alex Goldiș – se dovedește un *diagnostician al culturii române*, tematizând, cu inteligență și decență, „umbra” complexelor: deliberând, reformulând, nuanțând. Deloc întâmplător, va practica „eroismul măsurii”, ar spune Jean Birbaum (v. *Le courage de la nuance*), înțelegând literatura, pe urmele

lui R. Barthes, ca „maîtresse de nuances”, în fine, se vrea, precum Pierre Bourdieu, „un sociolog al nuanțelor”, fiind – în anii „de cenaclu” – un pedagog din umbră, impunând prin discreție și siguranță, cum vor mărturisii învățăceii, în exercițiile de „encomio-empatetică” (cf. Caius Dobrescu), în volumul omagial *Identificarea continuă* (MLR, 2020). Are autoritate metacritică și știe că modelele intelectuale impun prin „forță colonizatoare”. Dar cultura înseamnă miză identitară și, pledând pentru solidaritate / coeziune intelectuală, iubește reflecția liberă, străină de servilisme, fiind un perfecționist, în grijulie adecvare la realitatea textuală, într-o „identificare infinit repetată”, cum spune – memorabil – Ion Pop.

După începuturi cronicărești, întâmpinând pledant-admirativ, în decada a șaptea, noul val și „foamea” sa de poezie, Mircea Martin se va retrage pe „platourile înalte ale teoriei critice”, cum s-a observat, concretizând, astfel, un program hermeneutic. Spirit fin, sobru și delicat, criticul s-ar fi reprofilat / disciplinat din mers și din rațiuni conjuncturale, spuneau unele voci cărcotașe. În realitate, Mircea Martin, prin această retragere (deplânsă de mulți) săvârșea un act de voință, pliat pe un dat temperamental, adecvându-se cu sine.

Un model vianesc, veghind „demnitățile stilistică” și gravitatea muzicală, îndelung elaborată, șlefuită răbdurii, pare vizibil, în filigran, în scrisul său. Indiscutabil, un studios, iubind claustrul, *criticul-ascet* coboară rar în arena „care pătează”; refugiile sale în teoria criticii, dezvăluie, mai degrabă, un temperament contemplativ, politico, bătuit de un scepticism intratabil. Categorie, Mircea Martin nu are fibră de combatant. Refuzând stilul „tehnic”, el gustă, totuși, voluptatea imaginii critice, convins că *acel cum scrii* propulsează un critic. Indiferent de pretextele ei, *critica e una singură*, va repeta, imperturbabil, Mircea Martin; nu superioritatea temelor sau a metodelor, nu absolutizarea unui tip, depreciind, în numele falsei incompatibilități, celelalte forme de critică, nu pierderea criteriului moral în numele talentului care „scuză” orice, purificând o existență. Pentru Mircea

Martin, *estetica ascunde o etică*. O mare întâlnire (precum cea cu Marcel Raymond) fixează, într-un orizont expurgat de mizeriile vieții literare, profesionalitatea și moralitatea. Criticul are „prejudicata” competenței; mereu nemulțumit de sine, scrie rar, cu dificultate, dar temeinic. Eforturile de întâmpinare sau de situare se resorb în profunzimi. Coexistența punctelor de vedere, a tuturor felurilor de critică nu înseamnă, însă, egalizarea lor. Ce valoare hermeneutică ar putea avea critica jurnalistică, se întreabă Mircea Martin, disprețuind spectacolul personalist (pe care spațiul cronicii îl îngăduie), manipulând și deformând ierarhiile „de azi pe mâine”.

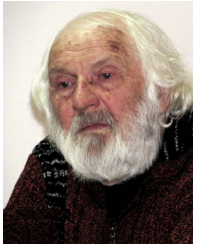
Firește, în timp, critica lui Mircea Martin a suportat reformulări, nuanțări din unghiul metodei. Din start, însă, exegetul a îmbrățișat *critica de identificare*, conducând, treptat, la autoclarificări. Spirit ponderat, detașat, Mircea Martin s-a ținut departe de orice fel de exces. A cunoscut și temperatura foiletonului (dar *Generație și creație* nu era o culegere încropită), și-a găsit, apoi, o albă, străin de gustul reconverților. Încât o serie de reeditări-test, suportând proba timpului, se dispensează de revizui, chiar dacă „transportă” texte ivite într-un context istoric opresiv, de „politizare compactă”.

Chiar fără veleități sistematizatoare, *Generație și creație* marca începutul unui destin literar viguros. Mircea Martin manevra criteriul *generației de creație* ca o „fiecțiune necesară”. Se despărțea de zarva literară, de lupta pentru putere și administrarea gloriei; înțelegea principiul performativ în cultură, dar nu și polemicile de uzură, alianțele conjuncturale, gratulațiunile abundente, citatele strategice; sau faldurile frazelor binevoitoare, barochizante, ascunzând gestul secret al minimalizării.

Descoperim la Mircea Martin o superbă consecvență în concretizarea proiectelor. Volumul *Identificări* (1977), reeditat în 2013, anunța, prin câteva nuclee problematice, viitoarele cărți. Cum ar fi „mitul vechimii” la G. Călinescu (Mircea Martin topind studii anterioare privitoare la vârsta literaturii române) sau „lirismul inaderenței” la B. Fundoianu / Fondane. Acea generoasă identificare călinesciană cu o tradiție constituită, proiectată compensativ, acea solidarizare cu destinul unei literaturi vor asigura substanța unei cărți de anvergură problematică (consacrata „complexelor” literaturii noastre), descoperind în opera „divinului critic”, sub faldurile exuberanței, îndemnuri stabile și accente obsesive. Sau specializarea în pastel, autoflagelarea, „decepția cosmică” la B. Fundoianu, și ele dezvoltate ulterior. Sunt intuiții sărbătorești care au rodit editorial, propunând cărți de referință.

Ioan ȚICALO

Un hulub și hulubița lui

d`ale lui Badea Scârțan

Stăteam mai astă-toamnă, într-o zi, la soare, să-mi prăjesc ciolanele cele învechite și cam subrede, când mi-a intrat în ogradă unul din nepoți, pre numele lui Dumitrașcu al lui Nicanor. Nu-l văzusem de multă vreme, căci omul se mutase la oraș, iar eu n-am mai ieșit din curte de un an și mai bine. Se oprește și mă salută ca în vremurile cele bune:

– Sărut mâna, uncheșule, sănătos, sănătos?

– Bine ai venit, nepoate! îi răspund cu bucurie, uitându-mă la el cu drag. Cu sănătatea, mai rău decât ieri și ceva mai bine decât mâine. Vrâsta, cum mi-ai zis tu odată, când mi se clătinau picioarele precum limba de la clopot... Bănuiesc, Dumitrașcule, că n-ai bătut cale de la oraș să mă întrebi ce-mi mai fac cotobeiele. A... să nu uit și să nu-mi dau palme după ce-ai să pleci, condoleancă, parcă așa se spune pe unde hălăduiești.

– Lasă chestiile astea, dă nepotul din mână a lehamite. Pot să mă așez lângă mata? Și abia atunci scoate la iveală o sticloanță și două pahare de ultimă folosință.

Mie îmi sticlesc ochii ca la motanul meu când îi dau ceva cărnă și simt că parcă mă lasă durerea de picioare.

– Cu astea nu-i de ciocnit, îmi zice. Sănătate!

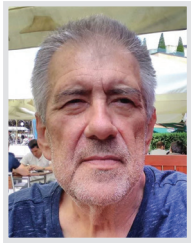
– Sănătatea și iertare de păcate! îi răspund la repezeală și nu știu cum se face că vinul, cu mireasmă de tămâie, s-a dus pe gât într-atâta. Licoarea asta te trezește la viață! nu mă pot abține să nu blestesc, întinzându-i cartonul din mână. Chiar îmi pare rău că ți-a murit nevasta, încerc să aduc vorbele pe făgașul cel bun, după ce i-am dat drumul și la al doilea, iar vinișorul s-a grăbit să-l ajungă pe celălalt.

– Iaca, mie nu-mi pare rău deloc, uncheșule, mă trăsnește cu vorbele sale. Stai să vezi, noi doi am trăit ca un hulub și hulubița lui, numai într-o găngureală, de credeam că suntem cea mai fericită pereche de pe lumea asta. În ziua accidentului, a început să-mi sune în urechi dangăt de clopot și nu s-a oprit decât după ce am înmormântat-o. În ziua aceea, eu o știam, ca de obicei, la birou, iar cucoana se afla într-o mașină cu un bărbat, amândoi băuți. A trebuit să predau biroul cu toate sculele și acolo am găsit un adevărat roman. Nu mi-am putut închipui că o femeie poate să joace teatru în halul ăsta. Uite un text: „Scumpa mea Lili, tu ești o fântână la care eu mă întorc mereu însetat. Fie-ți milă de setea mea și cea de sus și cea de jos. Te aștept vineri, să mă oblojești!”

Telefonul ei de serviciu era plin de asemenea mesaje pe care n-a apucat să le șteargă. Au intrat în mintea mea fără să vreau și au început să-mi roadă sufletul ca un vierme neadormit. Îți mai spun unul, să te crucești: „Păunița mea dragă, sunt bolnav de tine și te aștept să te jumulesc. Păunul tău cu coada rotată.” Și iacătă ce-i răspunde: „Vin cât de repede pot, cu gândul la coada ta rotată.” Am crezut că înnebunesc, uncheșule. N-am știut că într-o viață de om poate să încapă atâta minciună și un car de mizerie! Așa că nu-mi pare rău după ea nici cât îi negru sub unghie!

– Adă-ți aminte, Dumitrașcule, când ți-am spus că Lili ta cea dragă, după care mureai, îi o șerpoaică și nu-i de tine. Mai ții minte ce mi-ai răspuns atunci, înfierbântat, cum erai? Nu vrei să repeți, ori ai scurtă ținerea de minte, de aceea, am s-o fac eu: „Mata ți-ai trăit traiul și ți-ai mâncat mălaiul și te-ai trezit să dai povețe la cei tineri.” Tu te învățai în nebunia ta, hulubașule, și nu găngureai decât pe limba ei.

– M-am lecuit..., abia l-am auzit.
– Până o să ți se aprindă iar farurile și o să te înece o nouă nebuneală, că bărbații se cred tari și viteji, dar, în realitate, sunt slabi de minte și de virtute, ascunzându-se de multe ori după fusta femeii. Și mai toamnă un pahar, că mi s-a uscat gura de când te ascult...

Tînărul Fundoianu (III)

B Fundoianu nu se numără printre numele de scriitori amintite peste tot, la întruniri oficiale sau la ocazii mai puțin oficiale... Este într-un fel de înțeles - deși regretabil - această discreție avînd în vedere tipul său de scriitor; care poate fi considerat, fără exagerare, unic - cel puțin în spațiul cultural românesc.

Fundoianu este, fără îndoială, un personaj neconvențional. Dar neconvențional într-un sens aparte - îi putem spune un neconvențional... autentic. Un om cu un destin cu totul singular - în cultură și în viață. De ce ar fi necesară o asemenea precizare? Pentru că și neconvenționalii au tendința de a acționa în turmă. Mișcări, grupări, susțineri în grup etc. În felul acesta inovatorii, demolatorii de statui intră rapid, la rîndul lor, într-o rutină... Gruparea, alianțele șamd anulează aroganța singularizării. Nu acesta este cazul lui Fundoianu. Adevărații independenți sînt singuri, nu intră în grupări, în mișcări literare, artistice etc. Folosesc aici termenul de convențional în sensul locurilor comune, acceptate, repetate, aduse în discuție din instinct. În cultură convențional reprezintă un pericol. Creația culturală este rezultatul acțiunii individualităților - deși „gloriile” în domeniu sînt promovate de... rețelele de propagare ale actelor culturale. Istoria culturii este trasată de explozii individuale apărute în cursul egalizator al continuumului... de acte culturale comune... Comunicarea administrează percepția valorilor autentice, acestea aparțin doar individualităților. Fundoianu este un scriitor modern, fără îndoială - fără să fie afiliat vreunei grupări.

B Fundoianu (viitorul Benjamin Fondane) publică încă de la vîrsta adolescență în revistele din România. Pînă la transmutarea sa definitivă în Franța (la 29 de ani), semnase în presa vremii, în afară de poezii, un număr impresionant de articole și eseuri. Volumul *Imagini și cărți din Franța*, care strîngea o parte din activitatea sa publicistică în limba română referitoare la scriitorii francezi, apare în 1922 - cînd se decidea mutația în spațiul cultural francez. (Să consemnăm faptul că abundența sa activitate revuistică în limba română este antologată în bună parte în consistenta culegere *Imagini și cărți*, apărută la Editura Minerva, 1980, cu un studiu introductiv al unuia din cei mai buni cunoscători ai operei autorului - criticul Mircea Martin.) Personalitatea sa culturală începe să se dezvăluie de la primele manifestări publicistice. Încă de la început scrisul său se remarcă printr-o trăsătură care îl singularizează. B Fundoianu nu se... subordonează subiectelor abordate - și nu este vorba numai de exprimarea tranșantă a unor judecăți personale, rareori... convenționale, ci și de incursiunile în multiplele domenii, de la poezie la filosofie, istorie, sociologie... În contribuțiile sale publicistice lărgeste întotdeauna orizontul comentariului și pune literatura, artele, ideile în conexiune cu devenirea socială, istorică, aspirînd, în majoritatea cazurilor, la impunerea unor meditații integratoare. Critica, din punctul său de vedere, trebuie să ajungă neapărat la o... estetică. „Se poate spune despre critic: inteligență creatoare. Și inteligența creatoare va pricepe sensibilitatea creatoare. Criticul în cazul acesta va avea un sumum de virtuți care se numesc estetică.” Operația impusă criticului ar trebui să fie diferențierea individualităților creatoare autentice - și există „atîtea estetici, cîți indivizi.”

Încă din anii prezenței timpurii în paginile publicațiilor se distinge voința lui Fundoianu de a impune un anumit mod de comentariu - în care predomină libertatea de gîndire. Prin aceasta se deosebește radical de recenzentul tipic - care este, prin definiție, un glosator. Tînărul intelectual nu este niciodată - nici măcar mai tîrziu, cînd cade sub vraja lui Șestov - supus cărții, fenomenului etc. comentat; dimpotrivă, se vede că face un efort, și ține ca acesta să devină vizibil, de a-și adapta libertatea la contururile celor comentate. Regula glosatorilor - de a nu depăși niciodată conturul modelului comentat, de a se supune acestuia nu e niciodată acceptată. Asemenea atitudine nu e prezentă în structura genetică a autorului. Capacitatea de a dezvolta comentariul depășește modelul. Fundoianu are de la început vocație speculativă, tinde spre construcții teoreti-

ce ambițioase - așa vor fi cărțile lui publicate mai tîrziu în Franța. Are o viziune integratoare - motiv pentru care el este mai aproape de critica lui Ibrăileanu, de pildă. Așa cum am arătat, critica, în ipostaza sa de critică culturală i se pare singura adecvată condiției literaturii române.

De la primele sale articole aflăm opțiuni literare în spațiul literaturii române. Cel mai important scriitor român după Eminescu este, pentru Fundoianu, Arghezi. Alegere firească avînd în vedere criteriul de la care pleacă disocierea sale valorice: expresia, limba în care este realizată opera, stilul. „Un scriitor se judecă nu după cît a realizat în idee. După cît a realizat în limbă. Eminescu crease limba românească. Arghezi a surpat tiparul limbei și a creat-o din nou.” Arghezi fiind, ni se spune, singurul scriitor român care a creat „un stil propriu”. De altfel, deși scrise acum un secol, analizele sale sînt exacte, valabile și astăzi.

Într-unul din primele articole din periodice, antologate în culegerea amintită, comentează o carte astăzi uitată, viitorul scriitor de expresie franceză meditînd asupra destinului literaturii. Stilul comentatorului e încă ezitant, tentat de imagini... plastice din regnul... vegetal. dar „scena” e una cuprinzătoare, neocolind generalizările. „Omul nu vrea să fie ignorant. Există mediocru, ca să poată exista mediocru, și gîndirea lui aruncă vorbe, cum arunci mei pentru canari.” „În lumea literară nu trage nimeni la răspundere. Așadar, vom scri despre literatura de mîine.” Bineînțeles că subiectul prea vag îl circumscrie unor constatări generale. Nu cunoaștem prezentul deși vorbim despre ceea ce se întîmplă în lume. „Cunoașterea nu e însă cu tot dinadinsul o condiție a scrisului. Incult, individul reduce universul la intuiție.” Tra-seul gîndirii e încă ezitant, dar autorul își preci-

zează repere. Prezentul nu este bine cunoscut, dar ne ocupăm de viitorul literaturii... Realitatea este reprezentată de dominația... simțului comun. Dominat - ieri, dominat azi... - de mediocritate. „Ne place mediocritatea și arta națională; cîteodată talentul.” ; vrem certitudini, dar nu știm să facem diferența între aparență și realitate; războiul abia se încheie și oamenii epocii se aflau „în epocă de nepace”; războiul va naște o nouă mentalitate; dar evenimentele mari din plan social, constată, nu-i tulbură prea mult pe marii scriitori: marii scriitori din trecut nu trădează contemporaneitatea lor cu evenimentele sociale tulburi... Iar tînărul autor (articolul e publicat în 1919, cînd autorul abia împlinise 20 de ani) își asumă deja un proiect: „Ne luăm sarcina să dovedim cîndva că e fals și că mișcările literare au mai puțin legături cu cele sociale pe cît se crede.” Încheind sceptic și categoric: „Literatura de mîine? Dar va putea oare rasa omenească, putredă și corcitură, să mai producă o literatură de mîine?” Articolul nu e bine articulat, nici precizat stilistic, dar arată de la început tendința autorului de a se ridica de la fapte puțin semnificative la imagini globale. Și dacă tot am intrat în domeniu, să consemnăm și o personală definiție a istoriei literare (din alt articol): „Istoria literară /.../ nu e numai o selecțiune: e un cimitir. E istoria epidemiilor literare.” După epidemiile... literare prin care am trecut mereu, inclusiv în ultimele decenii putem constata că e greu de con-testat o asemenea afirmație. Fiecare epidemie cu

morții ei - gloriile de o clipă, aflate la mare cînstă în timpul... epidemiilor... literare... Despre care acum abia mai vorbesc istoricii literari...

Rămînînd în zona precizărilor timpurii ale lui Fundoianu privind creația literară trebuie reținute reflecțiile sale privind limbajului literar - care coincid cu reflecțiile asupra limbajului literar ale unor teoreticieni din școala formalismului. Bineînțeles că el nu face mărturisiri de credință față de vreo școală literară. Dar spune, decis, că limbajul literar este limbajul scris - care este cu totul altceva decît limba vorbită. „A ști românește cînd scrii e cu totul altceva decît a ști românește cînd vorbești. Aș spune că sensul lor e la antipod. În fraza vorbită omul e un reproducător. Limba lui e o pastişă, mai mult o copie după limba învățată de mic, memorizată bine, vorbele să nu se dezlipesc de pe obiectele pe care le reprezintă. Artistul, în limbă, e un creator. /.../ Pînă să-și vadească originalitatea în altceva, scriitorul e obligat să și-o vadească în limbă. // Datoria lui este să nască cuvinte noi sau să ucidă pe cele vechi. Să spele vorbele de rugină, sau să le schimbe sensul. Să le potrivească altfel ordinea ca din raportul nou să țîșnească vehement nu claritatea cuvintelor, ci claritatea imaginii evocată din cuvinte ca un descîntec.” Limba devine un material pe care scriitorul are să-l modeleze, asemeni artistului plastic materialul cu care lucrează. Artistul folosește limba cu totul altfel decît cei care scriu mesaje practice. Concluzia? „...există un geniu al limbei /.../ , un geniu care îngăduie libertatea, în limita unei stabile etnicități.” Deduce că libertatea este limitată de bunul simț specific limbii române. Specific care, desigur, poate varia în timp, care evoluează. De altfel numele amintite de autor (Dosoftei, Miron Costin, Creangă, Arghezi) din epoci atît de diferite, confirmă o evidentă evoluție.

Nu o dată observațiile se extind la aprecieri generale privind dinamica spațiilor culturale. O discuție despre simbolismul românesc îi prilejuiește constatarea că în acel moment în Franța simbolismul avea o vechime de vreo 70 de ani, pe cînd la noi era prezent doar de 20... Fixează, fără să fi urmărit așa ceva, decalajul de cîteva decenii care apare întotdeauna la noi între aplicările autohtone și modelele artistice copiate din centrele în care sînt elaborate. Decalaj care se mentine și astăzi - l-am semnalat la rîndul meu în eseul *Postmodernism postfestum*.

Așa cum aminteam, comentariile depășesc fără restricție domeniul strict literar. Lucru care se întîmplă de altfel deseori atunci cînd este vorba de autori paradigmatici - Creangă, de pildă, considerat „scriitorul român pur”. „Creangă oglindește /.../ cu o spăimîntătoare claritate, virtuțile, ca și metehnele sufletului românesc, îi desemnează capacitatea, îi lămurește posibilitățile și-i indică limitele.” Să vedem cum vede Fundoianu (au făcut-o și alții, considerîndu-l în egală măsură pe Creangă reprezentativ în acest sens) lumea românească așa cum apare ea din scrisul autorului de la Humulești: „Iată-i sensibilitatea stătătoare și puțin adîncă, de iaz; absență de fantezie; o voință secată repede și cugetare nulă; cuvintele sunt plastice cu exces; niciodată muzicale, trăiesc prin frumusețea lor, singure; umor, atît cît este în proverbe, în snoave, în cimilituri; narațiune pentru narațiune (ca la șezători), fără necesitatea de a da anecdotei o țîntă sau o coajă de simbol.” În decursul analizei scrierilor lui Creangă Fundoianu ajunge la o constatare pe care el însuși o bănuiește șocantă - dar nu mai puțin valabilă. „Creangă e un artist - și un artist al cuvintelor -, în același sens în care poate avea o semnificație arta lui Mallarme.” Aproximarea devine posibilă în direcția magiei cuvintelor pe care o descoperă în ambele cazuri - cuvintele în sine, cu materialitatea, cu existența lor... independentă. Pentru că numai o astfel de poziție față de cuvinte face posibilă o lectură adecvată a lui Creangă. Mallarme e un artist „... care iubea cuvintele ca pe niște idoli”, Creangă e „un artist care se întîlnește bucuros, pentru întîia oară, cu vorbele.” Pentru o astfel de lectură e nevoie de maturitate artistică. Scrisul lui Creangă, susține și Fundoianu, nu e în niciun caz pentru copii - contrazicîndu-se astfel un persistent clișeu pedagogic.